

Utrikesdepartementet

Avd: 5

Grupp: 2

Mål: En I / spec.

Efterforskning av

Raoul Wallenberg

1962, jan. - dec 1963

V
— PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

18/62

Kabinetssekr. Leif Belfrage
U. D.

Jag översänder bifogade
brev, som väl får anses
tyda på att man nu hoppas
på ärendet skjutet på fram-

Tiden. Jag har dock inte
fått något svar från Pos-
terot på de direkta frå-
gorna, om det någonstans
kommer något sådant. Kanske
bör jag om någon tid "anta", att mitt
brev ej kommit fram och upprepa
mina frågor i rekommenderat brev?
Din tillgivna
Hanna Lörty

Moscow, January "6" 1962

Prof. Nanna Svartz
Konung Gustaf V
Forskningsinstitut
Stockholm
Sweden

Dear Professor Svartz,

It was very pleasant to receive from you the wishes for the New Year.

I cordially wish you and your daughter Happy New Year health and success in life.

Hope to meet you again at the International Congress on Internal Medicine in Munich in 1962.

With best and affectionate regards

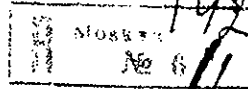
Very truly yours I am

Professor *A.L. Myasnikov*
A.L. Myasnikov

Moscow, center. Petroverigsky per. 10
Institute of Therapy
Academy of Medical Sciences
USSR.

PAR AVION
RECOMMANDE

Prof. Nanna Svartz Швеция
Konung Gustaf V Стокгольм
Forskningsinstitut Клиника Короля Густава
Stockholm 407 проф.Сварц
Sweden

СССР. Москва, центр. Петроверигский пер., 10
Институт терапии АМН СССР. проф. А. Л. Мясников

The U S S R

Moscow, Petrovka 25,

Institute of Rheumatism of AMS
of the USSR.

Prof. NANNA SVARTZ,
King Gustaf V,
Research Institute
Stockholm, Sweden.

21, ~~May~~, 1962.

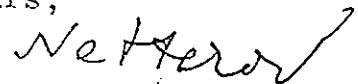
Dear colleague Professor NANNA SVARTZ,

For some time past I had often to leave Moscow for some missions and that is why I had no opportunity to be punctual answering all the letters received and, to my great sorry, your ones.

Now I am thinking over your attractive suggestion to organize scientific discussion of the materials of your most significant and interesting research works. I am holding consultations with my colleagues, the soviet rheumatologist, about the most expedient way for the discussion of your experimental investigation results. I shall be able to put my answer into words only by the end of May after meeting my Soviet colleagues at the Moscow Symposium that will take place within 25-30 of May. I should be personally very glad to meet you in atmosphere of friendly scientific discussion no matter if it take place in Stockholm or in Moscow.

With my best wishes and spring regards

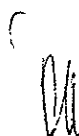
Sincerely yours,

A. NESTEROV

Director of Institute of
Rheumatism of AMS of the USSR.

Moskva den 18 maj 1962.

Personligt och strängt
förtroligt.
Broder,

Till bekräftande av vad jag sade Dig i telefon vill jag nämna, att det egentligen ej förekom något nytt vid Lundbergs och mitt samtal den 12 maj med överdirektören och fru von Dardel hos advokaten Nisser. Sedan vi förklarat, att läget alltjämt, såsom vid vårt senaste sammanträffande i december i fjol, krävde största diskretion - särskilt som en viss utveckling ägt rum - frågade fru von Dardel, om det vore att förmoda att man på ledande håll i Sovjetunionen kände till vår aktion. Jag svarade, att ehuru jag ej för dagen visste något bestämt härom, det syntes mig sannolikt att så vore fallet. Härefter uttalade hon sin förundran och sitt missnöje med att familjen ej åtnjöte tillräckligt förtroende hos svenska vederbörande för att bli informerad om vad som förevore. Lundberg och jag sade oss förstå dessa hennes synpunkter, varefter Lundberg i allmänna ordalag utvecklade nödvändigheten av absolut sekretess tills vidare. Han sade sig utgå från att familjen komme att informeras om och när aktionen antingen lett till åsyftat resultat eller ansåges böra inställas. Samtidigt försäkrade vi att denna fortginge och att vi enligt vår mening aldrig varit så nära målet som under det senaste året. Härmed ville vi dock ingalunda inge familjen några illusioner om en lycklig utgång. Det enda som kunde försäkras vore att vi gjorde allt vi kunde för att uppnå vederbörandes hemsändande. I det läge saken nu befunne sig vore som sagt officiella démarcher i någon form ej att tillråda. Skulle situationen härutinnan ej ändras före finansminister

Kabinettssekreteraren Belfrage,
Utrikesdepartementet.

Strängs hitkomst, ansåge vi därför det bäst att han ej toge upp densamma - en tanke som fru von Dardel framförde. Våra närmaste strävanden ginge nu ut på att via särskilda kanaler söka övertyga sovjetiska vederbörande om att det även ur deras synpunkt skulle vara bäst att sända hem vederbörande. Genom varje officiell framställning riskerade man endast att komplicera denna redan i och för sig svåra uppgift liksom att ev. påskynda ett nytt negativt svar.

Fru von Dardel berörde härefter professor Nanna Svartz' förestående Moskvabesök. Jag bekräftade, att professorn varit i kontakt med mig och att vi överenskommit att träffas i Moskva. På fråga sade jag mig anse det bra om hon, som varande läkare, berörde saken med kolleger här, eftersom dessa senare kunde förutsättas ha nära kontakt med Sovjets R.K., den institution som framför andra vore aktiv, när det gällde att hjälpa sovjetmedborgare att återfinna anförvanter, från vilka de skilts under Stalintiden resp. under kriget. Jag berättade även hurusom vår kokerska nyligen genom R.K. efter 17 års skilsmässa fått kontakt med sin syster, vilken hon trott vara död för länge sedan.

Fru von Dardel var också inne på tanken, att alla bekanta svenskar, som reste till Sovjetunionen genom svenska R.K. skulle uppmanas att beröra fallet. Vi avrådde emellertid från en dylik kampanj, då den säkerligen skulle få motsatt verkan mot den avsedda. Däremot sade jag mig tro, att en framstöt i lämplig form i Budapest rörande det till vederbörandes minne festa monumetet möjligen kunde ha det goda med sig, att ryssarna bringades ytterligare visshet om att vi ej nedlagt saken.

Till slut förklarade fru von Dardel, att ansvaret för aktionen sålunda helt åvilade mig personligen, var till jag svarade, att varje fas och varje steg däri noggrant övervägdes med vederbörande hemma.

Efteråt sade jag Nisser - liksom tidigare Lundberg gjort - att det förefölle troligt, att vederbörande vore sjuk.

Nyadliga hälsningar.
Diin Tillsägelse
Rolf Söhlman
Rolf Söhlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Åström/Rkm
Chiffer-
Telegram

STOCKHOLM 29 maj 1962

N:o 76

BIL.

INK. D. N:o

AVD. P GR. Z MÅL *Sen*

Ang.

Svensk Moskva.

✓
Professor Svartz flyger onsdagen 30 maj från Köpenhamn med
Aeroflot 024. Beräknad ankomst omkring kl 18.

Cabinet

Exp 29/5 1500 Rkm

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva:

Avsänt den Teløx 19 kl.

Inkom den 30 / 5 19 62 kl. 10.00

Utskrivet i 2 ex. Detta är originalet.

Dnr		
21.22		
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Sen I

ae / 12

103.

Brådskanie för Belfrage. Edert chiffer 76. Utgår från att rum ordnats
för Svartz antingen av henne själv eller ryssarna.

Sohlman

Coll.: 5

Dep U 326 A

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Belfrage*
» 3 »
» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Svensk Moskva

Avsant den *tel*ex 19 kl.

Inkom den 31 /5 1962 kl. 1420

Utskrivet i 2 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd. <i>p</i> <i>UP</i>	Gr. <i>2</i> <i>+</i>	Mål. <i>Euro</i> <i>AB</i>

Dnr 108.

Edert chiffer 79. För Åström.

Skulle Sträng så önska tror jag principiellt ej omöjligt ordna - särskilt om Tarabrins uttalande till Dig alltjämt står sig, Vilket sannolikt. Vi få väl dock se om pågående besök får några negativa återverkningar. Mottagandet igår flygplatsen endast genom intouristman, vilken ej ens hade uppgifter programmet. Om inbjudningen verkligen utgick från hälsovårdsministern måste detta betraktas som nästan ohövligt.

Sohlman

Moskva den 2 juni 1962.

Personligt och strängt
förtroligt.

~
M

Käre Leif,

A

I torsdags kväll anlände professor Nanna Svartz,
mött på flygplatsen av förutom Colliander en representant
för Intourist. Själv befann jag mig på Kreml på mottag-
ning för Keit

Hon anmodades därefter att taga in på hotell "Ukrai
där det emellertid visade sig att hon ej var väntad. Eft
en stund fick hon emellertid ett rum. Under tiden hade h
hunnit drabba ihop med sina verkliga kolleger - reumato-
logerna - vilka enligt hennes dramatiska skildring blevo
minst sagt förvånade att finna henne i Moskva just när
deras kongress slutade. Tilläggas må likväl, att dessa u
slutande voro företrädare för Sovjetunionen och de andra
ostblocksländerna.

Följande morgon skulle professorn få meddelande om
var och när hennes kongress ägde rum. Då hon emellertid
intet hörde av sina sovjetiska värdar, ringde hon själv
till hälsovårdsministeriet, där man dels lämnade svar på
hennes frågor, dels med stort beklagande konstaterade at
hon felaktigt hänvisats till "Ukraina". Hennes hotell vore
nämligen "Moskva" i stadens centrum och mycket nära sam-
manträdeslokalen - fackföreningshuset, dit hon också kvi
förflyttades. Själv talade jag med henne i telefon under
förmiddagen - bl.a. för att få veta om hon kunde accepte
en genom Colliander framförd inbjudan till lunch hos oss
Denna fråga lämnades då öppen och hon lovade återkomma,

Kabinettssekreteraren Belfrage,
Utrikesdepartementet.

när hennes planer klarnat. Så skedde vid 1-tiden, då hon emellertid ej talade med mig. Av sina värdar blev hon sedan väl omhändertagen och fick veta, att det varit Nesterov som stode bakom inbjudningen till henne att komma hit. Under ett besök hos professor Mjesjnikov, vilket kom helt oförberett för denne - Nanna Svartz anslöt sig nämligen objuden till en grupp kolleger på väg dit - hade hennes gamle vän bleknat och helt tappat koncepten, när han fick se henne, till stor förvåning för hans medarbetare.

Med såväl Mjesjnikov som Nesterov hade Nanna Svartz talat om lämpligheten av ett hövlighetsbesök hos hälsovårdsministern Kurasjov, tilläggande att hon då också hade för avsikt att "tala sak". Båda hade svarat ungefär "warum nicht". Sedermera hade hon emellertid ej fått något svar på sin hemställan om ett sammanträffande med ministern, vilket uppenbarligen gjorde henne både irriterad och tyvärr även synbart nervös. Jag blev faktiskt skrämmd av hennes bleka uppsyn. Hon skulle nu emellertid ytterligare stöta på.

Jag sade henne, att om ryssarna beslutat att hellre taga de risker och olägenheter, som ur deras synpunkt vore förenade med den hittillsvarande linjen än att modifiera sin inställning, ja, då vore det nog tyvärr ej mycket att göra däråt. De enda som skulle kunna tänkas ha något inflytande i denna sak vore faktiskt hennes kolleger. Bäst vore därför att lugnt men bestämt söka övertyga dem. Svårigheten härvidlag tycktes emellertid vara, att dessa hölle sig mycket reserverade vid sammanträffanden med henne, samtidigt som de hedrade henne genom isolering på presidiepodiet. Själv trodde hon att allt detta vore led i en väl övervägd taktik.

Jag har nu bjudit Kurasjov, Mjesjnikov, Nesterov och ytterligare en akademiker på lunch med Nanna Svartz på måndag. Får se om någon kommer.

Njoully: tärts mjan.

Lin Tiliqim

Rolf Sohlman

Rolf Sohlman

Moskva den 3 juni 1962.

Personligt och strängt förtroligt.C
ll

Broder,

Re

I anslutning till mitt brev skrivet lördag morgon angående Nanna Svartz' besök ber jag få nämna, att hon samma dag före lunch à trois hos oss berättade följande.

Av ett helt tillfälligt samtal med professor Anatoli Nesterov hade hon snarast fått ett gynnsamt intryck, så tillvida som det förefallit som om hon skulle kunna få företräde hos hälsovårdsministern Kurasjov. Även professor Mjesjnikov hade verkat uppmuntrande. Efter mottagandet av ett brev, som Nanna Svartz stuckit till honom bakifrån under en skioptikonföreställning, hade han nämligen nickat vänligt och instämmande. Tanken med brevet hade hon fått kvällen förut och någon konsultation med mig om dess skrivande resp. överlämnande ägde sålunda icke rum. Lika litet hade hon tagit någon avskrift därav. Jag hemställde därför bestämt, att hon måtte snarast söka i minnet och på papperet rekonstruera dess text. Så mycket framgick emellertid som att däri sagts, att den svenska statsledningen överväg att publicera vad som förevarit mellan henne och Mjesjnikov - alltså så vitt jag vet rena motsatsen till det verkliga förhållandet. Jag sade henne icke vad jag tänkte om brevet - hade hon frågat mig på förhand, hade jag självfallet avrått därifrån. Att tränga sig på ryssar har nog hittills aldrig lyckats någon - även om han haft atombomber i ficka

Kabinettssekreteraren Belfrage,
Utrikesdepartementet.

och på vad man här antagligen uppfattade som ett hot kunde reaktionen endast förmodas bli starkt negativ. Jag frågade mig endast, sade jag henne, om Mjesnikovs positiva reaktion inför brevet icke vore att se som ett uttryck för att han nu ville få ett slut på saken, även om det komme att medföra en skräll inför svensk opinion.

2. I gårdagens brev borde jag kanske ha nämnt, att Nanna Svartz - sedan jag under vårt samtal på fredagen förklarat, att man måste räkna med att vi avlyssnades - skriftligen framställde tre frågor.

Vad skulle hon göra, om hon på lördag ej fått någon tid hos Kurasjov? Kunde hon endast gå in i ministeriet och tala med sekreteraren? Jag avrådde härifrån under framhållande, att hon i så fall likväl ej skulle bli mottagen - och sannolikt ej heller senare.

Skulle hon gå till v. utrikesminister Semjonov? Ja, svarade jag, om hon vill ha ett nej.

Till Mme Chrustjova? Det skulle säkerligen i bästa fall ta lång tid att få ordnat och dessutom icke ge mer än samtalen med hennes egna kolleger. Jag tillade däremot icke, att ett sådant steg från hennes sida ju skulle minska de redan i och för sig minimala chanserna för en ny framställning från fru von Dardel till regeringschefens hustru.

Vore det dumt att ge böcker etc. i ett tidigt skede till Mjesnikov? Om det gällde nya vetenskapliga arbeten av henne själv, kunde jag ej se någon anledning, varför hon ej skulle överlämna dem snart nog. Men andra böcker vore mera tveksamt. Det visade sig, att hon avsett ge honom en bok om Stockholm. Jag tillstyrkte därför att hon skulle vänta till dess att Mjesnikov visade henne någon personlig uppmärksamhet. Härtill gjorde Nanna Svartz den för mig egendomliga anmärknigen, att det vore obegripligt huru avvisande Mjesnikov vore.

3. Senare under vårt lördagssamtal, som även det försvårades av att Nanna Svartz verkade nervös, föga sammanhängande, ja, rent av skrämde - detta var f.ö. anledningen till att jag ej sade henne min mening om brevet - beklagade hon sig upprepade gånger över att ej ha fått något besked om hon skulle bli mottagen av Kurasjov eller ej. Jag sade

henne, att ett uteblivet svar vore att likställa med ett nej, tills hon finge ett ja. Pressade man på vore sannolikheten för ett avböjande svar större - något som hon nog knappast förstod, även om hon ej motsade mig. Senare under eftermiddagen ringde hon mig och sade, att det blivit ett nej. Hon skall nu (d.v.s. på söndag mellan 8 och 9) ringa mig för att göra upp om ett sammanträffande.

I skrivande stund har jag närmast det intrycket, att hon spelat bort våra sista kort, om det nu överhuvudtaget fanns några kvar. Brevet tror jag vara nästan lika oklokt ur hennes och vår synpunkt som när hon på sin tid tackade nej till att träffa vederbörande. Det kan vid bedömandet därav vara anledning erinra sig vad Malinovskij nyligen sade Zina om ryssens sätt att reagera.

Jag behöver ej säga, att jag varje gång anmodar Nanna Svartz att noga anteckna allt som förevarit. Hittills har jag dock ej fått se något av hennes penna, men hon har utlovat en skriftlig sammanfattning tills idag. Man får då väl se, om hennes med pennan lämnade redogörelse överensstämmer med den muntliga.

4. Det är fortfarande svårt att ens gissningsvis söka göra sig en bild av sammanhanget. Är det emellertid som hon själv anser och det alltså är Nesterov som ligger bakom inbjudan till henne, medan Mjesnikov känt till densamma, tror jag man möjligen kan tänka sig, att den förre framställt förslag om att be henne hit för att bereda henne tillfälle att återknyta enbart vetenskapliga förbindelser med de sovjetiska medicinarna i förhoppning givetvis om att hon skulle släppa taget i RW-saken. Slutfrasen i hans brev till henne tydde, om jag ej missminner mig härpå. Däremot har kanske Mjesnikov ställt sig mera skeptisk och gjort gällande, att det ej skulle löna mödan att göra ett sådant försök - Nanna Svartz komme under alla förhållanden ej att ge sig. När han till slut gav med sig, har han kanske sagt sig, att det likväl vore bäst att låta Nesterov pröva sin tanke - helst som man på så sätt under alla förhållanden komme att sätta punkt för hans obehagliga mellanhavande med den svenska kollegan i vintras. ^{ett år sedan} Olägenheterna med en publicitet i Sverige, som

man finge ta, skulle kanske f.ö. ej bli så stora. Sedan professor Spiranskij dog i vintras, finns ju intet vittne till det samtal, då de avgörande uttalandena gjordes, varför utsago komme att stå mot utsago. Och dessutom skulle man ju, om så befunnes påkallat, i värsta fall kunna gå till motattack och offentligt kritisera svenska vetenskapsmän, som kommer till Sovjetunionen med orent mjöl i påsen etc. etc. Ja, de skulle rent av kunna beskyllas för spioneri i maskopi med beskickningen och andra svenska myndigheter. Hatar man oss, hata vi dubbelt tillbaka, så föllo ju Malinovskijs ord.

Mycket vänligt
Din Tillsägelse
Rolf Söhlman

Rolf Söhlman

Moskva den 3 juni 1962.

Personligt och strängt förtroligt.

2 bil.

Broder,

./.

Nanna Svartz, som ätit lunch med Finnmark och oss två, har därvid lämnat mig här bifogade tidigare i utsikt ställda skriftliga redogörelse för sina samtal och kontakter här. Hon vore tacksam om den kunde utskrivas hemma, varefter hon kunde få ett genomslag.

Om redogörelsens tillkomst må endast nämnas, att den första upplagan därav icke innehöll något om hennes brev till Mjesjnikov. Sedan jag påpekat detta, skrev hon ett tillägg härom, vilket likväl ej omnämnde vad hon skrivit om svenska ledningens avsikt att offentliggöra den senaste fasen av RW-ärendet. Då jag riktade hennes uppmärksamhet å detta förhållande, skrev hon om denna passus med tilläggande av ifrågavarande uttalande.

./.

Ehuru Nanna Svartz i dag verkade nästan lättad efter att ha fått gårdagens besked om att hälsovårdsministern varken önskade eller kunde dryfta den bekanta saken med henne, har hon som framgått av det föregående alltjämt ett högst personligt och något stötartat sätt att redogöra för vad som förevarit. Lennart Finnmark, som aldrig tidigare råkat henne och därför har en oförvillad, objektiv syn på hennes person, har på min hemställan i närslutna rader sammanfattat sina intryck.

Då Nanna Svartz hade viss förhoppning om att trots allt privat få råka professor Nesterov - hon hade förärat hans institut några glaströr med bakterieodlingar av stort

Kabinettssekreteraren Belfrage,
Utrikesdepartementet.

intresse och värde - rådde jag henne att, om tillfälle erbjöde sig, säga att hon som läkare hoppats kunna medverka till att lösa frågan om RW. Eftersom å ena sidan sovjetiska vederbörande aldrig sagt svenska regeringen, att RW vore död och å andra sidan en aktad kollega berättat för henne att han levde, ehuru mycket sjuk, måste man å svensk sida utgå från att så vore fallet. Som moderns läkare ville hon framhålla, att det trots allt skulle vara mycket bättre om hon erhöile visshet och detta oberoende av sonens tillstånd. Kunde denne på grund av sin sjukdom ej överföras till Sverige, vilket skulle vara det bästa, måste Nanna Svartz hemställa att svensk läkare, som kände RW och vore sinnessjukexpert finge komma hit över i och för konsultation. Eventuellt borde man tänka sig, att modern finge besöka sonen. Det vore - som hon ofta tidigare betonat - endast av humanitära skäl som Nanna Svartz intresserade sig för att få en lösning på denna gamla fråga, vilken annars liksom hittills komme att tynga de svensk-sovjetiska förbindelserna.

Slutligen vill jag nämna, att jag på fråga om jag ansåge det oklokt, att hon skrivit ifrågavarande brev, svarade affirmativt, tilläggande att det nog kunde ha varit hennes tal om svenska överväganden i publiceringsfrågan, som påskyndat ryssarnas som det verkade definitiva nej till fortsatta samtal på läkareplanet. Dessutom hade vi ju faktiskt träffat alla tänkbara anstalter för att hemlighålla saken.

Ärslige hilsningar!

Din Tillgivare

Rolf Sohlman

Rolf Sohlman

3/6 62

P. M.

Söndagen den 3 juni 1962 gav ambassadör Sohlman en privat lunch för professor Nanna Svartz, vid vilken jag hade tillfälle närvara. Det var första gången jag träffade professor Svartz.

Vid lunchen redogjorde professor Svartz för de kontakter hon senaste dagarna haft med sina ryska forskningskolleger i RW-ärendet. (Hon har sedermera lämnat en skriftlig sammanfattning om dessa kontakter.)

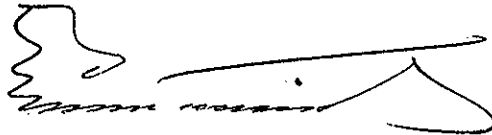
Av det sätt, på vilket professor Svartz behandlade frågorna, fick jag det tydliga intrycket, att hon var helt absorberad av ärendet och sin egen medverkan i frågans nuvarande förlopp. Hennes patos var det icke att ta fel på. Hon verkade personligen övertygad om att RW fanns i livet, låt vara i mycket dåligt skick och att inga utvägar finge lämnas oförsökta att vinna fullständig klarhet. Hon vägrade därför uppenbarligen att acceptera tanken att ryska statsskäl kunde tala mot ett uppgivande av den ställning de ryska myndigheterna hittills intagit i frågan.

Även om professor Svartz' framställning präglades av klarhet, var hennes beskrivning om vad som hittills förevarit under Moskva-besöket dock mycket rapsodisk och sketchartad. Han föreföll f.ö. vara tämligen impulsiv till sin karaktär och det kan därför mycket väl tänkas, att denna egenskap påverkat hennes sätt att agera. I varje fall fick man icke intryck av att hon vid varje tillfälle noggrant vägde de mått och steg som hon tog. Det verkade ibland även som om hon icke alltid i sina egna åtgöranden och kontakter haft känsla för de gränser, över vilka en rysk vetenskapsmän eller tjänsteman i en sak som denna icke kan gå.

Hennes muntliga framställning lämnade vidare intrycket att icke vara fullständig. Hon erinrade sig under

samtalets gång ständigt nya episoder, uttalanden och inlägg. Detta kan givetvis hänga samman med viss känslomässig affekt, även om hon i övrigt verkade lugn och fattad. Det kan därför icke uteslutas, att längre och mera regelbundna samtal med henne kan ge ytterligare material till belysning av hennes agerande i Moskva och de resultat, som hennes besök må ha givit.

Moskva den 3 juni 1962.

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized, somewhat abstract shape that appears to be the first part of the name, followed by a long, horizontal, slightly wavy line, and then a large, sweeping loop that ends in a small hook.

(Lennart Finnmark)

CHIFFERTELEGRAM

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från Moskva

Avsant den 4 / 6 1962 kl. telex

Inkom den 4 / 6 1962 kl. 16.45

Utskrivet i 1 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	EWI

111

Att lösas av Salwing för Belfrage.

Primo. Handbrev Belfrage 3 juni in fine.

Utan att svara infunno sig till lunch professorerna Mjesnikov, Nesterov, Ljukovskij och Astapenko, d.v.s. alla utom hälsovårdsministern som hövligt och även skriftligt tackat nej. N.S. uppfattat detta som innebärande hennes kolleger beredda fortsätta speciella samtalen senare. Hon med framgång inbjudit vederbörande besöka Sverige. Jag sagt henne mitt intryck, som för övrigt delas av Finnmark, är att ryssarna velat klargöra att de önska fortsatt vetenskaplig kontakt men ej i särskilda ärendet. Jag tillagt det väl skulle bli svårt vidare uppehålla familjen med vad nog är illussioner. Samtidigt vore jag övertygad att om vederbörande frisk eller anständigt skick han skulle få återvända men att detta skulle försvåras om publicitet nu. N.S. anser diplomatisk aktion nu påkallad och att Sträng bör mobiliseras. Om hennes tanke fortsatt läkarekontakt bör följas anser jag aktion Sträng resp. diplomatisk väg mindre lämplig, då svaret säkerligen negativt, vilket jag även lät N.S. förstå.

Secundo. Under lunchen ringde akademisk bekant som senaste tiden "bortrest". Vi luncha i morgon, varefter jag eventuellt återkommer.

Sohlman

CHIFFERTELEGRAM

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från Moskva

Avsant den 5 / 6 19 62 kl. telex

Inkom den 5 / 6 19 62 kl. 11.10

Utskrivet i 1 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.
P	Z	Sw ^I

112

Löses av Salwing.

Vårt chiffer 111. Vid avresan idag på flygplatsen nämnde N.S. till Finnmark att hon själv icke haft tillfälle vid sessionen igår eftermiddag med sina kolleger återupptaga R.W.-frågan samt att dessa ej heller själva berört frågan. Däremot hade hon själv hedrats vid eftermiddagssessionen, ävensom själv hållit tacktal med anledning av hennes inbjudan till kongressen. N.S. lämnade övertygad om att hon "för tillfället" icke kan komma längre genom sina kanaler. Hon tillade att hon konstaterat ett förnyat intresse från kollegerna N., M. och L:s sida att resa till Sverige på studiebesök i dec./jan. N.S. torde nu komma att föreslå att frågan drivs vidare på diplomatiskt plan.

Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från Moskva

Avsänt den Telex 19 kl.

Inkom den 5 / 6 19 62 kl. 1615

Utskrivet i 1 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	EuT

113.

För Belfrage personligt.

Vårt chiffer 111 in fine. Vederbörande sade ej ett ord om N.S. (?) eller speciella ärendet utan talade huvudsakligen med bekymmer om Sverige och EEC samt med påfallande starkt och kritiskt betonande Langes uttalande finsk tidning, jämför handbrev Åström 3 juni, vilka han tydligen satte i förbindelse med Saltsjöbadsmötet, Jag sade mig okunnig om vad Lange sagt och därför förhindrad diskutera ämnet, men utginge från något dylikt samband ej förelåg.

Sohlman

1128-8 - 2

Ersättning för läkararvoden o.d.
(valfri läkare) utbetalas av sjukkassan.
För tjänstemän på besök i Sverige och som
står i diplomathäftet kan UD vara förmed-
lare.

DNR 109 Svensk droskva
den 20 aug 1962

Morker

P 2 Svt

Åsö för Sahlman

On February 25, 1961, Ambassador Sahlman paid a call on Prime Minister Chrusjtjev and handed him a letter from me dated February 9. This letter stated that I had received information to the effect that Raoul Wallenberg was alive at the end of January, 1961, and that he found himself at a mental hospital in Moscow. His state of health was not good. The letter concluded by suggesting that a Swedish doctor should proceed immediately to Moscow to decide, together with his Soviet colleagues, on how to transfer Wallenberg to Sweden.

When Mr Chrusjtjev received the letter he said that the Soviet side had already given a reply and that there were no new elements in the matter.

On July 10, 1961, Ambassador Sahlman saw the acting chief of the Scandinavian Department in the Soviet Ministry for Foreign Affairs, Ambassador Kirsanov. Acting upon instructions he then said that we seriously expected an early reply. We could understand, he said, that investigations had been needed but as several months had passed we thought it possible to assume that they had now been concluded. Mr Kirsanov alleged that a reply to the letter had already been given, to which Mr Sahlman said that the Swedish Prime Minister, after a written request of this character, considered himself entitled to a written reply.

As you will understand, Mr Ambassador, this situation gives me grave concern, and I wish to ask you to be good enough, upon your return to Moscow, to communicate this to the Soviet Government and to its Chief personally. When I use the word concern, I mean in the first place, that the matter is of importance from the point of view of the Swedish-Soviet relations. As you know I am greatly interested in the further development of these relations in a spirit of harmony and friendship. Here is a case of a Swedish diplomat, who was taken prisoner by Soviet troops more than 17 years

Exp. 20/8 -62 kl. 19.00 alla

ago. You will surely agree with me that no government in such a situation could refrain from requesting that its appeals, based on information which it has received and found trustworthy, lead to detailed investigations and a positive approach. I also wish to stress, as was also pointed out by Ambassador Sohlman during his visit to the Soviet Ministry for Foreign Affairs on July 10, 1961, that we have been very eager to discuss this matter exclusively on a strictly objective basis.

However, I also have the purely human aspect of the matter very much in mind. It is a commonly accepted principle that members of the same family who have been separated and who mutually wish to establish contact should be given access to all available information about each other and that they should be allowed to be reunited, independently of where they find themselves, their state of health, etc. This principle is not only generally accepted in theory. It has also more and more come to be put into practice. I wish to appeal warmly to your Government and to Prime Minister Chrusjtjev personally to take this principle into account when dealing with the question that I have now spoken of. I make this appeal in the strong hope for a positive reaction.

Moskva den 8 november 1962.

HP 1

Personligt och förtroligt.

Broder,

I anslutning till dels dagens depesch med iakttagelser kring dagsläget i Cubakrisens skugga dels meddelande i särskild ordning vill jag nämna att jag på min sagesmans långa tirad med kritik^{i anledning} av antisovjetiska strömningar i Sverige etc. först påpekade att stämningen hemma dock, jämfört med exempelvis förhållandena i Schweiz och Österrike, vore ganska mild. Av nära till hands liggande skäl talade jag ej om Finland - även om sakligt sett man hade haft skäl att anföra jämväl detta exempel. Jag tillade med ett visst eftertryck att så vitt jag kunde förstå våra förbindelser i det hela utvecklade sig gynnsamt. Blott enstaka, i vissa fall svåra frågor, från det förgångna återstode att lösa. "Menar Ni den där bankiren", frågade min sagesman. Jag sökte klargöra huru allvarlig denna sak vore ur svensk synpunkt och hur mycket arbete till och med statsministern personligen fick nedlägga därpå, bland annat för att undvika en antisovjetisk kampanj från de närmast intresserades sida. Det vore därför nödvändigt att Chrustjov svarade vår statsminister. "Men Chrustjov har ju givit Er det enda svar som är möjligt." Då jag insisterade genmälde sagesmannen först, "skall det då vara så nödvändigt med ett skriftligt svar?" Sedan fortsatte han "Ni borde föreslå Er

Bitr. chefen för politiska avdelningen P. L i n d ,
Stockholm.

nye utrikesminister som kommer med ny syn på saker
och ting att stryka detta liksom andra gamla ärenden
- härmed vägs tydligt nedskjutningarna över Öster-
sjön och förmodandena i anslutning därtill om att vis-
sa svenskar skulle befinna sig i fängelse här i landet
- vilka endast kunna leda till ömsesidig irritation.
Jag förklarade något sådant ej möjligt i fallet RW.

Värmlands hälsningar

Olav Tilleman

Rolf Sohlman

Rolf Sohlman

Moskva den 22 november 1962.

2 bil.

Käre Leif,

Från en gammal bekant och vän,
kungens handsekreterare Carl Fredrik Palm-
stierna, mottog jag nyligen här i foto-
statisk kopia närslutna brev i RW-saken.
Om Du icke har någon erinran mot det svar
som jag tänkte avlåta och vilket här vid-
lägges, vore jag tacksam om Du ville låta
på lämpligt sätt vidarebefordra detsamma
till Palmstierna.

Vänlig hälsning
Din tillfrågare
Rolf Sohlman

(Rolf Sohlman)

Kabinettssekreteraren B e l f r a g e ,
Stockholm.

Förtroligt.

Stockholm den 14 november 1962.

Ambassadör Ralf Sohlman

M o s k v a .

Broder,

Med dessa rader tillåter jag mig att helt privat tillskriva Dig i en sak som sedan länge ligger mig mycket varmt om hjärtat.

Då jag för nära tolv år sedan tillträdde min nuvarande syssla var en av mina första frågor till företrädaren i ämbetet: vad v e t man om Raoul Wallenbergs öde, vad har gjorts och vad kan göras för att hjälpa honom? Svaret blev då - nu vet alla att påståendet ej var med sanningen överensstämmande - att Wallenberg skulle ha omkommit under slutstriderna i Ungern år 1944.

Sedan dess har jag sökt följa de så sent igångsatta undersökningarna i frågan och, som Du måhända erinrar Dig, även vid ett tillfälle för några år sedan talat med Dig själv härom.

För några dagar sedan erfor jag att man i Utrikesdepartementet sedan två år tillbaka vetat om att Wallenberg levde så sent som år 1960 samt att man känner till de platser mellan vilka han forslats i Sovjetunionen. Vissheten betecknas som 98-procentig. Man kan alltså ha skäl hoppas att han alltjämt är i livet.

✓
De som bär huvudansvaret för denna tragiska historia här på svensk sida - den är utan exempel i vår historia efter Olof Hermelins försvinnande år 1709 - är ju numera positivt inställda. Enligt vad som offentliggjorts skrev statsministern år 1960 till Krusjtsjev i saken och väntar alltjämt på

svar från denne. Nu hoppas man att vår nye utrikesminister vid en passande tidpunkt skall besöka Moskva och då yrka på Wallenbergs snällsamt bemötande - kanske, för att sämra apparaterna, under ett annat namn?

Det behöver ej understrykas att förhoppningarna om Raoul Wallenbergs frigivande står främst till Dig som så länge vistats i hans närhet och känner de lokala förhållandena. Jag inser väl att Du ej vill blottställa de kanaler genom vilka de senaste underrättelserna om Wallenberg har sipprat fram. Men vad kunde Sverige egentligen riskera om den ryske regeringschefen direkt och muntligen anmodades att nu frige vår fängslade landsman? De lidanden han utsatts för genom den långa fångenskapen, är ju så stora att de ej gärna kunde förvärras genom en sådan démarche. Tiden är efter dessa aderton år knapp, och min bön till Dig är nu - gör allt Du förmår för att få frågan löst. Det är ju med tanke på Wallenbergs isolering vackert så att man med en så hög grad av visshet känner hans situation.

Jag kysar det varmaste med-lidande ej blott med Raoul W. utan även med hans tappra, osentimentala mor /sysling till min far/. Och jag är säker på att eftervärldens omdöme kommer att bli ett sådant som ej tillfredsställande kan visas att det yttersta blivit gjort för att få Wallenberg fri.

Har Du tillfälle att sända mig en rad till svar vere jag Dig tacksam. Med många hälsningar även till Zina,

*Min tillgivne
Carl-Fredrik Patustiernas*

Moskva den 22 november 1962.

Personligt och strängt förtroligt

Broder,

Tack för Ditt brev den 14 innevarande månad, som jag skyndar mig att besvara med dagens kurir.

Redan när jag övertog denna beskickning förklarade min företrädare, vår gemensamme vän Gunnar Hägglöf, att han under sin dittillsvarande tjänst i utrikesdepartementet icke kände något ärende varpå utrikesförvaltningen nedlagt så mycken möda och arbete. Vad som gjorts sedan dess ställer emellertid de tidigare ansträngningarna helt i skuggan. Tyvärr har vi, som Du vet, dock ej lyckats uppnå vad vi självfallet hela tiden eftersträvat, nämligen RW:s hemsändande till Sverige. Om saken i dagens läge låge lika enkelt till som Dina sagesmän uppgivit skulle valet av utväg för sakens fortsatta bedrivande ej vara svårt. Men då läget i vissa avseenden ej motsvarar vad Dina interlokutörer uppgivit och vi dessutom redan provat den av Dig framkastade tanken ha vi nödgats och nödgas alltjämt driva frågan delvis efter andra linjer. Som Du förstår är jag av diskretionshänsyn för närvarande hindrad ingå på detaljerna i vårt agerande. Möjligen skulle Leif Belfrage kunna ge Dig vissa ytterligare upplysningar.

*Njantlig hälsning
Din tillgång
Rolf Sahl*

H.M. Konungens handsekreterare, Friherre C.-F. Palmstierna,
Stockholm.

Belfrage/BN.

ang. ärendet Raoul Wallenberg.

STOCKHOLM		
Stockholm den 30 november 1962.		
Personligt och strängt förtroligt.		
N:o		1 bil.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Käre Rolf,

Vi har funderat över det brev Du fått från Palmstierna[✓] och det svar Du tänkt avläta. Vi frågar oss om man i det senare avsnittet av Ditt brev möjligen bör uttrycka sig i mera allmänna ordalag och om man inte även bör på något sätt reagera mot vad P. antyder om dem, som tidigare burit huvudansvaret. Vad säger Du om en formulering av detta avsnitt enligt bifogade förslag, som skulle ersätta de rader som börjar med orden "Om saken i dagens läge" till och med slutet?

Jag beklagar att detta leder till dröjsmål med svarets vidarebefordran. Med hänsyn till vikten att undvika alla tänkbara missförstånd eller felaktiga slutsatser hos dem som vi skriver till eller talar med i denna sak - och vi måste ju i detta fall räkna med flera läsare än adressaten - har jag emellertid inte velat underlåta att delge Dig våra funderingar.

(Leif Belfrage)

Ambassadören Rolf Sohlman,
p.t. Bukarest.

1/12 B. H.
m. pers

Jag kan emellertid försäkra Dig att ansträngningarna fortsätter från regeringens och utrikesdepartementets sida. Alla vägar prövas, och även den sovjetiske regeringschefen är väl medveten om frågan och om den vikt vi fäster vid den.

Jag ger Dig alldeles rätt i att detta är ett fall som på ett alldeles särskilt sätt engagerar ens medkänsla. Jag tänker då särskilt också på Wallenbergs moder, med vilken jag då och då sammanträffar för att tala om saken.

Du säger i Ditt brev att de som bär huvudansvaret på svensk sida "är ju numera positivt inställda". Jag förstår icke riktigt vad Du menar men jag vill understryka, att alla berörda självfallet hela tiden haft viljan att göra allt för att komma till klarhet.

AMBASSADE ROYALE DE SUÈDE

Moskva den 10 december 1962.

1 bil.

Personligt och strängt förtroligt.

aa
Vidarebefordra
Jo

Broder,

./.

Tack för Ditt brev den 30 november 1962. Närslutet
sänder jag Dig med säker kurir mitt svar till Palmstierna
utformat enligt Dina instruktioner. Om Du icke har någon
invändning mot den nya formuleringen vore jag Dig tacksam
om Du ville vidarebefordra det till adressaten.

*Mycket vänliga
hälsningar
Din Rolf
Rolf Sohlman*
/Rolf Sohlman/

Kabinettssekreteraren B e l f r a g e,
Utrikesdepartementet.

Moskva den 10 december 1962.

Personligt och strängt förtroligt.

Broder,

Tack för Ditt brev den 14 innevarande månad, som jag tyvärr ej besvarat tidigare på grund av en tjänsteresa till Balkan.

Redan när jag övertog denna beskickning förklarade min företrädare, vår gemensamme vän Gunnar Hägglöf, att han under sin dittillsvarande tjänst i utrikesdepartementet icke kände något ärende varpå utrikesförvaltningen nedlagt så mycken möda och arbete. Vad som gjorts sedan dess ställer emellertid de tidigare ansträngningarna helt i skuggan. Tyvärr har vi, som Du vet, dock ej lyckats uppnå vad vi självfallet hela tiden eftersträvat, nämligen RW:s hemsändande till Sverige.

Jag kan emellertid försäkra Dig att ansträngningarna fortsätter från regeringens och utrikesdepartementets sida. Alla vägar prövas, och även den sovjetiske regeringschefen är väl medveten om frågan och om den vikt vi fäster vid den.

Jag ger Dig alldeles rätt i att detta är ett fall som på ett alldeles särskilt sätt engagerar ens medkänsla. Jag tänker då särskilt också på Wallenbergs moder, med vilken jag då och då sammanträffar för att tala om saken.

Du säger i Ditt brev att de som bär huvudansvaret på svensk sida "är ju numera positivt inställda". Jag förstår icke riktigt vad Du menar men jag vill understryka, att

H.M. Konungens handsekreterare Friherre C.-F. P a l m s t i e r n a,
S t o c k h o l m.

alla berörda självfallet hela tiden haft viljan att göra
allt för att komma till klarhet.

Härlig önskan till God Jul!

Sin Tillfrön

Rolf Sohlman

/Rolf Sohlman/

Moskva den 5 januari 1963

1 bil.

Personligt och strängt förtroligt.

Broder,

Från Carl Fredrik Palmstierna har jag med kuriren före nyår mottagit ett nytt brev i RW saken vari han som Du av bilagda fotostatiska kopia finner dels preciserat sin i tidigare brev antydda kritik mot ärendets bedrivande från svensk sida, dels kommer med vissa uppslag. Jag frågar mig om det i det nu inträdda läget vore riktigt av mig att fortsätta denna privata korrespondens i en sak som ju är föremål för överväganden på högsta ort hemma. I allt fall anser jag det icke lämpligt att bemöta resp. besvara hans senaste brev utan ingående samråd med Er i UD liksom med Undén. För dagen skulle jag därför vilja föreslå att Du talar med Finnmark om saken före hans förestående utresa och att jag t.v. vilar på hanen. Ur min synpunkt skulle det enklaste givetvis vara om Du eller Sverker ville ta ett samtal med Carl-Fredrik. Hans insinuationer om bristande moraliskt mod skulle ju vara direkt sårande om de ej kommo från en så känslomässig och obalancerad person.

Undrar vad man hemma nu tänker sig som närmaste steg i vår fortsatta aktion? När vi råkares i New York talade Sverker något om att vi borde gå vidare på den medicinskt vetenskapliga vägen genom att rikta en inbjudan till vissa av Nannas bekanta och vänner. Detta förefaller mig välbetänkt. Har något gjorts i sådant syfte? Tyvärr voro mina tankar då så upptagna av Cube att jag glömde säga Dig hur mycket jag beklagade att UD i strid med vad jag i somras gjort upp med Stenström

Kabinettssekreteraren B e l f r a g e
Stockholm.

och utan att tillfälle gavs mig att ånyo yttra mig i saken - flyttade hem Tunberg just i det ögonblick då jag hoppades att genom hans kloka hustru få en mera stadigvarande representant innanför de sovjetiska sjukhusmurarna. Om detta hade gett något eller ej är givetvis ovisst men för min del trodde jag snarare mera därpå än på Nannas sporadiska kontakter. Jag har något funderat på att låta operera mig här för åderbrock just av samma skäl men tvekar något - särskilt som det torde vara mycket små chanser att nå något på vår speciella front under en så kort sjukhusvistelse som normalt kräves för ett dylikt ingrepp och under den bevakning som här i staden består oss utlänningar på sjukhusen.

Gott nytt år !

Sin Tillsyn

Rolf Sohlman

Rolf Sohlman

Stockholm den 26 december 1962.

Ambassadör Rolf Sohlman
Svenska Ambassaden
M o s k v a .

Broder,

Tack för Ditt svar av den 10 december som jag har satt stort värde på.

Gunnar Hägglöfs av Dig inledningsvis citerade yttrande från 1946 eller 1947 förklaras ju därav att fallet Wallenberg är enastående i vår diplomati under de senaste 250 åren.

Det uttalande i mitt brev som Du säger Dig ej riktigt förstå, gäller att de på svensk sida huvudansvariga inte på ett tidigt stadium av denna upprörande affär handlade med nödig kraft och övertygelse. Man lät då ett helt år gå förbi innan det togs fasta på Mime Kollontays meddelande att W. befann sig i Sovjet. Och 1948, efter de ryska bestridandena, höll ju Undén före att det ej var möjligt göra några nya framstötter med mindre nya och verkligt övertygande indicier framkomme. Att döma av uttalanden i riksdagen tycks han själv då ha trott att W. stupat i Ungern - uttalanden som ju ej gjorde fortsatta undersökningar lättare.

Det kan också frågas varför man, efter ryssarnas svar till statsministern i början av 1957, ej begärde en klar redovisning av alla tillgängliga detaljer om W:s öde åtminstone fram till den tidpunkt när han enligt "attesten" skulle ha avlidit. Det måste ju finnas massor av människor i livet som har haft med W. att göra. I intet västerländskt land skulle ju det ynkliga besked som lämnades oss, ha kunnat förekomma.

Innan Nanna Svartz for till Sovjet förliden vår

råkade jag henne och vi talade då om W:s öde - det var den 14 mars. Jag har sen hört att hon med Ditt medgivande skötte sig för om W:s öde att någon hennes interlokutör fått obehag härför.

Sedan snart två år väntar nu Erlander svar på det brev han 196 skrev till den ryske regeringschefen i saken. På svensk sida tycks man i avsaknad av svar vara villrådig om vad som vidare bör göras.

Jag ber att här helt privat i anslutning till Ditt svar få framföra några frågeställningar som jag hoppas Du ej illa upptager.

Förefaller det ej med tanke på det "töväder" som börjat i Sovjet, som om tiden, trots tystnaden vis å vis Erlander, nu vore kommen att företaga en ny frambåt? Kunde ej de i svensk press nämnda ryska planerna på reform av domstolsväsendet i Sovjet m.m. tas till utgångspunkt därför? Om utrikesministern inbjödes till Moskva, kunde frågan då ej också tas upp - såhända borde en definitiv positiv lösning därav rentav ställas som ett villkor för accepterande av en dylik inbjudan?

Skulle det visa sig att denna väg ej vore framkomlig, kunde då ej en annan anlitas som ännu inte blivit begagnad? Har vore det om Konungen i samråd med regeringen avläte ett handbrev i saken till den ryske regeringschefen? Jag antar att det ibland ej kan ställa sig lätt för Dig att sätta Dig herr K. utan att desförinnan för förberedande instanser rådgå yppa vad ärendet gäller. Men nog borde det vara omöjligt för K. att vägra mottaga och besvara en dylik kraftfull hänvändelse, framförd i rätta ögonblicket? En sådan vädjan kan ske i fullkomlig tyngd eller också med full offentlighet. Flyktingen Lebedinov, bosatt härstädes, lyckades ju främst tack vare den offentlighet han gav allting, få ut sin mor från Sovjet.

Mot det ovan antydda förslaget om en vädjan från vårt lands högste representant kan såhända invändas att får den ej önskat resultat, har vi spelat bort vårt sista kort. Härtill kan dock i min tanke svaras, att förbindelserna gång efter annan varit avbrutna men att man likväl kunnat fortsätta att förhandla.

Jag bör i detta sammanhang ontala att varje gång under de senaste åren som W:s öde aktualiserats, har jag tillåtit mig att tala därom med Konungen. Härunder har framkommit att Han varit invagad i föreställningen att W. vore död, ja det förefaller som om Han alljämt tror detta. Han ansvar vidare att frågan är en regeringssek, vilket den ju främst är. Detta borde vara förklaringen till att Han, efter vad jag tror mig veta, ej är informerad om sakens senaste utveckling.

Det är i min tanke en anmärkning att frågan ej för länge sedan blivit löst. Så länge den ej är det och vi på vår sida ej gjort vårt yttersta för att lösa den - detta har ju som antytt ej skett - belastas våra relationer till Sovjet av denna sjuka sak.

Det enda "hemliga vapen" vi människor ytterst kan nyttja med hopp
om framgång är ju moraliskt mod, ty därmed räknar aldrig materialisterna -
i detta fall Sovjet. Du är nyckelmannen i denna sak, och det är därför som
jag har dristat mig sända Dig dessa rader.

*Kärliga hälsningar till
Det Gode Nytt År!*

Är tillgiven

C.F. Palmstierna

C.F. Palmstierna.

EXPRESS

Till Hans Excellens

Ministern för Utrikes Ärenden.

Broder!

Vid vårt möte hos statsministern den 20 december 1962 framlade vi våra synpunkter på önskvärdheten av att Du snarast möjligt besökte Moskva för att där hos Chrusjtjov söka utverka Raoul Wallenbergs hemsändande. I det följande tillåter jag mig att rekapitulera och förtydliga vår ståndpunkt.

Fram till år 1957 bestod vårt arbete för Raouls befrielse i att söka få ett slut på det sovjetryska bondnekandet. Vi visste från början att Raoul omhändertagits av sovjetryska militära myndigheter (den 13 januari 1945), förts till Moskva och satts i fängelse där. De upprepade svenska förfrågningarna - från februari 1952: kraven på hans hemsändande - besvarades ständigt med påståendet att Raoul aldrig befunnit sig på sovjetiskt område och med hypotesen att han sannolikt hade omkommit i krigets slutskede i januari 1945 i Budapest.

Genom sitt "privatbesök" i Moskva våren 1954 nådde Östen Undén att de ansvariga sovjetryska myndigheterna överhuvud taget förklarade sig beredda att ta emot det svenska bevismaterialet och att pröva detsamma. Detta material överlämnades vid statsministerns officiella Moskvabesök 1956. Det ryska svaret kom i formen av ett memorandum som den 6 februari 1957 överlämnades av viceutrikesministern Gromyko till ambassadör Sohlman.

I detta memorandum släpptes äntligen hypotesen om Raouls död i Budapest 1945. Nu hette det bl.a. "Raoul Wallenberg arresterades tydligen jämte andra personer i området för sovjetiska truppers krigshandlingar. Samtidigt

kan anses otvivelaktigt, att Wallenbergs senare kvarhållande i fängsligt förvar och likaså de oriktiga uppgifter om honom, som av vissa förutvarande ledare för säkerhetstjänsten lämnats till Sovjetunionens utrikesministerium under en följd av år, var ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet." Samtidigt omnämndes en handskriven rapport, hittad i Ljubljanskaja-fängelsets arkiv, som tydde på att en fånge "Walenberg" skulle ha avlidit i detta Moskva-fängelse i juli 1947.

Efter februari 1957 gällde det att bevisa - inte längre att ansvaret för Raouls öde låg och ligger i sovjetryska händer (det hade man ju erkänt genom att nu äntligen överge bondnekandets taktik) utan att Raoul befunnit sig i livet efter dagen för denna vaga "dödsattest" som av regeringens ombud i saken Raoul Wallenberg envoyé Arne Lundberg omedelbart (se UD:s vitbok) karakteriserades som "inte helt kategorisk". Talrika, av Lundberg minutiöst granskade, vittnesmål av f.d. sovjetfångar av olika nationalitet föreligger för detta faktum. Genom dessa vittnen vet vi att Raoul även långt efter slutet på Stalinepoken hållits som fånge i Sovjetunionen.

I början på 1961 fordrade därför statsministern i ett till Chrusjtjov riktat brev i klara ordalag att Raoul skulle sändas hem till Sverige. Detta krav upprepades av statsministern vid den sovjetryske Stockholmsambassadörens avskedsvisit i augusti 1962.

Vi är av flera skäl övertygade om att det i dagens läge finns enastående chanser att en förnyad framstöt - i extraordinär form - leder till ett positivt resultat.

Att Chrusjtjov behöver en andningspaus - av ekonomiska, inrikes- och utrikespolitiska och militära skäl - därom är alla politiska experter ense f.n.

Det är därför knappast troligt att en energisk svensk framstöt om Raouls frigivande - i en form som tydligt visar det allvar som Sverige tillmäter frågan - skulle nonchaleras eller rentav leda till en ovänlig reaktion från Sovjets sida.

Mera än någonsin torde Sovjetunionen vara angelägen om att bevara det vänskapliga förhållandet till ett alliansfritt neutralt Sverige.

Därtill kommer också att Chrusjtjov just nu lättare än någonsin skulle kunna visa sig medgörlig i denna fråga utan att "förlora ansiktet". I en officiell kommuniké som i mitten på december publicerades i Sovjetpressen efter en plenarsession med Sovjetunionens högsta domstol, klandras det förhållandet att det "alltjämt inträffar att oskyldiga människor åtalas och hållas fängslade" och utlovades radikala motåtgärder.

Sålunda torde det inte vara svårt att finna syndabocker, "partifientliga" funktionärer i fångvården, som ansvariga för Raoul Wallenbergs 18-åriga fångenskap och de felaktiga informationerna till de högsta politiska myndigheterna..

Klart är ju att både regeringen, Raouls familj och vänner och den svenska opinionen skulle godkänna vilka förklaringar som helst som beledsagade Raouls frigivning.

Men vi vet inte hur länge denna unika, gynnsamma situation varar! Inte heller hur länge Chrusjtjov stannar vid makten eller hur länge till som Raoul psykiskt och fysiskt kan uthärda fängelselivet.

Det är alltså bråttom med den planerade framstöten. Det är därför vi vädjar till Dig att göra den till en av Dina viktigaste uppgifter i dag och nu.

Det faktum att Du är ny på Din post som ledare för Sveriges UD ser jag som ett stort plus i detta sammanhang. Frågan om frigivande av prominenta utländska fångar (även av sådana som obefintlig-eller dödförklarats) avgörs av Kreml alltid helt "affärsmässigt", det visar hemsändandet av t.o.m. fascistiska och nazistiska fångar, bland dem diplomater och generaler. Att på Din framställan frige Raoul måste i dagens situation te sig för Chrusjtjov som ett ändamålsenligt och billigt medel att säkra kontinuiteten från Undén-eran i de goda sovjetisk-svenska förbindelserna.

Även ur den synpunkten är tidpunkten den rätta just nu - och Du den rätta mannen för denna svåra uppgift.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den Telex 19 kl.

Inkom den 8 / 1 19 63 kl. 12.00

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr	44: B	10
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	En I

10.

Personligt och strängt förtroligt för Belfrage. Efter allmänt samtal middag beskickningen med Sverkers vänner Aleksandrov och Olga Dimitrova, vilka häktades den 9 mars 1948 efter middag beskickningen och sutto 7 resp. 8 1/2 år i lägerfängelse frågar jag mig om icke anledning överväga familjen i numera gällande legal ordning begär ny utredning och omprövning vårt fall. Om ni d'accord skall jag söka utröna närmare procedur för dylik begäran. Det ena behöver dock ej utesluta det andra.

Sohlman

Coll.: *[Signature]*

Dep U 30 A

meddelande

INK. UTRIKES DEP:T		
Dnr 42:A 20		
1 JAN 1963		
AVD.	GR.	MÅL.
P	T	Asien

ORIGINALTELEGRAM

KÖPENHAGEN

Belfrage

AD

2 En 2 2 a

svensk paris 23 14.1.63

cabinet stockholm

20 belfrage fraan aastroem. foereslaar foer tids vinnande
arne lundberg tar del tre handlingar jag laemnade per, alltsaa
brevet fraan carl-fredrik till rolf etc.

kumlin

svensk paris kl 1235

cabinet sthlm ok?

jatack bibil

20.3.63

X) Angt H.S. att jag nog minns att
tillräda honom, att inte du skriv
till M. Det förefaller som om han skulle
följa mitt råd. 2/3 - De
Kabinetssekreterare Leif Belfrage
U.S.

För länge sedan lovade jag att
skriva en redogörelse för mitt besök
i Budapest. Det är mycket illa, att
det dröjt så länge.

Jag har från Karolinska fått lista
på inbjudna vetenskapsmän. En
viss oro känner jag nog för utgången.
Vill du tänka över om jag bör skriva
ett personligt brev till M. eller ej.
Jag söker nå dig i telefon endera
dagen. X)

Vår värd i förrgår är tydligen
en ordhållig man. Jag satt bred-
vid honom på en middag i
höstas. Jag försökte då bl.a. kon-
versera om det kinesiska teet.
Han sade då, att han ville bjuda
mig på äkta kinesiskt TE. Jag
har varit på väg till U.S.A., där
man tidigare ringt. En ringde
sekret. och frågade, om vi kunde
komma den 18/3, annars skulle det

22.3.88

PROFESSOR HANNA PARTY
STOCKHOLM

tydligt bli en middag till. Amb.
hade inte glömt teet!

För att återgå till väsentliga
ting jag kan givetvis också
skrivna till Peterov, men i så fall
bör det väl vara till båda? eller
event. till alla tre, som var
på den lunch jag talat om.

Med tillgivna hälsningar!

Hanna Party

Angivbesök i Budapest 1962.

Vid flera tillfällen hade jag inbjudits att besöka Bukarest och hålla föreläsningar där. Hösten 61 kom en inbjudan från rumänska vetenskapsakademien med förslag om olika tidpunkter. Jag svarade, att om det lämpade sig, kunde jag komma i början av april 62. Då tiden närmade sig, skrev jag till presidenten för den ungerska vetenskapsakademien, prof. I. Ruzsniak (internist, som jag själv), som tidigare föreslagit mig att besöka Budapest, och frågade, om jag kunde komma endast för en dag den 12/4. Ruzsniak svarade, att jag var välkommen.

Uppehållet i Rumänien var mycket angenämt. Emellertid märkte jag en dag på hotellet, att min kappsäck varit öppnad, men gästfriheten och trevnaden var stor.

Den 12/4 kom jag mellan 9 och 10 på f.m. till Budapests flygfält, där jag möttes av prof. Ruzsniak. Pass etc. avklarades snabbt av honom, och vi hade just satt oss i akademiens bil, när en uniformsklädd man kom utrusande och sade till prof. R., att han måste se ytterligare på mitt pass. Jag ville givetvis gå med in, men R. sade, att jag gärna kunde sitta kvar i bilen. Då det hade gått c:a 15 min., bad jag chauffören, som talade tyska, att gå in och fråga prof. R., om jag inte borde komma in. Chauffören kom tillbaka och sade, att det ej behövdes. Fem min. senare kom R. med mitt pass och sade att "alles ist in schönster Ordnung". Jag fick ej veta varpå dröjsmålet berott.

Efter att ha besett badanstalten S:t Gellert, där jag också bodde över natten, åkte R. och jag i akademiens bil runt i staden. R. föreslog, att vi skulle ta en promenad i gamla stan, och vi satte oss småningom på en utsiktsplats. Jag frågade då R., om han känt R.W. Jag sade, att jag hört mycket om W. särskilt på grund av att hans mor var min patient. R. svarade: "Jag kände honom mycket väl. En lång tid träffade jag honom nästan dagligen. Vi var mycket goda vänner. W. var en av de tapraste och mest orädda människor, jag känt." Ego: "Känner Ni till något om hur han försvann?" R.: "Nej, intet säkert, Jag träffade honom sista gången en vecka innan han försvann". Han hade dessförinnan haft mycket stora svårigheter på olika

sätt. Bl.a. motarbetades han i högsta grad av en man på svenska legationen, som hette Langlet. R.W. och han var bittra fiender". Ego: "Talade Langlet illa om W.?" R.: "Ja, det tror jag säkert, att han gjorde." Ego: "Det lär ju ha kommit ut ett rykte, att W. var spion." R.: "Ja, men det anser jag vara ett helt och hållet falskt rykte. Ingen av oss vänner trodde på det." Ego: "Vet man något om hur ryktet uppkom? Kan hans ovän ha haft någon del i det?" R.: "Det vet jag ingenting om, men det var mycket hårt för W. att motarbetas av en person på hans egen legation." Ego: "Har Ni hört något om försvinnandet?" R.: "Man vet, att han tog hela den kassa, han disponerade, med sig. Vi har aldrig kunnat förstå, varför han gjorde det. Han skulle ju gå till ryska lägret. Det måste ha verkat egendomligt, att han hade en mängd pengar med sig."

Ego: "Vet man här något om W:s fortsatta öden?" R.: "Han lär ha försvunnit i Sovjet, men jag vet ingenting om detta. Jag vill än en gång säga, att vi satte R.W. mycket högt. Han gjorde sitt yttersta för de judiska flyktingarna och har räddat många människoliv."

Det jag här relaterat är ett sammandrag av samtalet, som ju givetvis i verkligheten inte hade den "förhörskaraktär", som ^{det som} jag här nedskrivit, kan ge intryck av.

Jag träffade prof. Ruszniak ett par månader senare vid en kongress i München. Han sade då endast beträffande vårt samtal, att han efteråt varit ledsen, att han ej kom att visa mig det hus, dit W. haft sitt huvudsakliga arbete förlagt.

Anna Party

Moskva den 24 mars 1963

Strängt förtroligt och
personligt

Ch. G. Moskva 26/3

Broder,

Återkommen från resan till Armenien mottog jag igår Ditt meddelande i särskild ordning rörande samtalet med Bielochvostikov om Excellensens besök här i landet. Med tanke på de frågor jag i anledning därav kan få ställda på mig vid underhandssamtal begagnar jag tillfället att - med morgondagens kurir - be om Sprachregelung på i första hand följande punkter.

1. Varför har vi anmält önskemål om att besöka fabriker i någon av de fyra städer vid Volga resp. i Uralområdet som - så vitt jag nu på söndagen utan kontroll kan erinra mig - äro förbjudna för utlänningar? Det kan nog på ryssarna verka på samma sätt som om Gromyko på återvisit bad om att få besöka Bofors och Trollhättan. - där vi, det vet jag genom Sverre, finge svara nej. Vad man tillverkar i de fyra städerna är ju delvis bekant. Och delvis kan man föreställa sig vilken produktion som förlagts dit. I vad gäller exempelvis Saratov torde förbudet för utlänningar sammanhånga dels med det faktum att staden ligger nära Cosmosgrad dels lär den vara sätet för betydelsefulla kosmos- och kärnforskningar. Ett faktum torde dessutom vara att folk i allmänhet är mera reserverade i de förbjudna områdena och att besök där, även om de beviljas, i allmänhet nog bruka vara mindre givande. Oberoende av vad jag lämpligen bör svara på eventuella frågor skulle jag för egen del vara intresserad veta

Kabinettssekreteraren B e l f r a g e
Utrikesdepartementet

vilka sakliga skäl som ligger bakom vårt önskemål. Har det möjligen något samband med Excellensens tal i höstas i New York om open society?

2. Har vi för avsikt taga upp RW ärendet? Om som jag förmodar så är fallet skulle det, som jag tidigare framhållit vara motiverat att på fråga här ej dölja detta faktum, för så vitt man verkligen skall kunna räkna med någon utsikt till framgång. Avser man däremot att endast av taktiska skäl gentemot familjen beröra frågan och följaktligen ej att driva den mera energiskt vore det nog bäst att vänta att tala därom till dess att Excellensen träffar sovjetiska vederbörande. I senare fallet borde jag väl också undvika att uttala mig även om man härifrån sonderar mig.

Njälly: Hetsningar!

Om tillgången

Rolf Sohlman

Rolf Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsänt den telex 19 kl.

Inkom den 25 / 3 19 63 kl. 15.50

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 44:13		113
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	2 an ¹

113.

Personligt för Belfrage.

Mitt hbr 24 mars. Vill man ge verkligt eftertryck åt saken kunde man, förefaller det, exempelvis föreslå att N.S. hitkommer under excellens^{ens} besök för samtal i närvaro företrädare MID och UD. Eventuellt kunde kanske även Lundberg som ju åtnjuter familjens förtroende ingå i resällskapet. Personligen måste jag dock betvivla - förutsett att vederbörande fortfarande sjuk - att mycket kan vinnas oberoende av vilka åtgärder vi träffa. Samtidigt bör man - för så vitt inget helt nytt inträffar - väl räkna med att detta blir sista gången vi kan driva ärendet officiellt här. Efter vår ståndaktighet ~~Rott~~frågan, misslyckat~~et~~ Bruxelles samt våra olika inbjudningar besök Sverige lärer ögonblicket nu vara gynnsammare än tidigare Edert chiffer 45.

Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Belfrage
Armin

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant dentelex/ 19 kl.

Inkom den 27 / 3 19 63 kl. 0955

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 44: B		117
Avd.	Gr.	Mål.
410	1	6

117.

För Belfrage.

Tacksam Ditt 47 men också för Sprachregelung
punkt 2 handbrev den 24 mars då vederbörande med
visst empressement bjudit på lunch den 28 eller 29.

Sohlman

Coll.:

Dep U 326A

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer- Telegram

STOCKHOLM 27 mars 1963

N:o

48✓

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAJ

Gen I

Ang.

(Pd)

Kalender
Ja

Svensk
Moskva

Från Belfrage Ditt 117.

Primo Mig förefaller det oundvikligt att utrikesministern i någon form tar upp frågan. Vi har just tänkt att efter Din hitkomst grundligt diskutera igenom hur detta i så fall bör ske och vad som i förväg bör sägas till ryssarna härom.

Secundo Om Du inte kan undgå frågan från bekanta ^{-ingen} kan Du inte säga att Du ännu inte vet vad utrikesministern vill ta upp men att Du räknar med att i Stockholm orienteras härom. Möjligen skulle Du efter eget bedömande kunna tillägga som en personlig förmodan att utrikesministern säkert vill beröra ärendet som ju varit föremål för två ännu icke besvarade meddelanden från statsministern.

Cabinet

Ex.p. 28. 3. 63 kl. 19.02 Pia

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den 28 / 3 19 63 kl. telex

Inkom den 28 / 3 19 63 kl. 11.00

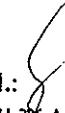
Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 44: B		119
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	En I

119

För Belfrage. Edert chiffer 48. Helt d'accord. Jämför för övrigt vårt chiffer 107 in fine samt mitt handbrev 8 november 1962 till Lind. Vid senare tillfället förklarade bekante för övrigt - liksom vid andra tillfällen - att ett återupptagande av saken skulle här betraktas som ovänlig handling och endast leda till försämrade förbindelser.

Sohlman

Coll.:

Dep U 326 A

17/4-63

PM

Strängt förtroligt.

Vid den genomgång som Åström och jag i dag hade med Sovjets ambassadör om eventuella samtalsämnen under utrikesminister Nilssons förestående besök i Moskva, nämnde jag även Wallenberg-frågan.

Sedan jag exemplifierat några olika diskussionsämnen berörande den internationella politiska situationen och nämnt några allmänna områden av de svensk-sovjetiska förbindelserna, som lämpligen kunde bli föremål för utrikesministrarnas samtal, sade jag att utrikesminister Nilsson för sin del icke hade några konkreta ärenden, som han önskade ta upp under besöket, med ett undantag, nämligen frågan om Raoul Wallenbergs öde. Som ambassadören visste hade statsminister Erlander direkt tillskrivit premiärminister Chrustjov i denna sak. Han hade även genom ambassadör Gousev, strax innan denne lämnade Stockholm, riktat en vädjan till Chrustjov. Utrikesminister Nilsson ansåg sig nödsakad att beröra denna sak under besöket i Moskva, framförallt med hänsyn till falllets humanitära aspekter. Raoul Wallenbergs moder hade också enträget vädjat till utrikesministern att taga sig an saken att försöka bringa klarhet.

Ambassadör Bielochevostikov gjorde inga som helst kommentarer, då jag nämnde Wallenbergs-frågan.

Stockholm den 17 april 1963.

/Be

Datering ?

Dear Colleague,

The Royal Caroline Institute, state medical institute in Stockholm for research and training, has hereby the honour to extend an invitation to you to visit us together with six to eight Soviet medical scientists.

As a suitable time of this visit we would suggest either the last week of April or some time in October this year, that would be convenient.

Our invitation will cover a period of six to eight days. We regret very much that the Institute is not in a position to pay the expenses of the travels to and from Stockholm, but we shall be pleased to pay the costs of our visitors' living and travelling expenses in Sweden.

In the list attached to this letter we have permitted ourselves to give the names of some of our Soviet colleagues who are particularly well known to the Swedish scientists.

We should be most grateful if you would be so kind as to inform us which Soviet scientist who would be able to accept our invitation and which of the times suggested above

Professor N.N. Blokhin,
President of the Academy of Medical
Sciences of the Soviet Union
M o s c o w

would be preferred.

In the case of some specialities two or more representatives have been mentioned in our list of names. We should, however, appreciate it if the participants in this visit would, as far as possible, represent different fields of study, as it would be of great value to us if in the course of the visit each one of the participants would give a lecture within his particular field before a representative forum.

We realize that there may be difficulties on your part in making preparations for a visit as early as in April. Should you, however, consider this to be the most convenient time for you, we should, in view of the necessity for us to make hotel reservations and other arrangements, be grateful to have your reply at an early date. In the event the latter alternative, i.e. the month of October, would be more suitable for you we should appreciate it if you could give us the names already during the spring of those who have been able to accept our invitation and of the subjects they represent.

We should be much obliged to you if you would inform us about the languages the lecturers in question will use. The English and German languages are likely to be the best means of establishing a direct contact with the audience here. It is believed that few listeners understand the Russian language; the question of assistance by interpreters could be discussed

at a later stage.

In the hope of receiving a favourable reply to our invitation, I wish on behalf of the Caroline Institute to send you and your eminent Academy our most cordial regards.

Yours sincerely,

Sten Friberg

Stockholm den 19 april 1963

Polchepm

Staterådet Rune Johansson
Inrikesdepartementet
Kanslihuset
Stockholm

Bredor:

Från härvarande ryska ambassadör ingick i förra veckan muntligt och igår skriftligt besked att den ryska vetenskapsakademien med glädje och tacksamhet accepterar Karolinska Institutets inbjudan till ett besök av ryska medicinska forskare.

De ansågo oktober 1963 som den för dem lämpligaste tidpunkten och lovade att senare meddela gästernas namn och titlar på föredrag.

Med många hälsningar
Din tillgivne

(Sten Friberg)

Kopie till: Staterådet Ragnar Edenman
Statssekr. Leif Selfrage
Ambassadör Pelf Sohlman. Moskva
Dr Malcolm Tottis, Medicinalstyrelsen
Professor Nanna Svartz
Professor C.G. Bernhard
Professor G. Siörek

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsändt den ~~tele~~ 19 kl.

Inkom den 23 / 4 19 63 kl. 16.40

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 44: B		126
Avd.	Gr.	Mål.
P	Z	Sen ⁷

126

Strängt förtroligt för Belfrage personligt. Lundström berättat Björkegren slutet fjolåret något påverkad alkohol nämnt han av Poertsen erfarit denne varit granne med vederbörande. B. vidare sagt "ryssarna kunna väl ej nu sända hem hänsyn hans hälsotillstånd. Ej märkligt om en person efter sådana upplevelser psykiskt sjuk". Då L. teg hade B. efter en del ytterligare kommentarer släppt ämnet. Informerade beskickningsmedlemmar som för närvarande Moskva försäkra sig ha hållit tyst.

Coll.: *Ph*

Dep U 326 A

Sohlman

Chiffer-
Telegram

STOCKHOLM 24 april 1963.

N:o 54

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAL. I
Cui

Ang.

Hansson

Svensk

Moskva

54. För Sohlman från Belfrage.

La
Primo. Åström idag haft samtal dels med S., som han inbjudit till lunch, dels med Vitsvansen, som oberoende därav bett få träffa Åström privat. Både S. och B. uttryckte allvarliga bekymmer, särskilt om saken berördes med K. Enligt B. vore det bättre om saken togs upp av Åström eller mig.

Secundo. Åström utvecklade för båda skälen varför vi måste ta upp frågan, betonade hur försiktigt vi hela tiden agerat och att enda avsikten få klarhet. Han framförde ej förslag N.S. eller gav några andra råd på interlokutörernas frågor vad föreslår ni, vad skall vi göra.

Tertio. Åströms intryck att de här ännu inte fått instruxer. B. framhöll svårigheten hänsyn stormaktsprestigen svälja att vi inte tror på vad de säger. Att slutsatsen ~~1957~~ ^{enligt} ~~att~~ ^{to digare} besked icke ^{varit} kategorisk, vore enligt B. en formuleringssak. ~~Avsikten varit uttrycka kategoriskt faktum~~

Quarto. Tror det är bäst Du vid samtal begränsar Dig till att utveckla varför oundgängligt beröra saken, nödvändigheten få största möjliga klarhet, humanitära aspekterna etc.

Quinto. Samtalen primo tycks ha förts lugnt och vänskapligt.

Cabinet

Exp. 25.4.63 kl. 0.58 RLA

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den teléx 19 kl.

Inkom den 25/4 1963 kl. 11.20

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	En I

128

Strängt förtroligt för Belfrage.

Edert chiffer 54. Har man tänkt på hur för pressen förklara varför olika antal delegationsmedlemmar vid olika sammanträden. Bör man ev. föreslå ryssarna samtal mellan utrikesministrarna och några medhjälpare varom intet säges ens till andra delegationsmedlemmar?

Sohlman

Coll.: *63*

Dep U 326 A

CHIFFERTELEGRAM

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från Moskva

Avsänt den telex 19 kl.

Inkom den 26/4 1963 kl. 1450

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr.		
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	SovT

130.

Personligt för Belfrage, vårt chiffer 128.

Vederbörande förhörde sig först ingående vilka internationella ämnen vi önskade tala om - exempelvis Norden, tysk revanchism m.m. - för att sedan med förbigående övriga bilaterala frågor koncentrera sig på känsliga ämnet. Därvid framkom dock intet nytt utan att jag, därtill föranledd, konstaterade att det aldrig ifrågasatts att detta ej skulle beröra samt han i förbigående frågade om "Er professor" beredd här upprepa sin utsago, vilket jag bekräftade. Dessförinnan hade han sökt pressa mig på min personliga uppfattning hennes utsago vartill jag svarade att vi måste fästa avseende därvid så länge ej belägg förebragts för att hon hade fel. Vederbörande svarade att sovjetregeringen trodde på M. vilken förnekat varje sådant uttalande. Varför hade svenskan ej bett få se den sjuke? Om missförstånd ej föreläge hade man att göra med en ren machination. Personen ifråga nämligen dö. Jag tillrådde lugn i våra tankeutbyten då tonen ett tag kraftigt höjdes. För övrigt bäst avvakta och se huru och i vilken anda utrikesministern upptog saken. Jag betonade det vänskapliga syftet med excellensens besök och hänvisade till sovjetrations referat uttalande härom i regeringsdeklarationen. Man undrade om uttalandet ej tillkommit enbart för besöket. Vdb. sade sig för övrigt övertygad att svenska regeringen nödsakad upptaga ärendet med hänsyn Wallenbergarnas inflytande makt - många andra frågor hade man svensk sida släppt - och att dessa önskade utnyttja detsamma för att störa våra förbindelser. Fruktar jag ej lyckades övertyga honom grundlösheten dylik mening. På hans fråga vilka spörs-

v.g.v

mål vi väntade Gromyko skulle upptaga svarade jag att vi
motsåg underrättelser härom samt erinrade om vdb:s tidi-
gare uttalande att man här ej inbjudit för varken förhand-
lingar eller diskussion obehagliga ärenden.

Sohlman

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

} beakt

Från Moskva

Avsant den 29 / 4 19 kl. telex

Inkom den 29 / 4 19 63 kl. 10.15

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	EwF

137

Personligt för Belfrage.

Edert chiffer 54. Undrar om man ej borde, som vi övervägde i Stockholm, föreslå ryssarna att det speciella ärendet först endast så att säga anmäles för Gromyko med hemställan att detsamma hänskjutes till behandling mellan Dig, Sverker samt sovjetiska experter. Detta tror jag blir enda möjligheten undvika att ryssarna kort och gott avvisa oss med redan såväl i Stockholm som här förebådade besked. Ärendet finge väl sedan ännu en gång anmälas på utrikesministernivå och om möjligt för Chrustjov.

Sohlman

Jag vill nämna ytterligare en fråga som den

svenske regeringschefen berört med Er personligen tidigare, både muntligt när han var här som Sovjetunionens gäst 1956 och skriftligen i ett brev, som överlämnades till Er i februari 1961. Det gäller den svenske diplomaten Raoul Wallenberg, som år 1945 togs om hand av sovjetiska trupper i Ungern. Statsminister Erlander har bött mig framföra en personlig hälsning till Er med en vädjan att Ni än en gång ville intressera Er för denna fråga och ge anvisningar om att så stor klarhet som möjligt skapas i fallet. Som Ni vet har vi bragt de upplysningar som vi för vår del erhållit till sovjetmyndigheternas kännedom. Den sista upplysningen har lämnats av en internationellt känd svensk professor, som i början av 1961 av en sovjetisk kollega fick uppgiften att Wallenberg skulle vara i livet men svårt mentalsjuk. Vi har ännu icke fått något besked från sovjetmyndigheterna ~~xxxxxxx~~ om denna upplysning är riktig. Statsministerns vädjan, som han alltså bött mig vidarebefordra till Er personligen är att Ni personligen ville ge anvisningar om att ett sådant besked ges. Han har bött mig understryka, att han självfallet bara låter sig ledas av humanitära motiv i denna fråga.

Det vi nu färdigt är ansett som
på ~~en~~ detalj i, är huvudsakligen de andra -
sle min för den de projektiva myndigheterna
till den vid det ~~is~~ ~~huvudsak~~ även omfattar
spårens av vidrestallier, ~~efter som de inte~~ ^{och om de inte} ~~kan~~
~~kan~~ ~~exklusivt~~ ~~är~~ ~~de~~ ~~använda~~ ~~och~~ ~~och~~
~~spår~~ ~~spår~~ ~~personer~~ ~~vill~~ ~~det~~ ~~att~~ ~~kan~~
på grund av spåren kan vara lång
är ~~för~~ ~~längre~~ ^{än} ~~kan~~ ~~är~~ ~~för~~ ~~längre~~ ~~längre~~
~~att~~ ~~kan~~ ~~kan~~ ~~användas~~ ~~av~~ ~~en~~
person, ~~kan~~ ~~för~~ ~~grund~~ ~~av~~ ~~identitet~~ ~~för~~
grund av spåren ~~att~~ ~~kan~~ ~~för~~ ~~grund~~ ~~av~~ ~~identitet~~ ~~för~~
^{inte} ~~kan~~ ~~för~~ ~~grund~~ ~~av~~ ~~identitet~~ ~~för~~

Detta med tanke på
mögligheten att ~~de~~ ^{de} ~~kan~~
ha - - -

Jag vill nämna ytterligare en fråga som den svenske regeringschefen berört med Er personligen tidigare, både muntligt när han var här som Sovjetunionens gäst 1956 och skriftligen i ett brev som överlämnades till Er i februari 1961. Det gäller den svenske diplomaten Raoul Wallenberg, som år 1945 togs om hand av sovjetiska trupper i Ungern. Statsminister Erlander har bött mig framföra en personlig hälsning till Er med en vädjan att Ni än en gång ville intressera Er för denna fråga och ge anvisningar om att så stor klarhet som möjligt skapas i fallet. Som Ni vet har vi bragt de upplysningar som vi för vår del erhållit till sovjetmyndigheternas kännedom. Den sista upplysningen har lämnats av en internationellt känd svensk professor, som i början av 1961 av en sovjetisk kollega fick uppgiften att Wallenberg skulle vara i livet men svårt mentalsjuk. Vi har ännu icke fått något besked om från sovjetmyndigheterna ~~xxxxxx~~ denna upplysning är riktig. Statsministerns vädjan, som han alltså bött mig vidarebefordra till Er personligen är att Ni

personligen ville ge anvisningar om att ett sådant besked ges. Han har bött mig understryka, att han

självfallet bara låter sig ledas av humanitära motiv.

När vi återkommer till denna sak har vi fått också i denna fråga tyfken är att de för stundtals har en klarhet om att som beaktas

klarhet om att som beaktas

klarhet om att som beaktas

klarhet om att som beaktas

klarhet om att som beaktas

klarhet om att som beaktas

16.5.63

Efter degens möte med
George såde ut besvär över
han, att han efter rapport
överförde kommit till att han
till de utländska som gjorts av
George hade tillägg till
oh. George gjorde inga
krav.

JA

P.M. angående utrikesminister Nilssons samtal med
utrikesminister Gromyko den 8 maj efter lunchen på Spiridonovka.

Utrikesminister Nilsson sade sig ha tvenne frågor vilka han
önskade tala med utrikesminister Gromyko om utanför protokollet. Den
första gällde den inbjudning som på sin tid utfärdades till statsminister
Chrustiov att besöka Sverige. Utrikesminister ~~Nilsson~~ Nilsson ville nu
blott säga att, som från svensk sida redan offentligt förklarats, denna
inbjudan stode fast och att svenska regeringen hoppades att besöket skul
komma tillstånd. Utrikesminister Gromyko svarade att han befunde sig i en
något ~~svår~~ situation eftersom han ej kunde svara då det ju till ankomme
på statsministern att taga ställning. Utrikesministern tillrådde därför
att saken upptoges med Chrustiov

Utrikesminister Nilsson fortsatte att det andra spørsmålet
han önskade beröra vore ett gammalt ärende som han ärvt från sin företri
dare och som statsminister Erlander givit honom i uppdrag att upptaga
under ~~sitt~~ ^{ett} besök i Sovjetunionen. Det gällde den svenske diplomaten
Raoul Wallenberg. Statsminister Erlander hade ju för några år sedan rikt
ett brev till statsminister Chrustiov i ärendet varjämte ambassadören
Gusev före sin avresa från Sverige av Erlander anmodats framföra en mun
lig hälsning till Chrustiov. De uppgifter varpå dessa framställningar
~~baserat~~ vore grundade hade av förre svenske utrikesministern ^{liknande} stats-
ministern Erlander ansetts ~~bära tillmätas~~ trovärdiga. Utrikesminister
Gromyko insköt här att svar härå lämnats från högsta ~~ort~~ och mest
auktoritative ort i Sovjetunionen. Innan Chrustiov svarat hade han satt
sig grundligt in i ärendet. På fråga förklarade jag att svaret endast
inneburet att ~~regeringschefen sagt~~ "intet nytt föreläge". Gromyko
bekräftade detta. Man finge fortsatte Gromyko icke ~~fäst~~ ^{avseende} vid
rykten, vartill utrikesminister Nilsson genmälde att det här ej gällde
rykten utan uppgifter lämnade av en internationellt bekant svensk pro-
fessor ^{dessutom} som vore känd för sina sympatier för Sovjetunionen, avseende ett
samtal hon haft med en känd sovjetisk professor. Gromyko som anslog en
allt skarpare ton sade först något om "att det vore sårande" men fort-
satte icke meningen utan ~~förklarade endast att~~ ändrade sig och ~~hon~~
förklarade med emfas att "vi veta väl vad som händer i vårt eget hus".
Utrikesminister Nilsson Gromyko ville på det bestämdaste tillråda att
utrikesminister Nilsson ej upptoge ärendet med Sovjetunionens utrikes-
minister. Utrikesminister Nilsson ~~förklarade~~ sade sig hoppas att vad
~~nu fö~~ han nu sagt ej skulle kasta någon skugga över Gromykos och hans
tidigare samtal.

band

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den 17 / 5 19 vikl. telex

Inkom den 17 / 5 19 63 kl. 15.25

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Granda

Dnr 44: B		146
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	<i>E. T.</i>

17/5 16⁵⁰ Shakhmurov's here in person. (Pol)

1705 Adv. Nisser

1740 Prof. S.

- " -
- 146.

För Lind personligen.

Primo. Utrikesministern tog i dag upp ärendet med Chrust
jov. Svaret var intet nytt. Korrespondenterna här kommer se-
nare i dag ställa frågor i saken. I detta läge anser utrikes-
ministern riktigast att bekräfta frågan berörts och att reak-
tionen var intet nytt finns att meddela.

Secundo. Du bör omedelbart meddela statsministern och om
han d'accord ringa Nisser och uttala dig enligt primo med till-
lägg att utrikesministern efter sin hemkomst kommer att lämna
familjen närmare informationer. Hälsa även statsministern
från utrikesministern att han vore tacksam inga uttalanden
f.n. görs i saken i Stockholm.

Tertio. Ring även professor S. och meddela vad som sägs
primo och secundo. Vi skall givetvis snarast närmare informera
henne.

Sohlman

P.M.

Moskva, 17.5.63.

Samtal med
Chrystiov

Utrikesminister Nilsson sade sig, utanför dagens överläggning, vilja upptaga en särskild fråga. Antagligen visste regeringschefen vad det gällde! Med en blick på Gromyko bekräftade denne, att så var fallet, tilläggande att "de våra" berättat för honom. Han fortsatte: "jag har intet att tillägga utöver vad jag redan sagt herr Sohlman. Där finns intet nytt."

Utrikesminister Nilsson erinrade om professor Svartz' meddelande om sitt samtal med en känd sovjetisk vetenskapsman, vilken upplyst att Wallenberg vore i livet men svårt sjuk. Då Svartz vore känd för sina sympatier för Sovjetunionen, hade svenska regeringen måst fästa avseende vid hennes utsago. Chrystiov svarade, att han hade svårt att tänka sig, att en person med en sympatisk inställning till Sovjetunionen kunde lämna dylika felaktiga uppgifter (lögner?), ägnade att utgöra ett tvistefrågan mellan våra länder. Det måste vara en elak människa som gjort så. Utrikesministern opponerade sig och sade att det möjligen kunde tänkas, att det hela berott på något missförstånd. Chrystiov genmälde att det kunde ha varit en elak människa med skumma avsikter som framträtt på andra sidan. Om Wallenberg funnits - men han fanns ej i Sovjetunionen - hade han skickats tillbaka. Varför skulle jag behålla honom som ett konfliktämne med Sverige? Jag kan ej återuppväcka honom. Ej heller kan man låta en smed göra honom på nytt. Omdetta vore möjligt, skulle order lämnas att smida honom på nytt.

(forts.)

Chrustiov talade sedan om sin egen son, vilken omkommit i kriget som flygare. Var han störtat vore ej bekant. Själv trodde Chrustiov att han bränts upp i luften. Men var hans lik befann sig eller hans grav kunde ingen veta. Sådant händer i krig. Han berörde sedan frågan om de italienska krigsfångarna. Italienarna hade först ej velat förstå, att ej alla som begåvo sig ut i kriget mot Sovjetunionen återkommit.

Tolken med vilken jag talade under besöket på Eremitaget sade att Chrustiov med sina uttalanden om sin egen sons död och de försvunna italienska krigsfångarna velat klargöra, att ^{ehuru/} intet intyg kunde prestera om var vederbörande vore begravnen, det likväl vore ett faktum, att han ej nu vore i livet.

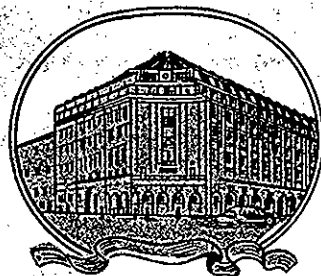
(undert.) Rolf Sohlman

Гостиница „Астория“

17.5.63

ЛЕНИНГРАД, УЛ. ГЕРЦЕНА, Д. 39 Т. А 0-00-31

Minnesminister Nilsson frågar vad jag
~~säger~~ s. utåfse denna överläggning, vilja
upplever en särskild frägn. Antagligen visade
resningschefen vad det gällde? Med en blick
på Gromylos beaktade denna att så var
fallet, tilläggande att "de var" beaktade för
honom. Han fortsatte: jag har inte ett
tillräggs intress och jag redan sagt den
saken. De finns inte utifrån. Tillika
minister Nilsson emade en professor
^{sv.} Schwarz meddelande om sitt samtal
med en känd socialistisk vetenskapsman
som inte upplyst att Wallenberg var
i land men varit i land. Dr. Schwarz
som känd för sina sympatier för
socialismen och särskilt resningen
med förflutet avseende vid honom
uttryck. Churikov sa också att han hade
svårt att tänka sig att en person
med en sympatisk inställning till socialismen

kunde lämna dylika förtäliga uppgifter blöja?
ägnad att utgåva ett ^{förlägg} ~~intressant~~ ^{förlägg} ~~intressant~~ ^{förlägg} ~~intressant~~
vare istället. Det måste vara en sådan
man som gör sig till en man
genom att det uppges sig ut
satt att det verkligen kunde tänkas
att det inte kunde på något vis
förläsa. Clinton gynnade att det
kunde ha varit en sådan man
med skenbar visshet som framhåller
på andra ställen. En Wallenberg fört
men han framgår i Sveriges
här han skildras lite här. Vårfa skiljer
sig tillika honom. ~~Den~~ ^{Den} ~~vårfa~~ ^{vårfa} ~~som~~
ett komplett ämne med Sveriges? P

Clinton talade sedan som sin egen
som, vilken omfattar i kriget som
flygar. Va han skildrar oss i beakt.
Igår hade Clinton att han beaktar
upp i kriget. Men va han inte beaktar
sig eller han gör kunde inget ut
seder i händer i krig. Han beaktar
seder i kriget som i italienska krigs-
fångarna. Italienska ^{förlägg} ~~här~~ ^{förlägg} ~~här~~ ^{förlägg} ~~här~~ ^{förlägg} ~~här~~
förläsa att i alla som beaktar sig ut
i kriget med Sveriges &
att beaktar.

am un mediu și am
cogere de la libru
unele feluri de
ei sau care
sunt.

Ленинград, ул. Герцена, д. 39, тел. А 0-00-31

1. V. - if alu uppavæðir
 hafa ~~til~~ ~~þau~~ þjá hvern
 þau má nær láta en
 sínd þín komu þó
 nýgt. Án dtt. oss
 unglýf skelli ordu
 lemmas að sínda
 komu þó nýgt.

Folket med vilken jag
talande under besöket jag
besökt såg och så
Christos med sin
uttalanden om sin egen
som såg ut de finaste
italienska kungafångarna
och såg de italienska
inlet i ett kungas präst.

dat. 17/12/63

Strängt förtroligt

4 bil.

P.M. rörande samtal med
utrikesminister Gromyko den 8 maj 1963

Vid samtalet, som varade något över två timmar, var närvarande:

från svensk sida: utrikesminister Nilsson (N), kabinettssekreterare Belfrage, ambassadör Sohlman, utrikesrådet Åström, utrikesrådet Ryding, dr. Bohm, byråchefen Engfeldt, kulturrådet Lundström, teknisk-vetenskapliga attachén Cedergran och sekreteraren Tunberg,

från sovjetisk sida: utrikesminister Gromyko (G), vice utrikesminister Orlov, Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, Belokhvostikov, chefen för skandinaviska avdelningen i utrikesministeriet, Kovaljov, bitr. chefen för samma avdelning, Kirsanov, samt förste sekreteraren Kevdin och andre sekreteraren Smirnov. Som tolk fungerade sekr. Sjadrin

Efter några inledande artighetsfraser frågade G vad gästerna ville tala om. Man enades om att först beröra bilaterala frågor och därefter internationella.

N inledde med några uttalanden om svensk utrikespolitik och om förhållandet till våra nordiska grannar i huvudsak enligt här närslutna texter (bil. 1 och 2).

G svarade härpå, att Sovjetunionen i sina offentliga deklarationer förklarat sig uppskatta den svenska neutralitetspolitiken. Han tillade, att graden av neutralitet emellertid kan vara mycket olika. "Ju konsekventare Ni är i den politiken, dess mer uppskattar vi den. Sovjetregeringen har alltid strävat efter att utveckla goda grannskapsförhållanden med Sverige, goda vänskapsförhållanden. Om den politiken varit viktig förut, är den hundra gånger viktigare nu inför faran av ett nytt krig. Sverige är vårt

./1-2

- 2 -

grannland. Ingen av oss har valt detta, utan så förhåller det sig. Det är illa när länder grälar och ännu värre om grannländer gör det."

"Beträffande Norge, Danmark och Finland känner ni ju till deras politik. Sovjetregeringen anser att det var ett misstag av Danmark och Norge att ansluta sig till NATO. Detta motsvarar inte deras sanna intressen. De får inget skydd. Det enda de får är högre skatter, som de har svårt att bära.

Jag besökte nyligen Norge och Danmark och såg att människorna strävade efter fred och goda förhållanden bl.a. till Sovjet. Men de har förpliktelser gentemot NATO, som är en börda på deras axlar."

G ansåg, att det kan komma en tid då historien kan korrigera en sådan anomali. Trots att deltagandet i NATO utgör ett stort hinder, utgår man ifrån i Sovjet att det är möjligt att utveckla politiska, ekonomiska och kulturella förbindelser med Danmark och Norge, om dessa länder själva så önskar. Beträffande Finland framhöll G att förbindelserna utvecklats sig bra. Paasikivi-Kekkonenlinjen motsvarar de båda ländernas intressen. Man uppskattar mycket Finlands presidents förståelse för betydelsen av relationerna mellan de båda länderna.

Vad Norden beträffar anser man i Sovjetunionen att hela detta område är en "grannregion" och man noterar alla positiva steg som tas där. Emellertid är man orolig för vissa ting som händer i Östersjön och som äger samband med åtgärder som vidtas av NATO i sista hand i Västtysklands intresse. Detta gäller t.ex. det gemensamma Östersjö-kommandot och militära manövrar. "Inte för att vi är rädda men det förgiftar den allmänna atmosfären i viss mån. Då måste vi också dra vissa slutsatser." På sovjetisk sida anser man emellertid att det normalt borde härska goda förbindelser inom området.

N sade sig vilja göra några kommentarer härtill. Det kunde konstateras, att inte heller Sverige valt sitt grannskap. Dessbättre har emellertid Sverige haft fred under de sista 150 åren.

Före avresan till Sovjetunionen hade utrikesministern frågat sina medarbetare om föreliggande problem i förhållandet mellan Sverige och Sovjetunionen, men några egentliga tvisteämnen hade man inte kunnat finna. Men det finns visse ting som man kan resonera om på det kulturella området, vad be-

träffar handeln och på andra områden.

Till yttrandet att det finns olika grader av neutralitetspolitik och att det är bättre ju mer konsekvent den är, ville N föga kommentaren att den uppfattningen i och för sig är förståelig. För man den politiken, råkar man ibland ut för svårigheter, då den ena eller andra sidan kan komma att anse den som mindre konsekvent. Från svensk sida försöker man emellertid att bedriva neutralitetspolitiken så konsekvent som möjligt i enlighet med de allmänna riktlinjer som vi fastslagit.

Vad avser G:s uttalande att det varit ett misstag av Danmark och Norge att ansluta sig till ett militärförbund, ville N erinra om att Sverige på sin tid erbjöd Danmark och Norge ett alternativ till medlemskap i NATO genom att föreslå dem att inom ramen för ett försvarsförbund fortsätta den tidigare gemensamma neutrala linjen. Men detta initiativ vann inget gillande från sovjetisk sida. Strävandena att få till stånd ett sådant försvarsförbund misslyckades. Såsom läget nu är vill man från svensk sida inte försöka förmå Danmark och Norge att ändra sin politik. N tillade, att han har goda personliga förbindelser med flera medlemmar av Danmarks och Norges regeringar och han kunde försöka, att dessa personer är besjälade av önskan att upprätthålla goda förbindelser med Sovjetunionen. De fullföljer också en självständig linje inom Atlantpakten och kan sägas ha ett gagneligt inflytande där. G underströk med hänvisning till Atlantpakten, att blockbildning är en dålig politik, att alla militära block är av ondo och att detta är Sovjetunionens generallinje. Man har också erbjudit Västern att upplösa alla militärblock inklusive Warszawapakten, en inställning som G ville upprepa. Det var inte Sovjetunionen som började med blockpolitiken, sade G. "Det är människor som bildat blocken, då kan människor upplösa dem. Vi erkänner inte fatalismen."

Vad kultur och handel beträffade, är Sovjetunionen beredd till samarbete med alla länder, sade G.

Han tillade, att det naturligtvis inte är så lätt att vara konsekvent för ett land som Sverige, som ligger mellan blocken, men det gäller att inse "att det bara finns en sanning och det gäller då att se den".

N gjorde här ett inpass, att han tolkade G:s ord som

sa att denne ansåg att Sverige för en konsekvent neutralitetspolitik, varpå G skämtsamt svarade, att han inte sagt att den vore konsekvent och ej heller att den varit inkonsekvent, bara att den uppskattas ju mer konsekvent den är.

N förklarade sig förstå den sovjetiska inställningen i vad det gällde avogheten mot blockbildning. Den delas i princip av oss. Men politik är det möjligas konst och man tvingas ibland göra avsteg, som t.ex. när Sovjetunionen ingick Warszawa-pakten. Året 1948-49 var i Norden alternativet skandinaviskt försvarsförbund eller Danmarks och Norges anslutning till Atlantpakten.

Man övergick härfter till handelsförbindelserna. Utrikesministern uttalade sig i huvudsak enligt närslutna text (bil. 3).

./3

G förklarade att Sovjetregeringen sätter stort värde på handeln med Sverige men framhöll att möjligheterna inte är tillfullo utnyttjade. Den ökning som ägt rum hälsas med tillfredsställelse. Han sade att man uppskattade en svensk handelspolitik som fördes oavhängigt av väst och oavsett militära synpunkter och tillade, "om sådant binder Er eller ej, det vet Ni bäst själva".

Utan att nämna rörexporten till Sovjetunionen sade G att andra länder "tvingats av USA" (underförstått: att inställa exporten) och sade att man uppskattar den svenska hållningen.

Utrikesministern gemmalde att den svenska handelspolitiken icke känner till begränsningar av militär eller ideologisk natur. G: "Det tycker jag är bra sagt. Utvecklandet av handelsförbindelserna lägger god grund för de politiska förbindelserna."

Man övergick nu till kulturförbindelserna. Utrikesministern gjorde ett inlägg i huvudsak enligt förberedd text (bil. 4).

./4

G gav sitt principiella bifall till de synpunkter som framförts. Från sovjetisk sida kommer man att göra allt för att utveckla de kulturella förbindelserna. Beträffande föreliggande konkreta önskemål bör dessa diskuteras med vederbörande ministerium.

Man enades därefter om att efter besökets slut utfärda en kommuniké. Förslag skulle framläggas från svensk sida.

Utrikesministern sade sig vilja begagna tillfället att officiellt inbjuda utrikesminister och fru Gromyko att besöka Sverige. Inbjudan markerar en svensk önskan att ytterligare förbättra förbindelserna med Sovjetunionen. G tackade för inbjudan och sade sig skola underställa sin regering frågan samt därefter återkomma.

G gjorde sedan några uttalanden om den sovjetiska synen på Europa och Europas säkerhet.

Tysklandsfrågan bör lösas men på ett fredligt sätt. Det finns personer som anser att frågan inte längre är aktuell. På sovjetiskt håll anser man kategoriskt att det inte förhåller sig så. Man bör juridiskt fastställa de gränser som uppkommit efter andra världskriget.

I Västtyskland finns många människor, som vill ha revansch och som vill förändra Europas gränser. Andra länder måste göra sitt bästa för att hindra en sådan olycklig utveckling. Detta understryks inte från sovjetisk sida därför att man hyser rädsla för Tyskland, utan därför att här föreligger fara för en utlösning av ett nytt krig.

Sovjetregeringen anser att det väsentliga är att göra slut på resterna av det andra världskriget och att sluta ett fredsavtal tillsammans med Västmakterna eller i annat fall tillsammans med de länder, som kan vara intresserade härav. Det viktigaste av allt är att lösa Berlin-problemet, som ur alla synpunkter är en anomali. I centrum av Tyskland finns en ö, späckad med ockupationstrupper. Det finns redan mycket sprängämne i hela världen, särskilt i Europa. Vad Berlin beträffar är Sovjetunionen icke i behov av Västberlin och den tyska demokratiska republiken är med på att den får bli en fri stad. Fria förbindelser med Västberlin är inget problem, det garanterar Sovjetunionen. Sovjetunionen anser att Västberlin bör bli en fri stad. Västmakternas trupper bör dras bort - eventuellt under loppet av några år - och ersättas av neutrala trupper under FN-egid.

Beträffande Berlin-muren sade G att läget väsentligt förbättrats genom att de underminerande krafterna inte längre har fritt spelrum. Han tillade, att Sovjetunionen försöker övertyga västmakterna om att Berlin-

problemet måste lösas utan att Sovjetunionen därför fastställt någon bestämd tidpunkt.

G ville slutligen beröra en fråga till, förknippad med Västtysklands ställning. Det gällde Atlantpaktens planer på kärnvapenbeväpning av andra länder. G sade, att Sovjetunionens regering och folk definitivt är emot att Västtyskland under några former får del av kärnvapen. Man är emot spridning av kärnvapen i alla former, alltså även om det sker inom en grupp av länder. Det vore bra om länder som Sverige högt sade ifrån vad de tänker om sådana planer.

G slutade med att säga att Danmark och Norge tydligen inte vill delta i dessa planer. De vill heller inte ta emot kärnvapen på de egna territorierna. Detta är en positiv insats om inställningen konsekvent upprätthålles. Skulle de överge sin politik, skulle läget allvarligt försämrats.

N sade, att man rent allmänt sett kunde vara överens om att Tysklands-frågan är en viktig och svår fråga. Om den hade kunnat lösas, skulle man med större lugn ha kunnat se framtiden an. Från svensk sida förstår man att Sovjetunionen efter sina erfarenheter under kriget fäster särskild vikt vid denna fråga.

N noterade, att G sagt något om att folket självt skall få avgöra vilken regim det vill leva under och uttalade en förhoppning om att Tysklands-frågan, ehuru känslig, skulle kunna bli föremål för en fredlig lösning.

Beträffande kärnvapenbeväpning hänvisade N till den kända svenska inställningen mot spridande av kärnvapen. Han tillade också, med hänsyftning på ett yttrande av G om den franska hållningen i kärnvapenfrågan, att man i Sverige har intrycket att Förenta Staterna verkligen önskar behålla kontrollen över användningen av sådana vapen.

Stockholm den 22 maj 1963

del. 12 p. 23
Strängt förtrolig.

P.M.

angående samtal med utrikesminister Gromyko den 16 maj 1963.

Vid samtalet, som varade något över två timmar, var närvarande:

från svensk sida: utrikesminister Nilsson (N), kabinettsekreterare Belfrage, ambassadör Sohlman, utrikesrådet Åström, byråchefen Engfeldt och kulturrådet Lundström,

från sovjetisk sida: utrikesminister Gromyko (G), vice utrikesminister Orlov, Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, Belokhovostikov, chefen för skandinaviska avdelningen i utrikesministeriet, Kovaljov, bitr. chefen för samma avdelning, Kirsanov, samt förste sekreteraren Kevdin och andre sekreteraren Smirnov. Som tolk fungerade sekreteraren Sjadrin.

N inledde samtalet genom att tacka för den intressanta resan som han jämte följeslagare fått göra till Armeniens huvudstad Jerevan samt till Rostov och Kiev. Den goda planläggningen hade möjliggjort ett koncentrerat utnyttjande av den korta tid som stått till förfogande.

Tid efter annan hade man frågat N om vilket hans starkaste intryck varit men det var omöjligt att precisera. N hade emellertid fäst sig vid det snabba uppbyggnadsarbetet som ägt rum efter kriget i Rostov och Kiev, där man inte kunde se

några spår efter den oerhörda förödelsen efter kriget. Han hade också lagt märke till hur man byggde upp Armenien. Särskilt kraftverken, som svenskarna fått se, utgjorde ett bevis för hur man skapade någonting nytt för att ge människorna en högre levnadsstandard.

I fråga om den fabrik för tillverkning av skördetröskor m.m. som besökts i Rostov nämnde N, att det visserligen icke förelåge någon principiell skillnad mellan denna och liknande svenska fabriker men gjorde den reflexionen att tillverkningen här bedrevs i större skala och att man alltså anpassat företagsstorleken till de större avsettningsmöjligheter som finns i Sovjetunionen.

Om den elektrotekniska fabriken i Kiev menade N, att det vore någonting som svenskarna förstod sig på eftersom framställningen av elektrotekniska produkter vore en svensk specialitet, och han trodde sig kunna konstatera i Kiev, att tillverkningen där stod på hög nivå.

Efter några ord om intrycken av kulturlivet sade N att besöket på sovchosen varit givande. Vi hade kunnat se hur jordbruk här bedrivs i en skala som är helt främmande för svenska förhållanden. Det vore svårt att göra några jämförelser, t.ex. i fråga om mjölkproduktionen. Vad denna beträffade kom man inte upp till samma produktivitet här som i Sverige. Sovchosföreståndaren hade förklarat detta förhållande under hänvisning till torkan m.m. Även beträffande avkastningen per hektar var det av samma skäl svårt att göra jämförelser.

Den intensiva byggnadsverksamheten som delegationen lagt märke till under sin resa ville N särskilt omnämna. Han hade fäst sig vid att man gjorde mycket för att ge människorna bättre bostäder och hade också sett hur gamla bostadsområden sanerades. Arkitekturen utvecklades och förändrades undan för undan genom övergång till byggande av elementhus med rena raka linjer.

Vad som görs i Sovjetunionen för att ge människorna bättre hälsa och arbetsförmåga hade man fått se i Sochi. Där arbetades det efter principer som vi väl kände till. Utgångspunkten var inte bara att skänka större lycka åt människorna utan även att göra investeringar som i sista hand är lönande ur arbets- och produktionssynpunkt.

G tackade för redogörelsen och sade att det gick åt mycket pengar för byggnadsverksamheten. Folkökningen i Sovjetunionen uppginge f.n. till 3,5 miljoner personer om året, vilket bara detta fordrade mycket byggande. Därtill komme alla nödvändiga och önskade förbättringar. Han tillade att misstag förekomme på detta område men "vi är de första att själva kritisera dem". Han förklarade emellertid att man var tillfredsställd med det sätt på vilket planen f.n. uppfylldes.

G övergick därefter till att beröra vissa internationella problem. Han erinrade om att han vid slutet av det förra samtalet redogjort för den sovjetiska synen på tysklandsfrågan och Atlantpaktens kärnvapenupprustning, varför man denna gång kunde fortsätta med nedrustningsfrågan eftersom både Sverige och Sovjetunionen vore medlemmar av 18-mannakommittén i Genève.

G sade först att han utgick ifrån att den sovjetiska inställningen vore känd och att han därför kunde fatta sig kort. Sammanfattningsvis ville han säga att sovjetregeringen inte var tillfredsställd med det läge i vilket behandlingen av nedrustningsfrågan nu befann sig, och sade skämtsamt att om man samlade ihop alla de protokoll som skrivits i denna fråga i ett enda rum så skulle de i varje fall inte få plats i hans eget tjänsterum. Men man hade inte gjort några framsteg.

Sovjetregeringen står fortfarande fast vid sin linje d.v.s. kravet på total och allmän avrustning som den enda räddningen för mänskligheten. De flesta medlemmarna av FN har visserligen röstat för avrustning men när det kommer till handling vägrar flera medlemmar att fullfölja denna sin deklarerade inställning.

De starkaste ord som existerar skulle inte räcka till för att karaktärisera Förenta Staternas hållning i denna fråga; Även sådana ord skulle vara alltför milda. G ville inte tillgripa dessa starka ord, men han ville säga att ansvaret för att inga framsteg gjorts i nedrustningsfrågan faller på västmakterna. Dessa har visserligen utarbetat flera varianter för en lösning av frågan, men man begagnar dessa bara för själva argumenteringens skull och för att maskera sin verkliga inställning. De vet att Sovjetunionen är för avrustning men själva är de emot. Utvecklingen kunde liknas vid en upp- och nervänd pyramid med undan för undan växande svårigheter - det borde ju i stället vara tvärtom.

Den retoriska frågan vad som nu kunde göras för avrustningen besvarade G på så sätt, att det nu gällde att på alla möjliga vis förklara målsättningen för alla folk och även för de regeringar som är emot en nedrustning. Nedrustningen ger inga ensidiga förmåner till Sovjetunionen utan blir till samma nytta för alla, ansåg G. Sovjetunionen vill inte stärka sitt försvar men har tvingats därtill av västmakterna och tvingas av dem att fortsätta härmed.

18-mannakommittén i Genève går nu som i cirkel. Man gör inga framsteg och återkommer regelbundet till samma argument. Det händer att något förslag framställs från västmaktshåll som kan verka hoppningivande men när man kommer till mera konkreta ting drar de sig tillbaka. Från sovjetiskt håll har många förslag framlagts och de har omfattat såväl kärnvapen som konventionella vapen och frågan om likvidering av främmande baser o.s.v. men man har alltid mött en vägg av motstånd. Och nu ser Sovjetunionen ganska mörkt på framtidsperspektiven.

Beträffande kärnvapenstopp önskar Sovjetunionen ett permanent stopp för alla prov. Från sovjetisk sida har man som bekant - som G uttryckte det - försökt att ensidigt

inställa kärnvapenproven men amerikanarna har fortsatt. Dessa och engelsmännen försöker nu på ett konstlat sätt argumentera för att få en förevändning att inte sluta med sina prov. Tekniken har nu utvecklats så långt att man identifierat alla kärnvapenprov, som görs i Förenta Staterna, Storbritannien och Frankrike. Och säkerligen kan dessa stater göra detsamma ifråga om Sovjetunionen. Kanske även Sverige gör det, tillade G.

På sovjetisk sida anser man att den uppfattning som kända vetenskapsmän gjort sig till tolk för är mera hederlig; de anser att det vore tillfyllest med en kontroll genom de "svarta lådorna".

Västmakternas förslag om inspektionsresor på Sovjetunionens territorium hindrar en överenskommelse. Sovjetregeringen, som är säker på att det skulle räcka med automatiska stationer, har emellertid av politiska skäl gått med på två-tre inspektioner för att man skall komma ur dödläget. Men förslaget har inte beaktats av västmakterna. Det är ett bevis för att de inte vill ha en överenskommelse. Västmakterna saboterar ingåendet av en överenskommelse. Sovjetregeringen avvisar kategoriskt västmakternas inställning. Den går helt enkelt ut på att tillgodose mäktiga intressen i väst och innebär detsamma som spionage. Att Sovjetunionen gått med på två-tre inspektioner var som sagt av politiska skäl - tanken var att de skulle spela en symbolisk roll. Men västmakterna kräver ett mycket stort antal inspektioner och vill utföra dessa efter alla konstens regler med borrhning och flygspaning, vilket Sovjetunionen inte kan gå med på. "Vi kastar ut alla som vill tränga sig in i vårt land."

På sovjetisk sida förstår man att en provstoppsöverenskommelse inte är detsamma som avrustning men man anser det vara ett viktigt steg på väg. För övrigt tror man att de stater som ej har några kärnvapen kan utöva ett större in-

flytande på de andra än hittills. Detta är möjligt beroende på den vilja till insats som dessa stater visar i sådant avseende.

N tackade för G:s redogörelse som visat sovjetregeringens ståndpunkt i dessa för hela mänskligheten avgörande frågor.

N måste tyvärr ansluta sig till det sovjetiska konstanterandet att ett dödläge uppstått i Genève. Även den svenska regeringen är anhängare av en total och allmän avrustning, vilket är helt naturligt ifrån våra svenska synpunkter. Man säger sig också i Sverige att den s.k. terrorbalansen inte kan garantera någon säkerhet utan att den förr eller senare likaväl kan sluta i en katastrof. Men den svenska uppfattningen är att man s.a.s. måste börja någonstans, att man måste få fram en uppslagsända. N tillade, att han hade fått den uppfattningen att man på sovjetisk sida ansluter sig till denna svenska inställning, då G förklarat att Sovjetunionen ville ha ett provstopp som inledning till vidare åtgärder på avrustningens område.

I Sverige frågar man sig ofta, varför det skall vara så omöjligt att nå en överenskommelse om provstopp, eftersom man "i varje fall offentligen" från båda sidor förklarar sig vilja ha ett provstopp. Den slutsats man drar på svensk sida är att detta kan bero på ömsesidig misstro. Enligt ett gammalt svenskt talesätt kan tro försätta berg, sade N, men våra erfarenheter från senare års nedrustningsförhandlingar säger oss också att misstro kan försätta berg.

G hade ställt frågan vad man skulle göra i denna situation och hade framhållit att en provstoppsöverenskommelse skulle bli till gagn för alla folk. I detta avseende, underströk N, delar man på svensk sida helt den sovjetiska uppfattningen. Vidare hade G sagt att Sovjetunionen tvingats till att stärka sitt försvar. N sade att detta är något som man känner till i Sverige; även en liten

stat som Sverige har sett sig tvingad därtill och måste hålla ett efter våra förhållanden starkt försvar. Men om man skulle komma överens om avrustning, då skulle Sverige för sin del vara med på en minskning. Försvaret drar stora kostnader. Under resan har den svenska delegationen blivit varse de stora möjligheter som finns i Sovjetunionen att utveckla näringslivet och det är förståeligt att man på sovjetisk sida måste vara intresserad av att leda in utvecklingen på sådana banor som möjliggör inbesparing av utgifter för militära ändamål till förmån för utnyttjandet av naturtillgångarna.

N gav G rätt i vad han sagt om att 18-mannakommittén arbetade som i en sluten cirkel; man upprepar gamla kända slitna argument utan någon effekt. Men likväl var det mycket deprimerande för N att få höra den dystra bedömning av framtidsutsikterna som G gjort.

Härpå svarade G att han var optimist av naturen, vilket dock icke hindrade att utsikterna ändå var dystra.

Från svensk sida, sade N, hoppas man mycket på att Sovjetunionens utrikesminister, ministerpresident Chrustjov och sovjetregeringen i övrigt, trots de mörka utsikterna, icke skall förtröttnas i sina ansträngningar att nå någon form av överenskommelse. Hela mänskligheten hoppas att någonting nu skall ske som ger ett ljusare perspektiv åt framtiden.

Beträffande påståendet att Förenta Staterna och Storbritannien gör ständiga invändningar mot de sovjetiska förslagen framhöll N, att det för svensk del var svårt att förstå att man inte kunde finna en gemensam nämnare för att först uppnå ett provstopp och sedan försöka gå vidare på nedrustningens väg.

Vad angår yttrandet att tekniken nu nått så långt att enbart nationella metoder skulle räcka för kontroll av ett provstopp istället för inspektioner, ville N inte betvivla detta i och för sig men framhöll att de svenska vetenskapsmännen ännu inte kände till att sådan kontroll kunde bli helt effektiv.

Man säger sig å sovjetisk sida ha löst problemet; vi känner inte till om man gjort detta också på den andra sidan.

På svensk sida tror man som sagt inte att den andra parten skulle vara ovillig till en överenskommelse. Vid statsminister Erlanders och N:s besök nyligen i England erhöles under samtalen med Macmillan och Home intrycket att man på engelsk sida var allvarligt intresserad av ett provstopp. Även vid samtalen i Washington förra hösten kom det fram att man var intresserad av att hindra en spridning av kärnvapen och därför ville införa ett provstopp. Detta är förklaringen till att man på svensk sida har så svårt att förstå att man inte kan komma överens. När Sovjetunionen gått med på två-tre inspektioner per år och Förenta Staterna på sju, tycks skillnaden inte vara större än att man borde kunna komma överens.

N redogjorde därefter för de åtta obundna staternas hållning under den senaste tidens förhandlingar i Genève. De hade planerat att åter lägga fram ett gemensamt memorandum. I ett första utkast fanns intagna vissa siffror rörande antalet inspektioner under en tidsperiod av sju år. Då gjordes från sovjetisk sida en framställning om att inte framlägga något kompromissförslag i fråga om siffror med motiveringen att det skulle kunna ha en ofördelaktig inverkan på en lösning av frågan. Från amerikansk sida framfördes ungefär sammansynpunkter. Vissa av de neutrala ville inte ha siffror. Andra åter insisterade på fasthållandet vid siffror. Något memorandum kom inte att framläggas. Detta, menade N, var bara ett exempel på de svårigheter som mötte ett litet land, som gärna vill göra vad som stod i dess makt för att bidra till lösningen av ett internationellt problem.

N nämnde, att Sverige som en liten nation kan föreslå användandet av vissa verktyg för lösningen av storpolitiska frågor, men att det är de stora som skall bruka dessa verktyg, ty det är de stora som har makten därtill.

Till G:s yttrande om att de nationer som inte har några

kärnvapen skall hjälpa till mera, genmälde N att det är självklart att man på svensk sida inte vill göra något som skulle kunna försvåra en uppgörelse, såsom i det anförda fallet. Man hade på svensk sida den uppfattningen att det pågått underhandskontakter mellan Sovjetunionen, Förenta Staterna och Storbritannien, som i en måhända inte alltför avlägsen framtid skulle leda till en överenskommelse. När G sagt att en överenskommelse om provstopp inte skulle medföra en minskning av vapenarsenalen med en enda kulspruta men ändå ansåg att en sådan överenskommelse skulle betyda mycket, ville utrikesministern förklara sig helt överens härmed. Han ansåg att en provstoppsöverenskommelse skulle ha en oerhörd betydelse. Den skulle förändra atmosfären, och de båda mäktiga parterna skulle kunna diskutera mera öppet med varandra, kanske t.o.m. i en anda av visst ömsesidigt förtroende. Folken väntar sig nu något resultat. Den part som tar ett steg i rätt riktning skulle uppnå en stor good-will i hela världen.

G hade låtit förstå, att han önskade en mera aktiv insats från svensk sida. Härtill ville N säga att Sverige vore berett till nya initiativ om man komme fram till en överenskommelse om provstopp. Så länge detta icke sker, har man på svensk sida svårt att se, att utrymme finns för vidare initiativ från vår sida.

N slutade med att säga, att man i Sverige i grunden är optimistisk. Förhoppningarna står till de stora.

G tackade för N:s redogörelse. Han sade att Sovjetunionen förvisso hade tålamod att föraförhandlingarna med västmakterna vidare. Men med den hållning som dessa intagit, ser man inte några möjligheter till en uppgörelse, åtminstone för den närmaste framtiden.

G tillade att i Östersjöregionen planeras åtgärder av Västtyskland, Danmark och Norge som ur den synpunkt som

Sovjetunionens regering företräder inte skulle medföra någon förbättring av det internationella läget. Dessa åtgärder, såsom skapande av ett gemensamt kommando och militära manövrar, står i motsats till önskan att göra Östersjön till en fredszon.

Vad Västtyskland beträffar, fortsatte G, kan man förstå dessa åtgärder. En stark revanschism finns där och den hälsar med glädje allt som ökar spänningen i Östersjöområdet. Men man kan på sovjetisk sida inte se att Danmark och Norge skulle ha något intresse av att delta i dylika åtgärder.

Förvisso har det förklarats för Danmark och Norge vad Sovjetunionen anser i dessa stycken. Men "ett gott ord" från svenska regeringens sida om sådana åtgärder, som står i motsättning till dessa länders egna intressen, skulle vara nyttigt. G ansåg, att Sovjetunionens och Sveriges intressen här sammanfaller, eftersom båda önskar, att Östersjön skall vara ett lugnt hav. Naturligtvis är det svenska regeringens sak att bedöma om och på vilket sätt man kunde vilja framföra "ett gott ord" till Danmark och Norge.

Varje sådan åsyftad åtgärd från Västtyskland, Danmark eller Norge kan leda till motåtgärder från sovjetisk sida och då kan spänningen öka och ett farligt läge uppstå, sade G, som än en gång ville understryka att Sovjetunionen för en konsekvent fredspolitik och följer Lenins principer om fredlig samlevnad oberoende av olika länders sociala struktur.

Principen om fredlig samlevnad, svarade H, omfattas även av Sverige, som ser praktiskt uttryck däråt genom medlemskap och arbetet i FN.

Beträffande de åtgärder av militärt slag, som skulle förberedas av Danmark och Norge, vågade utrikesministern i och för sig inte uttala sig, men han ville ha sagt att han visste - såsom tidigare framhållits - genom sina personliga kontakter med medlemmar av Danmarks och Norges

regeringar, att dessa regeringar är inställda på upprätthållandet av goda och fredliga relationer till Sovjetunionen.

När det gäller de nordiska folkens och regeringarnas relationer, så tillgår det, framhöll N, ungefär så som mellan G och N denna dag. Man uttalar öppet sin mening. Från ömse sidor säger man alltså varandra, vad man anser om det politiska skeendet. Men just detta goda förhållande gör att man betraktar det som uteslutet att utöva påtryckningar på varandra. Detta skulle kunna leda till en försämring av det goda förhållandet. N påpekade vidare, att trots att 1948 års förhandlingar om ett skandinaviskt försvarsförbund misslyckats, vilket följts av att Danmark och Norge gått in i Atlantpakten, under det att Sverige och Finland fullföljer en neutral linje, så har denna del av Europa varit ett lugnt område. N uttryckte också sin personliga övertygelse att det inflytande som Danmark och Norge utövar inom Atlantpakten kan minska motsättningarna mellan de båda blocken.

N ansåg att dagens överläggning varit givande och att den låg rum i en vänskaplig och uppriktig anda.

G anslöt sig till det sistnämnda uttalandet. Han konstaterade, att man på grund av bristande tid inte hunnit behandla andra stora frågor, t.ex. Kubafrågan, "som blivit ett stort problem".

Sovjetunionen stödde det kubanska folket, som borde få leva som det självt ville.

Kolonialismen var ett annat stort ämne. En del av detta var problemet Kongo. Sovjetunionen ser på Kongo ur storpolitisk synvinkel och man är inte tillfredsställd med utvecklingen där. Kolonialismen tillåts spela en alltför stor roll under FN:s täckmantel. Man måste så snabbt som möjligt göra slut på detta, och ju snabbare FN-trupperna dras därifrån desto bättre. Tshombe och andra med honom bör få stå till svars för vad de gjort. Sovjetunionen ämnar inte betala en kopek till Kongo för att hjälpa kolonisatörerna.

N ville lämna en kort kommentar till det nyss sagda. Beträffande Kuba ville han deklarerera svenska regeringens inställning att alla folk skall få leva som de vill leva, och beträffande Kongo förklarade han att det i Sverige råder ett kraftigt motstånd mot alla former av kolonialism. I det fallet har regeringen praktiskt taget hela det svenska folket bakom sig. Beträffande Sveriges engagemang i Kongo har man åtagit sig detta såsom lojal medlem av FN. Det var den kongolesiska regeringen som begärde hjälp. Den svenska insatsen blev mer omfattande än man hade tänkt sig. Strider uppstod i vilka svenskar invecklades, vilket vi hade hoppats kunna undgå. Nu hyser man emellertid förhoppningen att denna epok skall vara slut och att det i framtiden skall bli möjligt att tekniskt och ekonomiskt hjälpa det kongolesiska folket. Man hoppas på svensk sida, att vårt militära engagemang skall kunna avvecklas. Delvis har detta redan skett såväl i fråga om flygstridskrafter som i fråga om truppkontingenten. På svensk sida önskar man intet högre än att militärerna skall kunna dras tillbaka och hjälpen koncentreras på ekonomiskt och tekniskt bistånd.

Stockholm den 22 maj 1963.

slut 22/5-63

Strängt förtroligt.

P.M.

rörande samtal med premiärminister Chrustjov den 17 maj 1963.

Samtalet, som ägde rum i premiärminister Chrustjovs arbetsrum i Kreml, varade från klockan 11 till klockan 13.45.

Närvarande var från svensk sida utrikesminister Nilsson (N), ambassadör Sohlman, kabinettssekreterare Bolfrage och utrikesrådet Åström. Från sovjetisk sida närvar förutom Chrustjov (C) utrikesminister Gromyko, ambassadören Belochvostikov och chefen för det sovjetiska utrikesministeriets skandinaviska avdelning Kovaljov.

Samtalet inleddes med att N på fråga redogjorde för några intryck från resan i Sovjetunionen. C sade, att man på sovjetisk sida var stolt över och "förluskad" i vad som Åstaðkommitté med egna händer i Sovjet men att man ändå försäkte att se objektivt och göra sakliga jämförelser med förhållandena utomlands.

N talade om de möjligheter till ökad produktivitet, som fanns genom massproduktionen inom en fabrik av den typ, som vi sett i Rostov vid Don ("Ros-sel-masj"). Fabriken hade en omfattning, som vi knappast kunde tänka oss i Sverige. Beträffande den elektrotekniska fabriken i Kiev trodde sig N kunna säga på grundval av svenska erfarenheter, att arbetsmetoderna och arbetsförhållandena vid fabriken stod på en hög nivå. Beträffande jordbruket sade N, att detta bedrevs i Sovjet extensivt på ett sätt, som vi icke kände motsvarighet till i Sverige. Man fick givetvis

ta hänsyn härtill när man gjorde jämförelserna mellan exempelvis Sovjet och Sverige i fråga om avkastningen per hektar, mjölkavkastningen per ko etc.

C sköt här in, att Lysenko vid en institution utanför Moskva, som vi gärna fick besöka om vi ville, energiskt arbetade på att vinna praktisk bekräftelse på sina teorier. Detta hade ännu inte lyckats. Lysenko behövde säkert flera år ytterligare, men utsikterna var ljusa.

På tal om byggnadsverksamheten sade utrikesministern, att han under resan kunnat konstatera, hur arkitekturen förändrats år för år under de senaste tio åren. Bidragande orsak var helt säkert moderniseringen av produktionsmetoderna, inte minst tillkomsten av elementhus.

C sade, att arkitekterna gör kraftigt motstånd mot det nya inom arkitekturen men att "vi skall bryta motståndet". Han nämnde särskilt en ledande arkitekt, som varit som en "patriark" för alla andra arkitekter och byggt hus, som om det fortfarande gällde att bygga för rika enskilda människor och inte för massorna. Han hade till och med farit till Rom för att titta på kornischer. "Men vi vill bygga för människor, och isen är bruten."

Vad N sagt om nya metoder var alldeles riktigt. Man måste bygga med betongelement, helt monterade eller stora element. C hade träffat på en mycket talangfull ingenjör vid namn Koslov, som uppfunnit en helt ny metod, som man på ryska kallar för "vibroprokat". Den innebar revolution. Man måste välja tidpunkten väl för att genomföra den, men C var bestämd på att "skjuta på de gamla arkitekterna".

De svenska väggelementen hade bara varit ett framsteg i förhållande till teglet och var moderna för fem - tio år sedan. "Men nu har vi redan planer på att byta till något bättre." En del byggnadselement hade köpts från Sverige, som inte var så lyckade, men "vi har inga reklamationer".

N talade om att det är viktigt att ha en utbildad byggnadsarbetskår. Det har vi inte i Sovjet, sade C. "Jag kommer ihåg själv, att vi metallarbetare såg ner på byggnadsarbetarna såsom olärda bondpojkar." Det fanns en motsättning, en konkurrens mellan olika slag av arbetare. Det var inte en klassmotsättning, men ändå. "Vad vi avundas Er i Sverige är vissa ting som fönsterramar, dörrar o.s.v. Jag har

begärt att våra snickare och byggnadsarbetare skall bygga sådana saker efter Edra mönster. Vi utövar en stark självkritik, när det gäller allt som har att göra med 'finish'. Ni gör ett 'renare' arbete i Sverige. Stuckatur, snickeri, kakelbeläggning o.s.v. Men skälet är, som sagt, att hos oss kommer bondpojkar först till byggnadsindustrin i städerna. Så snart de lärt sig någonting, går de vidare till metallindustrin, o.s.v. Ni kan hålla skickligare byggnadsarbetare därför att Ni har en kår av arbetslösa att ta ur".

N sade, att detta sista uttalande var oriktigt. Från början av 30-talet har vi praktiskt taget inte haft någon arbetslöshet. Efter kriget har vi haft ont om arbetare.

C sade någonting om att detta kanske var riktigt, när det gällde Sverige, men inte ifråga om andra kapitalistiska länder. Han fortsatte med att tala om att de flesta arbetarna i Sovjet naturligt nog gick igenom många olika yrken. Hundratals nya företag kom ju till varje år. "Vi skall snart få i gång tusen varje år."

Nyligen var några ingenjörer och arkitekter i Sverige och rapporterade, att de var mycket tillfredsställda med sina erfarenheter. "Vi kan verkligen ha nytta av ett utbyte av erfarenheter. Vi vet också mycket om Edra precisionsapparater, kullager o.s.v. Vi uppskattar likaså ert jordbruk. Nyligen var några personer, som ansåg sig sakkunniga på området, i Sverige. De kom med en hel del kritik, men de förstod i själva verket ingenting och var bara turister. Nu skall vi skicka verkliga experter, sådana som inte förvänar sig över att korna har horn även i Sverige. Särskilt när det gäller den nordvästliga delen av Sovjet inklusive Balticum har vi mycket att lära. Men däremot mindre här det gäller Sibirien och de stora jordbruksområdena i söder. Vi är verkligen intresserade av hur Ni får jordbruket att löna sig. På våra geografiskt och klimatiskt motsvarande områden är det mest strunt med jordbruket, här omkring Moskva exempelvis. Det spelar helt enkelt ingen roll, om det blir någon skörd eller inte inom dessa områden, så som läget nu är. Vi måste lära våra bönder där att klara sig, som man gör i Finland och hos Er."

N sade, att jordbrukets produktivitet är en viktig sak. För

närvarande bor bara omkring 12% av den svenska befolkningen på landsbygden, men de producerar ändå mer än vad vi kan äta upp. C bekräftade, att man i Sovjet verkligen har för många människor på landet. Men ibland ville man förvränga sanningen om hur detta förklarades historiskt. Under tsartiden var jordbruket patriarkaliskt men ännu inte kapitalistiskt. Det var utpräglat primitivt. Så kom kollektiviseringen utan att man ännu hade någonting att ge jordbruket i fråga om maskiner etc. Stalin brydde sig egentligen inte om jordbrukarna. Han tog inte någon hänsyn till böndernas roll i revolutionen. Det var bara att ta utan att ge någonting. Vi litade på honom som ledare, men jordbruket förstod han inte. En gång när C såsom partichef i Ukraina kommit till Stalin och sagt, att det behövdes mera foder för att få flera kor och kor med större mjölkavkastning, så sade Stalin att han väl visste från sin barndom i Georgien, att korna kunde springa ute själva och ändå mjölka bra. Men det var inte riktigt. Foder behövdes. Produktionen för korna i Georgien på Stalins tid var 300 kg, nu är man uppe i 1.200 kg. Om fem - sju år skulle produktionen i hela Sovjet ha stigit så att det blev överskott. Man sålde redan litet spannmål, smör och kött till vissa socialistiska länder som Östtyskland och Tjeckoslovakien och även, men mycket litet, till några kapitalistiska länder. Men om fem - sex år bleve det bättre. Om fem år skulle man nog också ha klarat problemet om insektsbekämpningen. För närvarande kunde man inte ställa någon konstgödsel till förfogande för spannmålsodlingen, bara för tekniska kulturer såsom tobak, hampa, lin o.s.v. Men man hade ett stort program för produktion av konstgödning. Om 3 - 4 år skulle man nog ha täckt behovet. "Ni förstår, att nu ger vår jord bara i genomsnitt 10 centner per hektar. Kan vi öka siffran till 14, så blir det överflöd i landet och då kan vi kanske minska arealen. Vi skall öka produktiviteten och minska arbetskraftbehovet".

För några år sedan ville man köpa stora traktorer från amerikanerna. "De vägrade, och så fick vi göra dem själva, i Charkov." För närvarande var de på 220 hkr, men med Dieselmotorer skulle deras prestanda stiga till 300 hkr. Med sådana traktorer kunde man höja produktiviteten vid plöjningen 6 à 7 gånger. Tidigare gick plogarna med 3 km i timmen men med de nya traktorerna plöjde man med 7 km i timmen. Plogarna hade alltså blivit bredare och snabbare. Så ville man mekanisera boskapsskötseln bl.a. genom "karusellmjölkning", vari-

Tif.fil 106 saknas (motsv. sid 5. i dok.) i Specialdossier 2 (Wallenberg del 1-2)

NATO? Jo, USA skrämdes med Tyskland och kunde så pressa länderna till större försvarsutgifter. Inte ens tyskarna hade någon glädje av den politiken. "För tio år sedan ville Adenauer på grundval av s.k. "positions of strength" likvidera Östtyskland. Då hade USA kärnvapenmonopol. Men vi var inte nöjda med ett sådant läge. Vi ändrade det. Och nu går det inte att nå Adenauers mål. Vi byggde muren genom Berlin. Den finns. Men den människa finns inte, som kan rubba den. "Man kan börja krig, men man kan inte riva muren." En gång för några år sedan hade USA velat skrämma ryssarna med att föra fram bulldozers och tanks till muren. Man kände i Moskva exakt planen och befallde Konef, som förde befälet över sovjettrupperna i Östtyskland, att också skicka tanks till muren. Där stod de mitt emot varandra. Det var en kylig natt, och de ryska soldaterna kunde se, hur amerikanerna lämnade sina tanks för att ta åkarbrasor. "Men våra soldater satt kvar på sina tanks. Så kunde det inte pågå, och jag sade till Malinovsky, att vi måste ge amerikanerna en utväg. Våra tanks skulle ge sig iväg först. Jag sa till Malinovsky, att jag garanterade, att amerikanerna skulle ge sig därifrån inom tjugo minuter. Exakt så gick det också. 'Position of strength' är en dum politik. Adenauers politik har lidit fiasko." Adenauer hade också hoppats, att Östtyskland skulle få ekonomiska svårigheter. De förhoppningarna slog in. Naturligtvis hade Västtyskland det lättare. Där fick man Marshall-hjälp, man behövde inte betala några reparationer till Sovjet och man hade egna stora industrier. Östtyskland däremot betalade reparationer till Sovjet, hade inte någon egen stor energiförsörjning, och Sovjet kunde inte hjälpa på samma sätt som USA stödde Västtyskland. Väst hade då möjlighet att desorganisera läget i öst och skapa svårare villkor. Men nu hade man stängt vägen för alla provokationer genom muren. DDR blev starkare även ekonomiskt och Sovjet hjälpte till. Hoppet på fiasko var borta. "Det bör finnas två Tyskland och ett Västberlin såsom tre oavhängiga enheter. Det är klokt att erkänna detta. Innan muren byggdes, var vi mera intresserade än väst av fredsavtal och av Västberlin som fri stad. Men nu är vi ungefär lika ställda." I DDR kontrollerar man sig själv, och det finns ordning. Det tyckte tyskarna om, och förhållandena hade blivit bättre.

USA visste att frågan måste lösas. Det visste också England, Italien och Frankrike. Men det pågick en tävlan om Adenauers själ.

och så skedde ingenting. Sovjet hade inga anspråk i Västberlin och var beredda att medge en ny status. Nu började även tyskarna att förstå sitt läge. Men Adenauer gjorde det inte. Om förståndet inte räckte till för hans närmaste efterträdare, så skulle det säkert komma att räcka till hos nr 3. Att förena Tyskland på västs villkor kunde Sovjet aldrig gå med på. När Adenauer för några år sedan försvarade sig mot våra anklagelser för revanschism, sade han, att tyskarna inte vill ha krig med Sovjet, eftersom de då skulle vara förlorade. Det var ett framsteg. Men vad gick hans politik då egentligen ut på?

Jo, den var att försöka förmå Sovjet att överge det socialistiska Östtyskland. Det skulle vara precis detsamma som om väst skulle avstå från Västtyskland. Återförening kunde bara komma till stånd på en helt annan grundval, "bara genomföras av de tyska arbetarna själva".

"Vi för vår del säger icke-inblandning och ingen export av revolution. Revolution får folken göra själva. Ingen skulle förlora någonting på en lösning efter våra linjer. Gränserna skulle vara desamma, samhällsstrukturen densamma, Västberlin förbli som det är. Västmaktsgarnisoner tillsammans med neutrala trupper skulle få finnas kvar under en övergångsperiod. Tillträde genom Östtyskland skulle garanteras, o.s.v. Vad kan vara en mera demokratisk lösning. Det vore inte konstigare med ett självständigt Västberlin än med Schweiz, som också måste ha genomfart genom andra länders territorier för att nå havet.

Så länge Tysklandsfrågan inte är löst, så blir det ingen nedrustning. Vi håller på att förlora intresset för förhandlingarna om nedrustning. Vilka resultat kan nås, när de andra bara visar fram sina raketer? Nedrustning blir det bara då det blir en renare atmosfär, alltså först genom någon uppgörelse om Tysklandsfrågan. Att bara sitta och läsa upp papper i Genève, det är ett slöseri med pengarna. Vi måste med andra ord vänta på vackrare väder.

Det internationella läget är både bra och dåligt. Men vi måste leva tillsammans, och andas tillsammans också för den delen. Bra är läget därför att vi går framåt på alla områden. Det är nu första gången, som en proletärstat inte kan skrämmas. Alla förstår nu att om USA rör oss, och det är bara USA som kan göra det, då förgör vi USA. Europa kan ingenting göra. USA kan också förstöra oss, det är riktigt, men inte utan svar från oss. Före kriget var

läget ett annat. Stalin försökte att manövrera politiskt gentemot Tyskland, men det gav inte så mycket i grunden. Frankrike och England var ju inställda på att låta Tyskland slå till mot Sovjet. Så gjorde Stalin pakten med Tyskland 1939. Det var egentligen Hitlers idé, men Stalin förstod att utnyttja den riktigt. Det var naturligtvis ett avtal med djävulen. Det är svårt att nu säga, hur man då borde ha handlat, om man borde ha skrivit på eller inte. Kanske, kanske inte. Men kanske jag ändå under motsvarande omständigheter skulle ha skrivit på.

Nu är vi som en igelkott, nu vågar ingen sätta sig på oss utan ordentliga byxor. Men det räcker inte att vi är starka. Opinionen i världen gör inte allt vad den borde. Den borde starkare verka för fred. Men inte ens arbetarna gör det. Ta exempelvis Amerika. Vad är det för skillnad mellan de två partierna? Ingen. De stöds båda av kapitalisterna och representerar båda en aggressiv politik. Men ändå röstar arbetarna på dem. Samma i England. Där för regeringen också en aggressiv politik men arbetarna röstar på den. Vi måste stärka strävandena för fred. Det finns ju sinnessjuka ledare. Hitler var en sådan. Och han kom till makten trots att socialdemokraterna och kommunisterna i Tyskland var mycket starka. Under kriget frågade jag en gång ut en tysk soldat, som var gjutare i det civila. Jag sade: "Vad i helvete är det som har fört er hit till Ryssland? Han sade, att han inte visste, att han bara hade blivit befalld att gå ut."

N tog upp Tysklands- och Berlinfrågan. Han sade, att alla naturligtvis erkänner, att de är viktiga. Skulle man där kunna komma överens, så skulle atmosfären bli bättre och det bli lättare att gripa sig an med andra frågor och att verkligen vinna en tryggad fred. Man måste hoppas att stormakterna kunde komma överens om Tysklandsfrågan. Det var främst deras sak. "Ni sade, att en lösning av Tysklandsfrågan är en förutsättning för nedrustning. Ni antydde också, att man i Genève bara går i cirkel, att det inte är någon idé med att upprepa de gamla argumenten att man inte i evighet kan vänta på vackert väder. Men om Sovjet skulle förlora intresset för förhandlingarna i Genève, då är en sak klar. Då blir vädret sämre. - Nej, nej, sade C och skakade på huvudet. - Vi är ense om att världsopinionen spelar en stor roll, fortsatte N. Den vill fred och nedrustning. Men skulle Sovjet bryta förhandlingarna, då skulle det

bli en chock för världssopinionen och ett slag mot förhoppningarna att uppnå en verklig fredlig samlevnad. Världssopinionen skulle komma att förtvivla."

C sade, att en chock i själva verket kunde vara bra och nyttig. Den kanske skulle tvinga fram ett fredsavtal om Tyskland och en lösning av frågan om Västberlin. Väst ville helst likvidera DDR och ena Tyskland på denna grundval. Sovjet kunde likaväl säga, att Västtyskland skulle likvideras och återförening komma till stånd på detta sätt.

N sade, att han inte ville ta ställning till det ena eller andra förslaget i Tysklandsfrågan. Han ville däremot ha sagt, att det skulle vara en stor olycka om Sovjet lämnade Genève. Då skulle hela läget råka i baklås. Folk ute i världen och även i Sverige skulle dra slutsatsen, att Sovjet inte intresserade sig för nedrustning. Sovjets goodwill skulle minskas, och detta oavsett de avsikter som kunde ligga bakom Sovjets steg. Rustningarna skulle också öka. Sovjet behövde ju pengar för investeringar och för mycket annat, men ett brott i Genève skulle öka rustningarna i hela världen, kanske även i Sverige. "Då får vi vänta mycket länge på det vackra vädret."

C upprepade, att så länge Tysklandsfrågan kvarstod olöst, så gjordes intet i Genève. Förhandlingarna hade frysts ned. Man bara pratade. Men opinionen trodde, att något slags arbete ändå utfördes. Genève hade blivit till ett sömnmedel, som proppades i folk samtidigt som kapprustningen fortsatte." Vi måste först lösa någon konkret fråga, nämligen Tysklandsfrågan. Så länge den frågan ligger som den gör nu, kan vi intet göra i Genève."

En chock kunde som sagt vara nyttig. Sovjet skulle be opinionen att förstå den verkliga situationen, alltså att Genève är ett sömnmedel. Man måste kalla allt efter sitt rätta namn. Nu doldes verkligheten ~~för oss~~ av en skärm genom förhandlingarna i Genève. Om chocken komme, då skulle folken förstå läget och kunde vidta verkliga åtgärder för fred." Och vi för vår del skulle inte ge en rubel mer till försvaret, om Genèvearbetet upphörde. Vi har tillräckligt med atomvapen och raketer. De räcker i nödfall i hundra år. Naturligtvis går tekniken framåt, och vi vidtar en successiv förnyelse i takt med tekniken. Men en sådan förnyelse kostar inte så mycket. Vi tror, att 100 megaton är maximum för vätebomber. Att

bygga större är ingen idé. Om vi sprängde större bomber exempelvis i Tyskland, skulle vi skada oss själva. Sådana skulle bara kunna sprängas i Amerika och kanske i England. För fem år sedan bad jag generalstabschefen Sokolovskij om en plan för hur mycket vi behöver för att förgöra Amerika. Han kom med en sådan plan och vi handlade efter den. Nu har vi mera än vad Sokolovskij bad om. Men ändå säger generalerna att det behövs mera pengar. De talar om andra mål för vapnen o.s.v. Sådana är generalerna alltid. Det är nog riktigt att rustningarna ökar både hos Er och i USA. Budgetarna ökar och konferensen fortsätter."

N sade, att om inte stormakterna ville företa sig något i nedrustningen, skulle ett allvarligt läge uppstå. De borde åtminstone kunna komma överens om att stoppa upprustningen genom att på något sätt frysa läget och sätta ett tak för utgifterna. Det skulle redan vara ett mycket stort steg framåt. "Vi har i Sverige allvarligt hoppats på och arbetat på något avtal mellan de två stormakterna i någon fråga, t.ex. om provstopp. Det är min personliga övertygelse att även USA och England är intresserade av ett provstopp. Karl Marx sade att intresset aldrig ljuger, och det ligger i amerikanarnas eget intresse att få till stånd ett provstopp, framförallt därför, att de vill undvika en spridning av kärnvapnen. Det vill vi också. Vårt hopp har därför varit att eftersom ståndpunkterna i förhandlingarna ligger så nära varandra ett avtal nu verkligen skall kunna nås. Det skulle ha en förlösande inverkan på världssopinionen och hälsas med stor tillfredsställelse. Därefter skulle man komma fram till andra åtgärder. Om det bleve provstopp, då vore vi beredda att aktualisera exempelvis frågan om kärnvapenfria zoner. Men om ingenting händer och nya prov börjar, då blir det allt svårare att kontrollera innehavet och användandet av kärnvapen runt omkring i världen. Så länge USA och Sovjetunionen gemensamt behåller kontrollen över hela frågan, desto bättre är det."

C sade, att han var överens med vad utrikesministern just yttrat. Ett provstopp vore bra. "Vår ställning är klar. Vi är för stopp och mot spridning. USA talar också på samma sätt men har planer på att ge Tyskland kärnvapen.

N sköt in att det är inte amerikanarnas önskan, att Tyskland får kärnvapen. Jo, sade C, det är det och de tar ingen hänsyn till att exempelvis länder som Danmark och Norge är emot planerna.

N hänvisade till att de svårigheter som amerikanarna sökte över-

brygga med sina planer delvis sammanhängande med det tysk-franska militära samarbete, som bl.a. tagit sig uttryck i det nyligen avslutade avtalet. Man kunde i viss mening tala om att USA och Frankrike tävlade om Tysklands gunst.

Ja, sade C, en slags tävlan finns. "Saken är den att vi för närvarande inte går med på några inspektioner alls, alltså inte heller 2 - 3 som vi tidigare föreslagit. Vi trodde, att USA skulle anta förslaget, men nu kan vi inte längre hålla fast vid det. Vi känner till de neutrala ländernas tankar. De talade sinsemellan i hemlighet om saken, men vi hörde det nog ändå. Nu har amerikanarna kommit med förslag om hur inspektionerna skall gå till. De vill inkludera väldiga områden i inspektioner, flyga över dem med helikoptrar, borra i jorden o.s.v. Då säger vi, Era åt skogen. Vill de leka eller vill de tala allvar? För övrigt tar kongressen ändå inte förslaget.

Vi anser att nationella metoder för upptäckt och identifikation är tillräckliga. Antingen blir det ett avtal på denna grundval eller inget avtal alls. Vi vill själva vara herrar i vårt eget hus. Däremot är vi beredda acceptera de s.k. svarta lådorna. Amerikanarna har gått ifrån sina tidigare ståndpunkter. Dean, som var en rätt hög amerikansk förhandlare, sade att USA kunde acceptera 2 - 4 inspektioner. Då erbjöd vi 2 - 3 inspektioner och jag skrev till presidenten om detta. Då svarade han, att vi inte förstått Dean rätt. Ja, är det så, tar vi tillbaka vårt förslag. Kennedy vet, att ett avtal inte skulle gå igenom kongressen och nu vill han framställa oss som syndabockar, men det vill vi inte vara. I själva verket är det en vetenskaplig fråga, hur mycket kontroll som behövs. Men amerikanarna har köpt olika vetenskapsmän. Det finns krafter där som vill krig och som engagerar vetenskapsmän. Nu har vi träffats och talat om nedrustning i olika grupper, först mellan tre länder, så mellan fyra, tio och nu aderton. Man hoppades, att de neutrala skulle komma med friska uppslag. Men några av de neutrala håller näsan i vinden, vädrar och tar alla möjliga hänsyn. De vet, att om de energiskt kämpar för avrustning då blir det inga krediter."

N sade, att premiärministern här tecknat en mycket dyster

bild. "Är det då bättre att vara som strutsen", sköt Chrustjov in." Står man med huvudet i sanden så kommer odjuret och äter upp en. Förresten är varken Frankrike eller Kina med i Genève och man kan inte göra avtal utan dem.

N: Om Sovjet och USA kunde komma överens, så skulle det inte spela någon stor roll hur andra länder ställde sig. C: Kina vill man inte ens släppa in i Förenta Nationerna. N: Ja, det skulle vara viktigt och angeläget att bereda Kina plats i FN.

C återknöt till nedrustningsfrågan och sade, att motsidan inte talar allvar. Det är som en komedi. "Att vi skulle lämna konferensen är en tanke som vi överväger men inte något beslut. Då de andra länderna verkligen vill nedrustning, då är det klart att vi vill delta.

Läget är som sagt bra och samtidigt dåligt. Hela världen är uppdelad 'på rena och inte rena'. Men de senare kan inte tvinga oss. Man kan inte börja krig för att göra slut på kriget. Det skulle vara som om man för att skydda sig mot eldfaran brände upp sitt eget hus.

Kort sagt, vi har gjort vissa förslag men imperialismen kan och vill inte avrusta. Vi vill avslöja imperialismen som bara använder nedrustningsförhandlingarna för att söva ned folken." N sade, att man inte heller i väst vill fortsätta rustningarna. Även där önskar man göra allt för att komma ifrån rustningsspiralen. Även där vill man ha bostäder i stället för raketer.

C var inte överens. Det fanns lagar för kapitalismen. De innebar bl.a., att man utan hänsyn till människovärdet kastade människor på gatan för att öka profiten. Vad var Dean exempelvis för en person? Han var nu i en rustningsfirma. Ibland mottog han direktiv från Rusk och ibland från sin firma. Den amerikanska regeringen är i själva verket en kommitté av monopolister. Hur många miljoner hade Kennedy personligen, 10, 20, ja kanske 100?

N: Om jag förstått saken rätt har man i Sovjet ändå förtroende till Kennedy och hans önskan om en fredlig utveckling. C: Jag vill döma efter människors handlingar på samma sätt som Sovjet bedöms efter sina handlingar. N: Ni har själv sagt, att Kennedy kan få svårigheter i kongressen med provstoppsavtal. Det innebär väl, att Ni ändå anser att Kennedy önskar ett sådant avtal. Något slags förtroende måste skapas mellan folken även om de representerar olika samhällssystem. C: Den som tror på bara ord är en idiot. Då kommer

man i ett löjligt läge. Eisenhower var ingen dålig man. Han var ingen rik man och rätt liberal. Men vad kunde han göra? Det är samma sak med Kennedy. Han kan inte bestämma politiken, jo - visserligen formellt men inte i sak. Så länge det finns två partier som båda manövreras av kapitalisterna, så representerar ingen president folket. Det där med åsna och elefant som symboler för partierna är ju bara en lek. N: Vad man än anser om systemet, så är det inga dumhuvuden som styr i väst. De ville lika litet ha krig som Sovjet. C: Det är nog riktigt att många människor i väst inte vill ha krig. Men många vill ha det. Det är just skillnaden. Även mellan de kommunistiska partierna finns meningsbrytningar när det gäller frågan om krig och fred. Vi anser för vår del att imperialismen inte är så stark att den kan starta ett krig. Då skulle den själv brinna upp. Det läget fanns inte på Marx' tid och inte heller på Lenins. Men nu är Sovjet en koloss och vi är i jämnhöjd med västern. Imperialismen tror inte själv på att den kan vinna ett krig. Men den vill hålla oss i skräck. Och så ljuger den om att vi vill ha krig. Men efter Stalins tid deltar vi aktivt i fredsarbetet.

N sade, att om en fredlig samlevnad barn skall bygga på terrorbalansen så är den inte bra. Ett sådant läge kan leda till krig. Ett Kuba kan komma tillbaka eller också kan det bli kris kring Laos eller Berlin. Det måste bli avrustning och man måste börja någonstans. C sade, att man för att skapa förtroende måste likvidera krigstillstånden i världen, alltså i Tyskland o.s.v.. Men det ville inte imperialismen. "Trots det måste vi lova tillsammans med den."

C övergick därefter till att tala om den svenska politiken. Han sade, att man på sovjetisk sida uppskattar neutralitetspolitiken. "Vi har inga anspråk eller klagomål även om vi inte anser att Ni har gjort allt vad Ni kan."

N sade, att han i anslutning till vad tidigare under samtalet förekommit om ett besök i Sverige av premiärministern ville erinra om att en formell inbjudan från svenska regeringen redan förelåg.

C sade sig vara tacksam för inbjudan och för den bekräftelse på inbjudan som nu lämnats. Han sade något om att atmosfären för ett besök inte varit gynnsam 1959. Nu skulle han gärna vilja

resa "om det inte blir för komplicerat". Det fanns ju ett flerpartisystem i Sverige och de andra partierna tycktes vara emot ett besök och kanske mot vänskapliga relationer med Sovjet över huvud.

N sade, att C skulle vara välkommen i Sverige och att han var övertygad om att man även inom oppositionspartierna stödde tanken på ett besök.

C sade, att han satte högt värde på de svensk-sovjetiska relationerna ifråga om handel o.s.v. och att det inte fanns någon anledning tro att de skulle försämrats. Han var också glad över de personliga kontakter som förekommit, bl.a. vid statsminister Erlanders besök i Sovjet. "Jag skall som sagt sannolikt begagna mig av inbjudan att besöka Sverige. Ni bör också komma tillbaka och se Er om i Sovjet. Res till Krim och till andra delar av landet."

"Vi är nöjda med vårt läge internt och i världen, fortsatte C. Vi vet också att Ni har den högsta platsen i Europa när det gäller levnadsstandard.

N: På detta område finns utrymme för en tävlan mellan alla länder som ville vara med.

C: Ja, en sådan tävlan är inget hot mot någon. Vi vill gärna tävla med USA. Det är inget hot att säga, att vi skall nå upp till och gå förbi USA ifråga om produktion och annat. När det gäller cement har vi redan uppnått USA. Beträffande stål är vi nära. Ifråga om lantbruket är det svårare men det skall nog gå också. Amerikanarna har ju varit vana att vara först i världen och det känns ju litet bittert för dem att nu komma på efterkälken. Jag har just sett en utmärkt film som heter "Det ryska undret". I kväll skall jag se andra delen. Vi vill fred och vänskap med alla folk. Varje folk har rätt att självt lösa sina problem. Vi vill inte vara kloka för andra. Må de andra fundera över sina egna problem.

Utrikesministern sade att varje land verkligen hade rätt att bestämma sin kurs och sin politik. Han tackade därefter för samtalet.

Stockholm den 22 maj 1963.

Inofficiell översikt över några av utrikes-
minister Torsten Nilssons uttalanden om kulturutbytet

Vetenskap, forskning

Jag är glad att kunna konstatera, att det förekommer goda kontakter över ett brett fält mellan svenska och sovjetiska universitet och vetenskapliga institutioner liksom mellan enskilda vetenskapsmän eller grupper av forskare i våra båda länder. Våra svenska experter och institutioner fäster stor vikt vid dessa förbindelser, som har stor betydelse för det vetenskapliga arbete som bedrivs i Sverige. Man hoppas också att kollegerna i Sovjetunionen finner sina svenska kontakter nyttiga. Det är ett genomgående önskemål från den svenska vetenskapliga världen, att man vill utvidga och intensifiera dessa kontakter.

Svenska regeringen delar denna bedömning av värdet av de existerande förbindelserna på detta viktiga område och instämmer i önskemålen om en utbyggnad och intensifiering av dem.

För utbytet av forskare, gästföreläsare och stipendiater har senast år 1960 ingåtts överenskommelser mellan Svenska Institutet för Kulturellt Utbyte med Utlandet å ena sidan och Sovjetunionens Ministerium för högre och specialiserad mellanskoleundervisning resp. Sovjetunionens Vetenskapsakademi å den andra. Dessa överenskommelser har sedan någon tid varit föremål för överläggningar. Dessa bör leda till ett underlättande av ett fortsatt utbyte och om möjligt till en ökning därav.

På svensk sida har vi nu just verkställt en undersökning av aktuella önskemål på kulturutbytets område. Många intressanta önskemål har i det sammanhanget framkommit. Bland dem vill jag som exempel nämna:

Åtgärder för att förbättra undervisningen i ryska språket i Sverige. Detta är ju grundläggande för åstad-

kommande av intensifierade kontakter. Härför vore det önskvärt exempelvis

att vi kunde få se sovjetiska universitetslektorer vid de slaviska institutionerna på våra universitet - vi är också villiga att underlätta för de sovjetiska myndigheterna, om de så önskar, att i Sverige finna svenska innehavare av lärartjänster i svenska vid sovjetiska universitet och högskolor - och

att flera svenska lärare eller blivande lärare i ryska vid våra högre skolor (gymnasier) kunde beredas tillfälle delta i de feriekurser för lärare som anordnas i Sovjetunionen. För närvarande är vi tacksamma att få sända 4 - 5 per år. Vi skulle gärna se en ökning.

Våra vetenskapliga institutioner önskar också

flera sovjetiska forskare som gäster under perioder som inte är alltför korta

flera sovjetiska gästföreläsare, även på korta besök ökad kontakt med yngre forskare; vars arbete man lärt känna i den sovjetiska vetenskapliga litteraturen.

Vi har många enskilda önskemål, som jag gärna skulle vilja föra fram, men det skulle kanske vara att gå för mycket i detalj vid detta tillfälle. I första hand skulle det väl vara önskvärt att finna praktiska former för att underlätta ett livligare utbyte på detta viktiga område.

Ett av forskningens hjälpmedel är biblioteken. Vid statsminister Erlanders besök i Sovjetunionen 1956 upptogs frågan om ett närmare samarbete mellan våra nationalbibliotek. Detta har lett till dels ömsesidiga besök mellan våra biblioteksexperter dels ett inte obetydligt låneutbyte mellan biblioteken i deras dagliga arbete. Från svensk sida vill vi gärna ytterligare utbygga detta inledda samarbete. Vi skulle sålunda vilja till de sovjetiska forskarnas förfogande här i Moskva bygga upp en samling svensk facklitteratur. Kungl. Biblioteket i Stockholm är berett diskutera denna fråga med sina sovjetiska kolleger.

Konst, musik, litteratur etc.

Den svenska allmänheten har med stort intresse tagit emot de olika yttringar av skön konst från Sovjetunionen, som erbjudits. Särskilt gäller detta kanske de musikaliska evenemang, som presenterats för svensk publik. Starka öns-

kenål har uttalats om flera gästspel av de första klassens sovjetiska artister och ensembler, som ofta gästar främmande länder och som vi skulle hälsa med glädje även hos oss.

Vi skulle även gärna se ett utbyte av gästspel av dramatiska ensembler, om tolkningsfrågan kan lösas, vilket borde vara möjligt med moderna hjälpmedel, t.ex. Tjechov och Strindberg.

Sovjetisk film har en god marknad i Sverige. Jag har hört att man i Sovjetunionen också har intresse för den moderna svenska filmen. Sovjetiska filmfolksförbundet har sedan någon tid diskuterat med Svensk Filmindustri att arrangera en svensk filmvecka i Moskva. Vi hoppas det kan realiseras till hösten.

Våra radio- och televisionsföretag samarbetar på normala kommersiella villkor. Genom televisionen har svenska folket i sina hem kunnat följa sådana evenemang som hyllningarna för de sovjetiska kosmonauterna. Vi har intresse av ett ökat programutbyte bl.a. för svensk skoltelevision. Sveriges Radio och TV vill också få ett arrangemang för att kunna snabbt sända specialkorrespondenter för nyhetsreportage till Sovjetunionen.

Våra museer har många önskemål om utställningsutbyte:

Nationalmuseum skulle gärna se, att det utbyte av arkitekturritningsutställningar, som avtalats med Eremitaget i Leningrad, kunde komma till stånd i sommar.

Nordiska Museet, vår centrala institution för folkkultur vill diskutera ett utbyte på sitt område, bl.a. i form av utbyte av etnografiska utställningar.

Nationalmuseum, som under senare år genomfört en serie internationella utställningar, som började med en uppmärksam Rembrandt-utställning 1956, är mycket angeläget få visa en större utställning rysk konst från gammal tid.

Tekniska museet vill visa en sovjetisk rymdutställning.

Ett av de största utställningsevenemang, som avhållits i Sverige, var den Baltiska utställningen i Malmö år 1914. I Malmö vill man nu fira 50-årsminnet av denna utställning år 1964, som dessutom är 150-årsjubileum för ett par lokala institutioner. Till denna nya Baltiska utställning 1964 önskar man ha ett deltagande från Sovjetunionen. Särskilt önskar man se representativa exempel på den internationellt

uppmärksammade konstriktningen från 1910-talets Ryssland, men även äldre och nyare verk. I anslutning till utställningen anordnas även sportsliga evenemang, där man önskar fyllig sovjetisk representation. Organisatörerna kommer att kontakta sovjetiska vederbörande närmare i dessa ärenden.

Utbytet på det litterära området liksom även på övriga konstnärliga områden, bl.a. på grammofonskivor eller på band inspelad musik, skulle avsevärt underlättas om man kunde finna en lösning på de svårigheter, som beror av att Sovjetunionen ej är ansluten till 1886 års Bern-konvention om skydd för litterära och konstnärliga verk. Sveriges Författarförening har haft viss kontakt med Sovjetunionens författarförbund i denna fråga. Det förefaller vara ett gemensamt intresse att undanröja dessa hinder för ett livligare kulturutbyte mellan våra folk.

Idrott, turism

Ett glädjande livligt utbyte äger rum på det idrottliga området mellan våra båda länder. Vi hyllade för inte länge sedan Sovjetunionens lag som segrare och världsmästare vid Ishockey-VM i Stockholm, där Sveriges Tre Kronor var närmaste medtävlare. Från åtskilliga sportorganisationers sida har uttalats önskemål om livligare utbyte med Sovjetunionen.

Ett nytt inslag i bilden av utbytet mellan våra länder är turismen. Sovjetunionen är för oss ett lockande turistmål. Omkring 4.000 svenska turister besökte Sovjetunionen 1962. Denna siffra kan säkerligen med lätthet mångdubblas. En början till sovjetiska turistbesök i Sverige har också gjorts, även om siffrorna än så länge är blygsamma (något 500).

Sammanfattningsvis kan man alltså säga, att utbytet på det vidsträckt kulturella fältet är glädjande vitt förgrenat, att våra erfarenheter av detta utbyte är mycket goda och att vi har stort intresse av att fördjupa våra relationer på detta område.

Några ord om svensk utrikespolitik

Som Ni vet, är jag en rätt ny utrikesminister. Jag har ju emellertid varit medlem av svenska regeringen många år dessförinnan och för övrigt varit politiskt verksam i hela mitt vuxna liv. Det gör, att jag har haft anledning att följa den svenska utrikespolitikens utveckling under en rätt lång period.

Under hela efterkrigstiden har denna politik burit min företrädare Östen Undén's signatur. Det är en politik, som siktar till att bevara freden och att utgöra ett bidrag till stabiliteten i vår del av världen. Vi tror, att denna politik har större utsikter att vara framgångsrik om den stöds av ett militärt försvar, som står berett att skydda vår oavhängighet och territoriella integritet.

Samtidigt har vi varit medvetna om att freden för oss är en del av det större problemet om freden i Europa och freden i världen. I FN har vi funnit den naturliga ramen för ett neutralt lands insatser för försöken att lägga en säkrare grundval för den fredliga samlevnaden mellan alla folk. Det är här fråga om ett arbete på längre sikt. Naturligtvis är FN inte ännu ett säkert värn för freden. Men vi tror att alla nationer har att vinna på att öka FN:s aktionsmöjligheter i olika avseenden, både när det gäller att förebygga uppkomsten av situationer som kan hota freden och när det gäller att lösa konflikter som inte har kunnat förhindras.

Den politik som jag nu allmänt karakteriserat kommer Sverige att fortsätta. Den har stöd av en enhällig folkmening.

Nordiska grannarna

Först några ord om det nära förhållandet mellan de nordiska länderna. Kulturell samhörighet o.s.v. När det så gäller den politiska aspekten skulle väl kunna hänvisas till följande passus i regeringsdeklarationen:

"Sveriges trygghet är uppenbarligen nära förbunden med våra nordiska grannars. De nordiska länderna har valt olika vägar i sin säkerhetspolitik, Sverige och Finland neutraliteten, Danmark och Norge anslutning till Atlantpakten med den särställning inom pakten, som deras baspolitik utgör. Den ömsesidiga respekten och förtroendet har därigenom på intet sätt minskats. Vi känner alla djup tillfredsställelse över att Norden har varit relativt oberört av de fraktioner och konflikter, som på många andra håll i världen fått en ofta våldsam utlösning. Den jämvikt, som kan sägas råda i Norden och som är en av förutsättningarna för lugnet och stabiliteten, måste naturligtvis ses mot bakgrunden av den stora maktbalansen i världen och får bara sin mening i detta större sammanhang. Men den politik, som vart och ett av de nordiska länderna för, utgör också bidrag därtill."

Vad särskilt gäller Finland följer vi naturligtvis utvecklingen av förhållandet mellan detta land och Sovjetunionen med stor uppmärksamhet. Vi noterar med tillfredsställelse, att detta förhållande är gott och förtroendefullt såsom bl.a. framgick vid statsminister Karjalainens besök i Sovjetunionen nyligen. Vi anser i Sverige att det konsekventa fullföljandet av Finlands neutralitetspolitik enligt Paasikivi-Kekkonen-linjen ligger i Sveriges och hela Nordens intresse. Denna politik utgör enligt vår mening ett bidrag till freden och stabiliteten i vår del av världen.

Våra handelsförbindelser har ju under de senaste åren och särskilt sedan 1958 då vi började med långtidsavtal utvecklats på ett tillfredsställande sätt. Det förefaller mig vara ganska imponerande att kunna konstatera att varuutbytet sedan 1958 ökat med icke mindre än 120% eller från 325 milj. kronor till 726 milj. kronor 1962. Det finns väl ingen anledning för oss två att fördjupa oss i detaljer, men våra handelsförbindelser tycks vara glädjande fria från allvarliga problem och präglas av ömsesidigt förtroende. Det bekräftades ju bland annat av att vi på långtidsavtalets grund kunde fastställa ramen för handeln under 1963 utan långvariga förhandlingar genom en enkel skriftväxling.

Om man ser en smula framåt i tiden så är vi väl eniga om att vi på båda sidor gärna ser att ett ökat handelsutbyte kommer till stånd. Då är det naturligt, förefaller det mig, att vi går vidare på basis av fortsatta långtidsavtal som ju visat sig vara gynnsamma för en stegrad handel. Liksom vid tidigare tillfällen får väl ett nytt långtidsavtal förberedas på olika sätt, kanske bland annat genom ömsesidiga marknadsundersökningar av representanter för svenska näringslivets resp. sovjetiska utrikeshandelsorganisationer. För vår del hoppas vi nog på att sådana marknadsundersökningar också skall leda till att vårt varuutbyte kan få ett bredare register. Jag kan försäkra er att den svenska marknaden ligger öppen för sovjetiska industriprodukter men man måste förstås vara beredd på hård konkurrens. Vi är också beredda att konkurrera på den sovjetiska marknaden. Den konkurrensen får emellertid våra affärsmän ta hand om men det ankommer på våra båda regeringar att träffa sådana avtal som skapar gynnsammast möjliga förutsättningar för ett ökat och differentierat varuutbyte.

ADVOKATFIRMAN GÖSTA NISSER

INNEHAVARE: ADVOKATEN JUR. KAND. GÖSTA NISSER, LEDAMOT AV SVERIGES ADVOKATSAMFUND

TELEFON: 11 60 90, 11 60 95

TELEGRAM: JUSTNISSER

HÄMNGATAN 1 A, 4tr.

STOCKHOLM

POSTGIRO: 25 60 90

Till Hans Excellens

Ministern för utrikes ärendena.

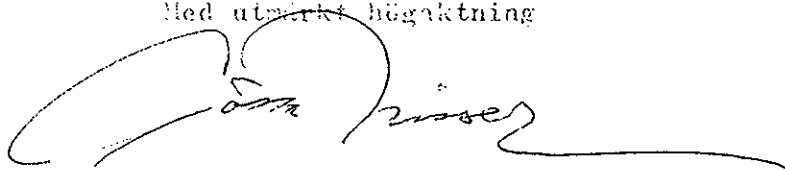
Översänd med kurer 11/7-63 *De*

nr

Stockholm den 8 juli 1963.

På uppdrag av fru Maj von Dardel har jag härmed äran att till
Eder kännedom översända en styrkt avskrift av fru von Dardels dags-
brev till ambassadör Sohlman. *x)*

Med utmärkt högaktning

Avskrift.

Djursholm den 8 juli 1963.

Herr Ambassadör Rolf Sohlman,

Vid vårt senaste sammanträffande den 24 juni frågade jag om jag kunde resa till Moskva för att där genom Eder förmedling komma i kontakt med ministerpresidenten Chrustjev och hans fru för att försöka utverka min son Raoul Wallenbergs hemsändande. Ambassadören förklarade att ett sammanträffande med ministerpresidentens maka möjligen skulle kunna ordnas och sade sig vilja tala med utrikesminister Nilsson om saken. Ambassadören hade också älskvarsheten att erbjuda mi och min man att vid ett besök i Moskva få bo på den svenska ambassaden.

Jag har inte fått något meddelande om vilken ställning utrikesministern tar till denna fråga, men förutsätter att han inte har något att invända mot resan.

Änrom dagen kom min syster fru Nita Wallenberg, som från ett besök i Ryssland, varvid hon sammanträffat son Eder. Enligt vad hon meddelat mig hade hon därvid - på fråga om hon kunde få tillfälle att tala med den person, som lämnat de senaste upplysningarna om Raoul - fått till svar att detta inte vore möjligt, men att därreot Raouls mor skulle kunna få komma i förbindelse med denna person, om hon repte till Moskva.

Detta meddelande gör mig mycket angelägen att snarest möjligt komma till Moskva och där ber därtör att få fröja om och i så fall om Ambassadören är i tillfälle att taga emot mi och min man.

Med synnerlig höfaktning.

Eder tillgivna

Maj von Dardel.

Avskrift av detta brev sändes samtidigt till Utrikesministern.

Vidimeras:

Moskva den 11 juli 1963
Personligt och strängt förtroligt

Broder,

Som jag nämnde för Dig under mitt senaste besök hemma fick jag därvid telefonpåringning från dottern till vår dåtida minister i Tokyo och sedermera i Istanbul fru Nina Wallenberg, vilken meddelade att hon hade för avsikt att tillsammans med en för mig okänd herr Kuxlen^vstierna resa till Sovjet för att där genom studier av ungdomsvård och kolchoser hylla minnet av sin brorsson Roul (!). Hennes iver att fullfölja denna onekligen originella tanke var så stor att hon telefonerade mig ett flertal gånger för att få råd etc. Jag hänvisade henne till Intourist för ordnandet av resans praktiska aspekter. Om hon likväl finge svårigheter på ort och ställe skulle vi gärna söka vara henne till hjälp.

Efter återkomsten hit fick jag besök av fru Wallenberg och hennes reskamrat vilka just återvänt från Jalta där de haft det skönt och bra - fru Wallenberg talar visst något ryska och i allt fall tycks hon förstå en enklare konversation. Nu framgick det emellertid att hennes ambitioner sträckte sig väsentligt längre än till att enbart hylla brorsonens minne. Vad hon önskade vore att aktivt ingripa för att få honom hem. Vilket råd kunde jag i sådant hänseende ge henne? Skulle hon inte kunna besöka det senaste sovjetiska vittnet? Saken vore så mycket viktigare som hon före

utresan talat med modern fru von Dardel vilken f.ö. själv övervägt att fara med hit ut. Jag hemställde om betänketid och bad fru Wallenberg och Kyulenstierna på lunch ett par dagar senare - då även Colliander skulle vara med.

Under lunchen sade jag henne sedan - medan Colliander åhörde Kyulenstiernas något oklara filosofiska utläggningar - att den närmast till hands liggande utvägen vore att vända sig till det sovjetiska Röda Korset. Emellertid ansåge jag mig ej kunna varken av- eller tillråda en sådan démarche. Beslöte hon sig för att kontakta denna institution kunde vi givetvis stå till tjänst, om så behövdes, med att ordna ett sammanträffande - annars vore det naturliga att så skedde genom Intourist - helst som fru Wallenberg reste i deras ^{lyx} regi. Emellertid ville jag som min personliga mening säga att man nog, innan hon ev. fattade beslut att göra en framställning till Röda Korset, noga borde överväga för- och nackdelar. Vad som därvid måste tillmätas särskild betydelse vore att fru von Dardel, enligt vad fru Wallenberg ju just sagt, umginges med planer på att komma hit ut. Viktigt vore nämligen att intet nu gjordes som skulle kunna störa ett besök från moderns sida. Fru Wallenberg sade sig förstå detta. Vad hon sedan ev. gjorde i saken är mig obekant. Själv fick jag blott några älskvärda tackrader från henne avsända från Moskva.

Rolf Söhlman
Rolf Söhlman

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Pl. - Belfrage (Linn)
Wallerberg

Avsänt den telex 19 kl.

Inkom den 12 / 7 19 63 kl. 15.50

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr	44: B	187
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	En I

187

Handwritten signature

Personligt och strängt förtroligt för Belfrage.
Ditt handbrev 11 juli.

Primo. Som indirekt framgår av mitt handbrev till Dig samma dag yttrade jag mig - som ju för övrigt är självklart - icke till fru Wallenberg om vem fru von Dardel eventuellt skulle lämpligen besöka här utan begränsade mig till de återgivna uttalandena. Därjämte gjorde jag en allmän reflektion om att i ett fall som detta en moder hade större utsikter hos ryssarna genom att appellera till deras mänsklighet och familjekänsla än genom att åberopa aldrig så goda rättsliga skäl. Vidare sade jag - som fru von Dardel ju också framhåller, att jag ansåge det omöjligt för fru W. att få samtal med vittnet. Det var sålunda aldrig tal om något besök hos detta vittne av fru Dardel - en tanke som jag icke kan erinra mig någonsin ha hört framföras förrän i fru Dardels brev och som för övrigt varit mig själv helt främmande redan av det skälet att även om ett besök mot förmodan kunde ordnas, det säkerligen av kända skäl icke skulle leda någonvart. Däremot har ju som jag också nämnde för Dig fru Dardel senast vid vårt junisamtal klagat över att icke få veta vem vittnet är. Fru W. måste därför ha missuppfattat mig - antagligen genom felaktig slutsats av vad jag sade.

Secundo. Fru Dardels återgivande av vårt samtal riktigt - med det förbehållet likväl att jag visserligen sade mig komma underrätta utrikesledningen därom - vilket jag ju senare gjorde till Dig - men icke framföra att fru Dardel redan bestämt sig för att resa, en åtgärd som jag varken ville till- eller avråda, bl.a. när det ju ovisst

om fru Chrustjov komme att taga emot henne. Jag sade mig istället utgå från att hon efter närmare övervägande komme att kontakta utrikesledningen för att meddela sina avsikter. Därtill ansåg jag mig dessutom just då ha så mycket större anledning som hon ännu icke var medveten om Wennerström-affären, vilken ju i allt fall bör påverka val av tidpunkt.

Tertio. Om Du icke ser hinder, vore jag tacksam om Du ville delge Nisser såväl mitt brev som Ditt telegram samt framhålla att ett ev. besök här av fru Dardel måste i tid förberedas på högsta ort. Mig synes för övrigt angeläget direkt brevväxling mellan mig och familjen undvikas.

Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTETChiffer-
Telegram

STOCKHOLM 16/7		1963
N:o 104 ✓	BIL.	
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL <i>ten</i> I

Ang.

(Pol)

Svensk
Moskva

Personligt för Sohlman från Belfrage.

Be
Primo. Efter noggrant studium fru von Dardels brev till Dig samt Ditt brev 11 juli och telegram 12 juli vill jag tillråda att vi nu endast säger Kissar följande.

Med anledning av hennes brev har Du bett UD meddela, att fru Wallenberg tydligen missuppfattat vad Du sagt henne. Sålunda hade Du alls icke yttrat Dig till fru W. om vem fru von Dardel eventuellt skulle besöka här, men framhållit att om fru von Dardel, enligt vad fru W. sagt, umginges med planer att resa till Moskva, det vore viktigt att intet gjordes som kunde störa ett besök från moderns sida. Du har ^{de} vidare framhållit, att ett eventuellt besök av fru von Dardel måste i tid förberedas på högsta ort. Om fru von Dardel nu beslutat sig för att resa ville Du föreslå att Ni tillsammans efter Din hitkomst i slutet av ^{minuten} ~~veckan~~ dryftade frågan om förberedelser, lämplig tidpunkt, etc.

Secundo. Tacksam Du telegraferar Per Lind Dina synpunkter primo. Själv är jag bortrest 16-25 juli.

Cabinet

Tertio Förordar din hemresa plan till Chiffer
189 tertio in fine.

Sep. d. 16.7.63 kl. 12.30

2.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

betänka

*18/8 Tel
med Nimmer*

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsändt den 17 7 19 63 kl. 9.00

Inkom den tel/ex 19 kl.

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 44: B		192
Avd. P	Gr. 2	Mål. En I

192.

Edert chiffer 104. Personligt för Lind. Ingen erinr
även om jag alltjämt räknar med sannolikheten att vid sa
tal modern få lämna praktiskt taget fullständig redogöre
se enligt mitt brev och telegram.

Sohlman

Coll.: *[Signature]*

Dep U 326 A

her f.

Nissen på landet, der
jeg i alle de år har
været i den her
her i alle år.

RW d. 19. 11. 1963
her i alle år
her i alle år.

19/7/63

AL

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till } *Gamba*
» 3 » }
» 4 » }

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den *telex* 19 kl.

Inkom den 6 / 8 19 63 kl. 12.15

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr <i>44:B</i> <i>222</i>	
Avd. <i>B</i>	Gr. <i>L</i>
Mål. <i>Eu -</i>	

A

222.

För Belfrage.

Hänsyn särskilt samtal vederbörande efter min hem-
komst tacksam någon talade med Nisser dessförinnan. Vårt
chiffer 192.

Sohlman

17.7.

Wallerbeysdendat

Coll.: *Q*
Dep U 326 A

08/63

P.M. angående samtal med familjen von Dardel
sommaren 1963.

I Vid mitt första samtal som ägde rum på advokat Nissers kontor den 26 juni närvaro från familjen endast fru von Dardel jämte hennes man. Från samtalet är egentligen endast att anteckna att fru von Dardel vid ett tillfälle direkt frågade om hennes son möjligen vore vanskinnig. ^{och att detta var en förklaring till att han var kvarhållen i Sjukhuset} Härvid reagerade hon mycket starkt vid denna tanke. Jag svarade att jag ej kunde göra något uttalande om hans tillstånd men att möjligheten ju alltid föreläge att han vore sjuk. I övrigt kritiserade fru von Dardel skarpt ~~de~~ de svenska myndigheterna för deras underlåtenhet att underätta henne om "det senaste vittnets utsagor". Jag undvek att gå in på denna sak och erinrade om att hon ju haft samtal med

statsministern därom. Fru von Dardel berörde även tanken på ett besök från hennes sida i Moskva.

II ~~omdömande~~ och frågade om jag i så fall skulle kunna hjälpa henne liksom om hon kunde få bo på beskickningen.

Jag svarade att hon givetvis skulle vara välkommen till oss samt att jag komme göra allt vad som vore möjligt för att bistå henne.

Samtidigt sade jag mig utgå från att hon i förekommande fall komme att föra sina samtal som moder och därför på det rent personliga

planet ~~samtal~~ ^{regge} ~~att~~ ^{skulle} ~~hon~~ ^{vara} ~~ifallade~~ ^{i samförstånd med} ~~hennes~~ ^{familj}

III Vid samma tidpunkt ringde mig Raoul Wallenbergs faster fru Wallenberg och meddelade att hon tillsammans med en herr Cru-
nsenstierna avsåge besöka Sovjetunionen för att där som en hyllning

till brorssön/studera några kolchoser liksom åtgärder för barnuppfostran. Jag sade ^{att} programmet härför lättast kunde ordnas genom en

tourist och tillade att det kanske nog vore bäst att hon ^{skulle} ~~inte~~ ^{skulle} ~~sade~~ ^{skulle} ~~till~~ ^{skulle} ~~ryssarna~~ ^{skulle} ~~om sin avsikt~~ ^{skulle} ~~att på sådant sätt~~ ^{skulle} ~~bringa en hyllning~~ ^{skulle}

Jag inbjöd henne samtidigt att besöka beskickningen. När hon sedan ~~hennes~~ ^{skulle} ~~infann~~ ^{skulle} ~~uppsökte~~ ^{skulle} ~~mig~~ ^{skulle} ~~i Moskva~~ ^{skulle} ~~förklarade~~ ^{skulle} ~~hon~~ ^{skulle} ~~dels~~ ^{skulle} ~~att~~ ^{skulle} ~~modern~~ ^{skulle}

fru von Dardel legat vaken en hel natt under övervägande huruvida hon borde medfölja på resan ^{skulle} ~~dels~~ ^{skulle} ~~att~~ ^{skulle} ~~syftet~~ ^{skulle} ~~därmed~~ ^{skulle} ~~vore~~ ^{skulle} ~~att återbörda~~ ^{skulle}

Raoul Wallenberg till posterlandet. Vad skulle hon kunna göra
 i saken? Jag svarade att jag nog behövde tid på att fundera och
 bjöd fru Wallenberg och hennes resällskap på lunchdagen före de-
 ras avresa. Under lunchen sade jag henne att, om hon verkligen av-
 såge företaga sig något i saken, det bästa vore att hon vände sig
 till det sovjetiska Röda Korset vilket handlade ärenden av detta
 slag. Samtidigt bad jag henne noga överväga lämpligheten av att just
 i dåvarande ögonblick överhuvudtaget agera. ~~Eftersom~~ Det vore ju
 av stor vikt att intet företoges som skulle kunna störa fru von
 Dardels ev. besök. På fråga förklarade jag mig anse det uteslutet
 att hon skulle kunna träffa det "nya vittnet". Om denna episod har
 jag i brev underrättat Belfrage. ~~Från de~~ Genom dennes förmed-
 ling erhöll jag också senare ett brev från fru von Dardel vilket
 jag besvarade telegrafiskt för att utan dröjsmål rätta till ett
 misstag. ^{Kila} fru Wallenberg hade nämligen lagt ett yttrande i min
 mun om att modern skulle kunna få råka "vittnet".

III Omdebart efter min hemkomst på semester den 26

juli ringde mig fru von Dradel som var i Stockholm och
 till sagde brev och hemställdes ~~att~~^{som de} s...
samma händelse i mitten ~~av~~^{för} augusti. På fråga klargjorde jag
 i förtäckta ordalag ifrågavarande misstag - vilket fru
 von Dradel sade sig redan ha förstått.

IV Vid ^{öfverlyd}definierat sammaträffande på samma ställe s
som tidigare ^{den}20 augusti/ varvid deltog förutom modern
och styvfadern ^{advokat}Nisser ^{niks}Nikson herr Phillips. Över
lägningsen ^{inledd}med att att överdirektören von Dardel
meddelade att familjen numera kommit till den slutsa-
uppfattningen att R. Wallenberg befunne sig sjuk i Sovjetu-
nionen, och att det därför vore mer än tidigare nödvändigt
att han fördes hem eller att i allt fall modern finge träf-
fa honom. Phillips ingrep ofta i samtalet varvid han genom-
gående kritiserade de svenska myndigheterna även utrikes-

varvid en obekant herre bett om en halsning till min hustru
om att fru von Dardel ej skulle intinna sig till samtal.

del utbet sig därvid ett samtal med min hustru vilket
gäde rum den 26 august på samma ställe som mina tidigare
samtalsträffanden Närvarande voro förutom fru von Dardel
~~och fru von Dardel~~ Desså liksom advokat Nisser blev mycket
konferensade genom ett samtal till kontorsets telefonväxel

utrikesminis-tern vilket skedde samma dag.
Efter ate konsten till Bedard samma kväll ringde mig överdirektör von Lardel och hemställde att bl a att han fru von Lardel måtte få tala med min hustru. Fru von Lardel

3 att familjen skulle erhålla del av de senaste informationer varover de svenska myndigheterna förtogade och vilka jag påfråga sade mig utgå från att de vore kända för spv

ge som uppkommit genom W. anseströmfälaren och som av till
lipps bedömdes särskilt gynnsamt för Wallenberg
förs en

ansållande följande tre av mig sammanfattade önskemål:

1) att min hustru skulle tala med sin Christova om saken

och förföra en värdjan från moder till moder ^{in omögen under}

#mjungen-kunde stode inom det mjl/gas gränsen. Samtidigt undvek jag att ge mig in i någon polemik mot hemm.^{Rullvagn +} Genom ett ledde till att tanken på ett besök i Laskwa varifrån Phillips bestemt avrådde,^{L.v.} tydligen uppgavs, och familjen fram

Vilket gav mig anledning konstatera att vissa av de av-
nom återgivna påståendena vore gripna ur luften. I sak hav-
dade jag ett utrikesminister genom sina tvänne samtal med
(Gronkyko samt sitt samtal med Christlov gjort allt vad som

Minister Torsten Nilsson - mig själv osv. Dessemlellan smick-
 4. sade han mig med uttalanden om min ställning i Moskva mm

1
m
1
T - search was made through at
10:00 AM. He was off duty. 10:00 AM.

lugrip/it varigeaom hola saka tagit an amaan windang.

~~"la bu-tu reaga-^{any} e-n-a-^{any} ke-^{any} f-i-ge. Non framel.~~

Man kunde ju fylla hyllmeter med litteratur om deras grymhet. En bok

mer eller mindre skulle ej åstadkomma några verkliga utt. ~~och st~~

reta ryssarna. ~~Enligt min beaktning skulle dessa människor vara dykt~~

după ^{stare} cerșă, cu o la răsară nera nălbăre ^{la} ~~cu~~ ^{după} în svăla mla nălbăre

Conte

fiddle *dittu nascenti* *Butt* *upper kagra* *ananta* *di hon*

om huru man skulle läsa upp en enskild om, trots att de voro val

h. t. mulanabae

[illegible]

Quinn Canyon (30) slide

sk 1 ~~planer~~ / det hela här skulle undvika förebräelser

och isället söka njälpä ~~det~~ att komma ur den situation vari de för

patetis sjeva Gerasan Polanica upgrifer. Dava vore sa

[illegible]

Nam māster dūfē - ^{insiter}
Gestine: 70.3 - 70.3 -- 0. ~~mā~~/insitera

på att undersökningarna ytterligare vidtoges, även på sjukhus och vilohem

och andra vårdanstalter. På tal om varför ryssarna ej utlämnat Roul -

trots att de återlämnat typiska krigsförbrytare (så framkastade min

strö den hypotesen att denne vore sjuk och i sådant tillstånd att ryssarna

tyckte det vara pinsamt att utlämna honom. Min hustru och Exempelvis

att han vore så sjuk att han ej kände igen sin mor. (Det vore nämligen

Isr en ev aktion från min hustus sida av vikt at känna fru vob Dardels

inställning i ett sådant fall.) ^{In an dard} Hon hajade till och frågade om min hustru hade några säkra upplysningar härom. Min hustru sade att man aldrig kunde veta och att hon sadast ^{namn} ~~***~~ om något som en tänkbar förklaring till att Raoul ej återlämnats. Efter en ^{stund} ~~stund~~ svarade ^{hon} ~~hon~~ att Raoul även i så fall måste komma hem.

På tal om min hustrus ev. samtal med fru Chrustiova fram
 höll min hustru att verkligt hopp om att få tala med henne ^{i rubrik} föreläge endast då
 därest hon körme hit. Vår kunde hon svärigen vägra att taga emot fru von

Dardel och ~~att~~ min hustru ~~därest~~ ^{skall} hon i förekommande fall ~~attacheredsa~~ ^{is} till fru Chrustiova ~~givetvis~~ ^{han givdes} skulle göra allt i sin makt för att hjälpa till. Att

+aga upp saken med fru Chrustiova på en mottagning i Moskva vore däremot ute

utsiktslöst- vilket fru von Dardel sade sig förstå. Om min hustru begärde

företrädere för fru Chrustiova skulle ryssarna kunna missgynnas vid hemmet

Ärendet vore och avvärja ett sammankommande. De två husen hade varit i god

[illegible]

for chuchroca lat. aspicias an seu ^{man}
sake seu her ij pinalan. seu

ygge
naget over aldrig
~~selv~~ ~~stærk~~ ~~heller~~
heller

han sandt —
etværdig. Dens hage
kæde i sinnet en —

ingen sandt —
uall

De lat on magh ghd en alt ager tidingar under statens
var ^{ti} färdet länspan för en
intressera för en utlänn.

interessante in Blau.

~~klassen för tilläroden. i vilka de roade sig. och som~~
~~de hade saknat~~
~~för tilläroden~~

gaur
pavali
u

Ati sō ka lōcaga en cāllig sturnacht' come ej en tāli' sah.

Giftmin
Uppkomsten
vidernad.

Djurskolan 3/9 1963.
Aurasågen 25.

Kära Statsminister

Id vårt senaste sammans träffande
den 27 augusti bad jag att få del av
de upplysningar om min son Raul
Wallenberg, som låg till grund för
det brev som år 1961 sändes till
med svenska regeringens begäran om
Rauls hemvändande, och Statsminister
lovade att ge mig svar inom den när-
maste tiden. Jag har hittills inte hört
av något svar vilket kan bero på
att jag nu på sommaren ofta uppe-
håller mig utomhus och därför inte
varit antärfbar på telefon.

Jag får därför be Statsminister att
skicka mig några rader med de upp-
lysningar jag begärt. Tillgiven Maj M. Dardel

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

} *inlämna*

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsänt den telex 19 kl.

Inkom den 24 / 9 1963 kl. 11.00

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr <i>44:B 264</i>	
Avd. <i>P</i>	Gr. <i>2</i>
Mål. <i>Ea I</i>	

fw
264.

Personligt och strängt förtroligt för Belfrage. Har ingen förklaring funnits till det för berörda parter mystiska telefonsamtalet med advokatbyrån omedelbart före damernas samtal där. PM därom åberopas.

Sohlman

Coll.: *f*

Dep U 326 A

H. M. M.
1.10.63

1. Vitboksutkastet färdigställs genom ytterligare avslipning och vissa utbyggnader, bl.a. i punkt 14 (jfr förslag). Vidare förberedes en skiss till regeringsförklaring eller -kommentar i samband med ev. publicering.
2. Principbeslutet om familjens underrättande.
3. Genomgång internt av professor S. tre promemorior som utgör grundmaterialet för vad som skulle visas familjen.
4. Samtal med professor S. för att vinna hennes godkännande av formerna för familjens underrättande: vill hon göra det själv?, är hon beredd låta dem se de tre promemoriorna eller skriva en sammanfattande ny?, har hon något väsentligt att invända eller tillägga till vitbokens mycket försiktiga version av hennes del i förloppet?
5. Allt efter professor S. reaktioner på dessa frågor sker själva kontakten med familjen som då också själv får ställas inför bedömningen huruvida ^{en} ~~publicitet~~ genom vitbok plus tänkt regeringskommentar verkligen kan tjäna ~~den~~ den gemensamma saken.

Från svenska regeringens sida måste ansträngningarna fortsättas att söka vinna klarhet rörande W:s öde i Sovjetunionen. Den svenska opinionen kan icke förstå, varför de sovjetiska myndigheterna konsekvent avvisat eller ignorerat de otaliga svenska framställningarna i ärendet med undantag för det enda tillfälle, då bevis kunde från svensk sida framläggas om att W. befunnit sig vid givna tidpunkter under åren 1945-47 i vissa fängelse i Moskva. Liknande bevisning föreligger om att han hölls fängslad i Vladimir under förra hälften av 1950-talet. Härtill kommer den senaste utsagan av professor S., enligt vilken hon av en framstående sovjetisk vetenskapsman erfarit, att W. skulle varit i livet så sent som i januari 1961. Det ter sig mot denna bakgrund ofattbart, att inget som helst ytterligare bidrag skulle kunna lämnas från sovjetisk sida till ansträngningarna att få klarhet om W:s öde. Den svenska regeringen måste därför upprepa sin vädjan till sovjetregeringen att genom en förnyad och ingående prövning av de svenska framställningarna medverka till att definitivt avlägsna den allvarliga belastning på de svensk-sovjetiska förbindelserna, som denna fråga under hela efterkrigstiden kommit att utgöra.

12.10.63 *hj*

P 2 En

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Belfrage*
» 3 » }
» 4 » } *Bränd*

Från Moskva

Avsant den *Telex* 19 kl.

Inkom den 11 / 11 19 63 kl. 14.30

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Bränd - 2 HRP 1 Ex

Dnr <i>44:B</i> <i>261</i>	
Avd. <i>HRP</i>	Gr. <i>1</i>
<i>HRP 24</i>	Mål <i>2</i>

HRP 1 G
P 2 HRP 1

285.

För Belfrage personligen.

Innan hemställan görs särskilda audiensen skulle det nog vara bra om vi kunde meddela MID något mera exakt om tidpunkten statsråden Skog- lunds och Holmvists besök - särskilt sedan svenska enkannerligen Stock- holmstidningen liksom utländsk press gjort i det hela negativ tolkning Riksdagens svar - trots Thappers positiva uttalanden. Befarar annat fall utsikterna audiens som väl under alla förhållanden små lika med noll. Un- der mina samtal Kreml-mottagningen den 7 november förekom dock överhuvud- taget ej ett ord om något av besöken utan endast lamentationer min för- flyttning samt jordbruk och Gränges, vilka senare frågor jag själv berör- de och varom jag skriftligen återkommer. Tacksam tel.

Sohlman

Moskva den 11 november 1963

2 bil.

Personligt och strängt för-
troligt.

Broder,

10
J
./.

För ordningens skull ha Zina och jag upprättat var sitt P.M. angående de telefonsamtal vi hade med fru von Dardel omedelbart före vår avresa från Stockholm i måndags och be nu att få närsluta dessa handlingar för UD:s dossier. Som Du finner ringde fru von Dardel Zina efter vårt senaste samtal då jag ju redogjorde för vad som just dessförinnan förevarit mellan henne och mig över telefonen. Zina fäste sig vid att fru von Dardel dels även med henne berörde de senaste vittnesmålet dels var så orealistiskt optimistisk om möjligheterna nå något resultat. I förstnämnda hänseende klarade sig Zina dock från att direkt besvara hennes fråga mer än vad som var nödvändigt för att klargöra att Zinas familj intet haft med saken att göra. Och i det senare hänseendet sökte Zina dämpa moderns förhoppningar.

Det behöver ej tilläggas att Zina enligt vad jag nu efteråt erfarit, aldrig uttalat sig om vad svenska vederbörande skulle kunna göra eller icke göra efter ett negativt resultat här. Det enda hon sagt vore att hon

Kabinettssekreteraren L. Belfrage

UD

ej ville göra något som skulle kunna minska fru von
Dardels personligt möjligheter.

nyttigt tillstånd.

En tillgång.

Rolf Sohlman

P.M.

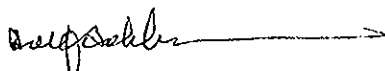
angående telefonsamtal den 4 november kl 17 (vid pass)
med fru von Dardel.

Jag sade mig ringa upp i enlighet med ett löfte som jag givit samma morgon och sedan fru von Dardel själv ånyo sökt mig per telefon på UD. Efter beredning inför stats- och utrikesministrarna vari även min hustru deltagit kunde jag nu meddela att hon komme att enligt fru von Dardels önskan söka få träffa fru Chrustjova för att framföra ett budskap och en hemställan från fru von Dardel som moder. Fru von Dardel uttalade omedelbart sin tillfredsställelse och tacksamhet över detta beslut och tillade att min hustru väl vore helt insatt i ärendet så att hon skulle kunna med kraft argumentera den svenska ståndpunkten. Jag framhöll härtill att min hustru som skulle agera med svenska regeringens bemyndigande komme att uppträda som företrädare för fru von Dardel och ej för svenska regeringen samt att hennes framställning komme att göras på det rent humanitära planet - som från en moder till en annan moder. Men fru Sohlman måste ju vara övertygad om att våra uppgifter äro riktiga, genmälde fru von Dardel, tilläggande att fru Sohlman också måste klargöra att svenska vederbörande stode bakom henne. Jag svarade att det faktum att hemställan

om sammanträffande med fru Chrustjova gjordes genom beskickningen komme att utgöra en officiell sanktion på hennes samtal liksom det förhållandet att hon åtog sig ett dylikt uppdrag från fru von Dardel ju måste uppfattas såsom belägg för att hon själv trödde på våra uppgifter. Ja, men fru Sohlman har sagt att om hennes aktion ej ledde till något, ytterligare åtgärder från svensk sida ej kommer att bli möjliga, insköt fru von Dardel. Vad min hustru menat vore endast att ett negativt resultat av aktionen kunde leda till att man berövade sig den möjlighet vid vilken min hustru fäst största förhoppningarna, nämligen att fru Chrustjova skulle komma med sin man till Sverige och att fru von Dardel därvid kunde få själv personligen tala med henne. I flera liknande fall hade emigranter uppnått tillmötesgående av sina önskemål om utresetillstånd för anförvanter vid samtal med fru Chrustjova utomlands. Vid övervägandet av ifrågavarande risk, nämligen att fru Chrustjova - efter en dylik hemställan om sammanträffande resp. samtal mellan henne och min hustru - ej skulle medfölja sin man på hans besök i Sverige, hade man emellertid kommit till att det ej vore anledning att av detta skäl avråda fru von Dardel från att anmoda min hustru göra ifrågavarande framställning utan lämna beslutet härom helt till fru von Dardel. Därvid hade man även tagit hänsyn till att det ju icke vore säkert att fru Chrustjova skulle åtfölja sin make. Dessutom kunde min hustru, tillade jag, självfallet icke uttala sig om vad svenska regeringen skulle göra eller inte göra i ett fall som detta.

Sedan fru von Dardel ånyo återkommit med synpunkter på hur min hustru skulle lägga upp sitt samtal sade jag att det kanske vore bäst om hon ville själv ringa min hustru för att klargöra sin syn härpå. Emellertid förklarade hon sig anse detta icke påkallat och slutade med att på nytt tacka.

Moskva den 11 november 1963

Rolf Sohlman

P.M.

Återkommen hem från kanslihuset fick jag nästan omedelbart en telefonpåringning av fru von Dardel. Hon sade mig att hon inte kunde låta bli att ringa upp mig, hennes glädje var stor och hon var full av visshet att min mission skulle lyckas. Jag svarade att själv var jag inte alls säker och bad henne inte ställa allt för stora förhoppningar. Det kan ju hända att fru Chrustjova, i vetskap om mitt ärende kommer att vägra att ens ta emot mig. Fru von Dardel uteslöt en sådan möjlighet. Fru Chrustjova är ju så snäll, känner fru Sohlman så väl, det skulle ju vara höjden av ohövlighet. Jag påminde henne om att ryssarna ifall mitt ärende besvärar dem, visst kan vara gränslöst ohövliga och att de struntar i vilket intryck det gör på andra. Vad angår min vänskap med fru Chrustjova så förnekar jag inte att hon alltid varit mycket älskvärd mot mig, vänlig o.s.v. Dock vi äro inte intimare vänner och min f.d. familj har ingen alls kontakt med dessa kretsar. Tyvärr gick det inte på något sätt att dämpa fru von Dardels hopp, hon sade "jag vet att det kommer att lyckas". Samtidigt frågade hon mig om jag var informerad om allt vad som förekommit i fallet W. har utrikesministern givit tillstånd att se dokumenten och informerat mig om allt? Jag svarade att jag ej sett handlingarna vilka ju äro hemliga men att jag kände till en uppgift. Jag förmodade dock att min man kunde ge mig de viktigaste fakta. Jag lovade göra vad jag kan om det blir mig given möjlighet till det, men samtidigt

underströk jag än en gång att det är mycket, mycket
liten chans att jag lyckas. Tyvärr ingenting kunde
dämpa hennes tro på framgång.

Moskva den 11 november 1963

Zinaida Sohlman

Zinaida Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Grana

Ketscher. det.

J

CHIFFERTELEGRAM

Från ~~Moskva~~

Avsänt dentelex: 19 kl.

Inkom den 16 / 11 19 63 kl. 1220

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr		298
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Zm I

(P)

298.

Förtroligt för Belfrage.

Vår grekiske tjänsteman Apazidis som bl.a. sköter våra förbindelser med MID:s protokoll i dag per telefon i vanlig ordning framfört följande till sedvanliga kontaktmannen där "jag vänder till Er på uppdrag av fru Sohlman. Fru Sohlman hoppas i sinom tid få tillfälle att avlägga avskedsvisit hos fru Chrustjova.. Men dessförinnan skulle hon vara mycket tacksam, om fru Chrustjova kunde taga emot henne för ett kort samtal. Fru Sohlman skulle på begäran av Raoul Wallenbergs moder, fru von Dardel till fru Chrustjova personligen framföra en hälsning och en bön". Vederbörande förklarade sig komma svara honom själv eller mig personligen. För undvikande indiskretion ha endast Finnmark, Lundström jämte Kärnekull informaretats om vår hemställan.

Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

ex. 2 till

» 3 » } *Amater*
» 4 » }

Från Moskva

Avsant den telex/ 19 kl.

Inkom den 2 / 12 19 63 kl. 18.55

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr <i>44: B</i>		<i>223</i>
Avd.	Gr.	Mål.
<i>P</i>	<i>2</i>	<i>Am</i>

*Sökt fru von Dardel
pr. tel. kl. 12.15
3/12 / Hc*

3/12 ch. ht.

(Pcl)

323.

Personligt och förtroligt för Belfrage.

Primo. Vårt chiffer 298. Vederbörande kontaktman MID:s protokoll idag per telefon meddelat Apazidis följande: "I samband med Edert telefonsamtal av den 16 november i vilket Ni meddelade (1) att makan till Sveriges ambassadör i SSSR fru Sohlman önskade avlägga avskedsvisit hos fru N.P. Chrustjova och (2) att fru Sohlman före denna visit skulle vara fru N.P. Chrustjova förbunden om hon fick till henne förmedla en bön (prosba) från Raoul Wallenbergs moder fru von Dardel har jag erhållit i uppdrag att meddela Eder följande: fru N.P. Chrustjova skulle vara glad att mottaga fru Sohlman på avskedsvisit. Tidpunkten för visiten kan fastställas närmare fru Sohlmans avresa från Moskva. Vad beträffar den andra frågan så är denna som Ni vet utagerad (istjerpen) och det finns därför ingen anledning (neobchodimost) att återkomma till denna.

Secundo. Zinas första reaktion var att vi skulle svara protokollet att hon tackade för fru Chrustjovas vänlighet mottaga henne avskedsvisit men beklagade att ej få framföra budskap från fru von Dardel då detta skulle varit en tröst för en hårt drabbad moder. Efter övervägande ha vi dock kommit till att bäst intet säga när alfa beskedet sovjetisk sida säkerligen definitiva och sovjetiska vederbörandes ståndpunkt ej att ändra genom uttalanden Zinas sida beta mot dylikt uttalande skulle modern antagligen starkt reagera då hon ju påverkade kraftigt uppträdande med hård argumentering sonen levde etc. Vad hon begärde var ju Zina skulle föra det slags argumentering som hon trodde ej förts utrikesledningens sida.

Tertio. Tacksam erfara vad Ni säga modern, även om senaste vittnesmålet, hennes reaktion och Eder inställning. Obs. med detta besked torde grunden undanryckts tanken besök modern med vår hjälp.

Quarto. För Edra samtal N.S. och överväganden må nämnas professor M. senaste tiden framträtt föredrag för chefs missions och tydligen överhuvudtaget mere en vue som läkare för diplomaterna än tidigare.

Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

Ang.

Pol

STOCKHOLM 3 december 1963

N:o 188 ✓

BIL.

INK. D. N:o

AVD. P

GR. 2

MAL *len* I

Svensk M o s k v a

Edert 323. Primo framförts till styvfadern av Belfrage.

Cabinet+

Exp. 3.12.63 kl. 20¹⁵ *Stj.*

STATSDEPARTEMENTEN

30 / 12 1963

Till

H.E. Herr Utrikesministern

Torsten Nilsson

Från

Statsministern

1942

7. 62. 1000x50.

Dep
3520

☐ Önskas åter
☐ ej åter

Djursholm 23 december 1963

Statsministern
dnr 216/1963

Till Hans Excellens Statsministern,

Ang. Raoul Wallenberg.

År
I ett brev, som advokaten Gösta Visser den 19 dennes på våra vägnar skickade Excellensen, ifrågasatte han att ambassadör Jarring skulle instrueras att vid sitt tillträde till ambassadörsposten i Moskva framträffa för ministerpresiden Chrustjov att dennes besök i Sverige skulle kunna bli en triumffärd om han då hade Raoul med sig.

Som tillägg till detta brev få vi förstå att också ambassadören Solhman måtte instrueras att vid sin avskeds-
uppvaktning för Chrustjov framträffa den goodwill, som Raouls frigivning skulle ge Chrustjov vid dennes besök.

Med utmärkt högaktring

Maj och Fredrik von Dardel

V

Belfrage/BN.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer- Telegram

STOCKHOLM den 25.12. 19 63.		
N:o 215		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Ew

Ang.

Svensk

Moskva.

Urgent. Sohlman från Belfrage.

Primo. Jag vill nämna, att familjen begärt att Du liksom Jarring skall vid samtal med högsta vederbörande ta upp ärendet. Familjen reagerat starkt mot att Zina inte fick tala om saken och ifrågasatt att hon i detta läge överhuvud ej skulle göra avskedsvisit, en tanke som vi dock inte anser oss böra fästa avseende vie. Familjen har också återkommit till att man nu bör kraftigt verka i saken, även genom publicitet, och bl.a. föreslagit att regeringen i en kommuniké skulle meddela att ärendet ej utagerat. Härtill har ännu ingen ställning tagits:

Secundo. Det förefaller naturligt, att Du under Ditt samtal i morgon berör utvecklingen av våra förbindelser med Sovjet under Din tid i Moskva. Du bör väl då med tillfredsställelse konstatera att dessa utvecklats sig normalt och lyckligt samt att många frågor diskuterats och funnit sin lösning. I detta sammanhang synes oundvikligt och riktigt att Du, utan att gå in på sakfrågan, beklagar att ett ärende, som under hela Din tid varit diskuterat, ännu inte fått en ur svensk synpunkt tillfredsställande lösning.

Tertio. Enligt vad statsministern i dag meddelat har Belokhvostikov vid besök i jul sagt honom att Krustjev överlämnar åt de tre skandinaviska länderna att själva bestämma ordningsföljden för besöket i juni.

Cabinet.

Chiffer Moshe.

Dnr 215
25/12 -63

Urgent.

Solomon från Belfrage.

Prävis.

Jag vill nämna, att familjen
d. g. att de liksom Jarring skall
vid samtal med högsta vederbörande
ta upp ärendet. Familjen reagerar
starkt mot att Lina inte fick
tala om saken och ifrågasatt
att hon i detta läge över huvud
ej skulle göra arbetsvisit, en
tanke som vi dock inte anser
oss böra frästa avseende vid.
Familjen har också återkunnat
att att man nu bör kraftigt
verka i saken, även genom
publicitet, och bl. a. ^{flagit} föreläsa

och förmik sin lösning. 7
Detta sammanhang synes
oundvikligt och riktigt att
du, utan att få in för talfrågan,
beklägar att ett ärende, som
under hela din tid varit
diskuterat, ännu inte fått
en ^{ur} den bräcke synpunkt
tillfredsställande lösning.

Förklar

Sovjetambassadören i Stockholm ~~har~~ till
~~berätt~~ statsministern framfört
att Krušev gläder sig åt att
beröta frihet i Japan och att
lämnar åt de tre skandinaviska
länderna att sistnämnda
bestämma ordningsföljden för
~~berätt~~

att regeringen i en kom-
muniké skulle meddela
att ärendet ej utgärat.
Härtilu har ännu ingen ställ-
ning tagits.

Secunda.

Det förefaller naturligt, att
du under ditt samtal i
morgon ~~kommer~~^{berör} in på ut-
vecklingen av vår förbindelse
med Sovjet under din tid
i Moskva. Du bör väl då
med tillfredsställelse konsta-
tera att dessa utvecklad sig
normalt och ^{lyckligt} lyckligt samt
att många frågor diskuterats

Fertis. vad statsministern i dag
^{meddelat}

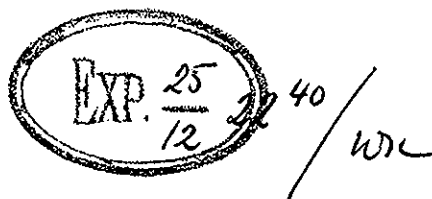
Enligt ~~statsministern~~ ^{han}

Belohovtshin vid följande i jul

(Sagt honom att ~~Krusljov~~ ^{Krusljov} överlämnar

att de tre skandinaviska länderna

(att själva bestämma ordnings-
följden för beröret i 25 juni.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

» 5 »

Kabseks.

betända

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 26/12 1963 kl. 09.35

Utskrivet i 5 ex. Detta är originalet.

Dnr 44:8	PJ8
Avd. P	Gr. 2
MA	E

358

hbr kabseks.

För Belfrage. Edert chiffer 215.

Därest tillfälle ges - det är ju knappast jag som bestämmer tonen under en här som protokollär betraktad hövlighetsvisit - skall jag givetvis framföra meddelandet, men utgår från att Ni räknat med att redan detta - men självfallet särskilt av familjen önskad aktion - kan tänkas föranleda Chrustjov ändra sina positioner.

Under avskedsvisiten Sobolev - Gromyko är på ledighet - betonade denne den stora politiska betydelsen av Chrustjovs resa, beklagade jag ej skulle medverka men tillade "om intet hinder för resan kommer emellan". Då jag sade sådant ej vore vänta å vår sida, svarade han endast: "Vi får väl se. Hoppas på det bästa." Min akademiske vän uttalade sig härom dagen i samma riktning, samtidigt som han lät förstå hans tidigare inberättade irritation mot Sverige endast avsåge min förflyttning vilken "obegriplig". Avseende därvid bör ju därför ej fästas - mitt hbr Åström 19 december.

Sohlman

Coll.:

Belfrage
CHIFFERTELEGRAM

Från **Moskva**

Avsändt den **26** **telex** 19

Inkom den **26/12 1963** **OKL 16.10**

Utskrivet **5** ex. Detta är ex. nr **2**

359.

För Belfrage. Samtalet inleddes ömsesidiga artigheter. Sedan jag - med belägg flertal exempel utvecklingen svensk-sovjetiska förbindelserna och betonade dessa säkerligen komme ytterligare befästade genom Chrustjovs besök vartill man hemma såge fram - uttalat mig enligt Edert chiffer 215 secundo och sagt man även Stockholm såge på saken på samma sätt, genmälde regeringschefen först kort, torrt att det ej funnes någon fråga eller någon saklig omständighet som utgjorde verkligt hinder för goda relationer mellan Sovjet och Sverige. Jag sade mig ej ha kommit för att i sak nu dryfta någon särskild fråga och uttalade endast ånyo förvissning hans besök skulle få goda återverkningar våra förbindelser. Chrustjov sade sig med glädje komma Sverige och se hur vi ha det - inför Högsta Sovjet hade han ju gjort en jämförelse mellan svensk-russiskt och baltiskt jordbruk som för övrigt skakat hans lettiska, estniska och litauiska vänner. Då Chrustjov visst sammanhang konstaterade att Sovjet stoppat förimporten från samtliga länder, undantagen-des Sverige begagnade jag tillfället slå ett grundligt slag för fortsätta svenska rörleveranser. Chrustjov hörde noga på och förklarade att beaktande komme skänkas vad jag sålunda sagt. Han ville icke utesluta att man komma att placera nya order Sverige. "Det är mycket möjligt", sade han och lade upp texten om de nya gasfyndigheterna i norr etc. Svenska rör behövde man. I övrigt talade vi resten av halvtimmen kemi-jordbruk och jag lovade undersöka våra möjligheter leverera hela fabriker för tillverkning konstgödning, äggvitehaltigt foder framställt ur naturgasen via karbomid m.m. Intressanta offerter föreläge från Frankrike och även amerikanska företag övervägde att lämna offerter. "Jag tror dock

icke därpå" talade regeringschefen "amerikanska veder-
börande kunna icke bestämma sig hur de vill ha det med
oss". På tal svenska leveranserna cord-cellulosa-fabriker
sade han att man komme placera ytterligare dylika order
Sverige-Finland. Han slutade liksom han började med älsk-
värdheter även för Zina och Michael, att han och regering-
en ansåge man gjorde förlust min avresa etc. etc. samt
önskade oss välkomna åter som hedersgäster. Det skulle
alltid bli trevligt träffa oss, påstod han. Vid samtalet
närvaro Kovaljov och tolk, men vi talade ryska utom när
jag någon gång frågade om ett ord.

Sohlman

Hotel Vier Jahreszeiten - Restaurant Walterspiel

Handwritten: Jag vill betänka mig. Det är en viktig sak. Man blir vid senaste kongress invald i exekutiva kommittén. Till min förvåning fanns inte hans namn i det tryckta programmet. Det är egentligen oförståeligt att man kan göra så. Hivets skall det ändras, men en viss

Absender ist nicht das Hotel

MÜNCHEN

Maximiliansstrasse 17 - Schießbach

Kära Lærker
Jag vill betänka mig. Det är en viktig sak. Man blir vid senaste kongress invald i exekutiva kommittén. Till min förvåning fanns inte hans namn i det tryckta programmet. Det är egentligen oförståeligt att man kan göra så. Hivets skall det ändras, men en viss

Hotel Vier Jahreszeiten - Restaurant Walterspiel
skilda, är ändå förtröendevärdigt
skild. Jag har bett Lord
Brain, som är här, att göra

MÜNCHEN
och söka förklara
saken. Egentligen är den
ingen av föga betydelse,
men dock

Jag har trevligt och
bra på alla sätt
Många hälsningar
Din tillgivna
V-3